

CSALÁDI REGÉNYTÁR

ooo CHAMPOL ooo

*

ALEXANDRINA

NŐVÉR

oooo FORDITOTTA oooo

HODÁCS ÁGOST

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedülálló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszersmind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, amelyek sem hitüket, sem erkölcsiüket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos kötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.) vagy könyvkereskedésében (Budapest, IV., Kecskeméti-u. 2.), valamint minden fővárosi s vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár“-ból

megjelentek :

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentannai*. — **D'Arbout ezredes három párba.** Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprían*.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Ford. *A. Vilma*. — **Hol a boldogság?** Elbeszélés. Irta *Minna Canth*. Finnből fordította *Bán A.*

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. . . grófnő*.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Ágostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX. kötet.

Rajzok a kurucvilágból. Irta *Kincs István*.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szelleme. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buol M. Ford.* Sziklay János.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Andor József (Cyprían)*.

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernárdin*.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csapedi Istvánné*. — **Psyche lámpája.** Elbeszélés. Irta *Léon de Tinceau*. Fordította *A. V.*

XIX. kötet.

Hric és az úrfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsátkovics Kálmán*.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Vig regény. Irta *Kincs István*.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta *Jeanne Mairet*. Francia eredetiből fordította *dr. Rada István*. — **Az utolsó betét.** Elbeszélés. Irta *Mrs. Bartle Teeling*. Angolból ford. *G. M.*

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések. Irta *Vértesy Gyula*.

CHAMPOLO

★

Alexandrina nővér

FORDITOTTA

HODÁCS ÁGOST

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1909.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.

I. A COTTARD-HÁZ.

Alexandrina nővér nagy csomaggal hóna alatt fürge léptekkel ment keresztül az udvaron.

Alakja szürke gyapjúruhában szögletes volt, semmi nőiesség sem volt benne. Ráncos arca, amely fehér főkötője alól előkandikált, már nem volt fiatal; mindazonáltal jól esett és kellemes volt őt látni élénk szemeivel, értelmes ajkával, amely mindig kész volt mosolyogni és felelni. Arca állandóan derült volt s elárulta azt az önmagáról való megfélelkezést és önfeledtséget, amely szokásból természetévé vált és külsejében is mutatkozott és még az önzőket is meghódította magának.

Ebben a házban, a Rue de Buciban, sőt a városrész összes szegény házaiban úgyszólván mindenütt ismerték Alexandrina nővért. A házmesterné fejbólintással üdvözölte. Az ingujjra vetkőzött szolgák, akik ládákat szögeztek le, a mosónők, akik mosókádjaik fölé hajoltak, elmenőben barátságos pillantást vetettek reá.

Egyedül a ház tulajdonosnője, Cottard asszony, aki egy földszinti ablaknál ült és szürke szálakkal erősen átszőtt fejével ujságja fölé hajolt, tetette magát, mintha nem látta volna a nővért, pedig ő volt az első, aki már messziről észrevette, aminthogy szemüvegén át észrevett mindenkit, aki házába lépett.

Alexandrina nővér már belépett és fölsietett a sötét, szűk és szerfölkött piszkos lépcsőn. Sok mindenféle össze nem illő szemét volt ott, ami lerakódott az ócska falépcső tövében és fokain; piszok, amelyet a legalább negyven lakó cipői hordottak össze, akik Cottard asszony nyolc lakásában össze voltak zsúfolva; széndarabok, amelyek kihullottak a zsákokból, amint fölvitték; bevásárlási kosárból eldobott hulladékok; szemetes ládából kihullott piszok; papir- és vászondarabok, amelyeket a gyermekek magukkal cipeltek; fehér por, amelyet a magasban lakó gipszmunkások hagytak maguk után; fahulladékok ládákból; régi pipa-hamu, köpések; betegség és nyomorúság maradékai, amely talán egy század óta összegyülemlett és erjedt. Amióta a ház pusztulóban volt és amióta szegényebbnél szegényebb lakók egymást benne fölváltották, ezen emberek mindegyike visszahagyott valamit, egy-egy fekete nyomot.

S ezen a meleg júliusi napon mind ezt az undorító szagot még növelte a levegő hiánya és az a bűz, amely ott erjedt anélkül, hogy egyetlen napsugárnak sikerült volna földérintő és jótékony fényét ezen bélpoklos falak közé vetnie.

De Alexandrina nővér már megtanulta azt a művészetet, hogyan kell a kellemetlen átjárókon sértetlenül átsurranni anélkül, hogy bántódás érne túlzásig tiszta ruháját, amilyent a «Gondviselés»-ről nevezett nővérek már kezdet óta viseltek, anélkül, hogy árny vetődött volna ezen szép és bátor kedélyre, amely a szerzetben szintén hagyományosnak látszott.

Mintha csak otthon volna, kényelmesen megállott a második emelet lépcsőkanyarulatánál és megszólított egy öt-hat esztendőes gyermeket,

aki ennél a két négyszögméteres lépcsőfordulónál tipegett.

— Mit csinálsz itten? Ha nem akarják, hogy a szobában légy, menj az udvarba, legalább levegőhöz jutsz. Hát a többi hol van?

Fölnézett és fölfedezte a «többi» a lépcsőn. Egy tizenkét esztendőös leány, aki a félhomályban halványnak és kísértetiesnek látszott, lehajolt, hogy letekintsen; és egy másik egészen kicsiny leány azzal szórakozott, hogy rosszul fésült fejét a rácsozat rúdjai közé dugta.

— Nem mentek le! — szólott reájuk a nővér parancsoló hangon. — Egy-kettő, vagy a szobába, vagy le!

Ismerte ezen párisi házak veszedelmét, amelyeknek legsötétebb zugait negyven év óta járta. Mégis jobb volt az udvaron, ahol legalább nyilvánosan találkozott össze másokkal és ahol még Cottard asszony szemüvegének is hasznos szerepe lehetett.

A gyermekek lassan és kelletlenül lementek, a túlságosan szűk lakásból kiáradó gyermekereg nem kívánczolt friss levegő s napfény után; attól félték, hogy piszkos nyomorúságukat beszennyezi a szomszédnak tisztességes szegénysége, vagy a macskák az ereszen, a baglyok a padláson és talán a csatornában a patkányok.

Alexandrina nővér belépett mostan odujukba. Nem kellett kopogtatnia. Bréchet Reginának, aki hét árva között a legidősebb volt, az a rossz szokása volt, hogy az ajtót félig nyitva hagyta. Ma, ebben a nagy hőségben, Reginát mentetetni lehetett.

Alsószoknyában, nagyon rövid derékban dolgozott a leerőtlenedett nagy leány s a légvonatban ült az ablaknál. Időnkint abba hagyta varrá-

sát, hogy türelmetlenül lerázza a kis Lajcsit, aki kissé gyöngye elméjű volt és ruhája ujjánál folyton ráncigálta.

Mielőtt belépett volna, a nővér egy pillanatra szemügyre vette az eléje tárult képet: egy fiatal párisi munkásleány gyermekes és fáradt arcát, aki hihetetlen módra fonta be és tüzdelt föl hamis kagyló-tűkkel szőke haját. Ennek a majdnem rongyokba burkolt leánynak egy óránál több időre volt szüksége a fésülködésnél. Ez a szőke hajzata volt a büszkesége és kisértése, ezzel kellett figyelmet s ezzel tett szert bámulókra. Haja fölkelte az előkelő hölgyeknek, sőt másoknak is, azoknak a szép kisasszonyoknak is az irigységét, akiknek palotájuk, kocsijuk, kocsisuk és minden egyébük volt és akik közül némelyik bizonyára ép olyan alacsony sorsból származott, mint Bréchet Regina. Azoknak sem voltak más eszközeik, hogy fényes pályára jutottak, mint amilyenekkel ő is rendelkezett.

— Jó napot, kis Reginám! — mondotta a nővér, közelebb lépve.

Úgy hatott ez, mint valami hirtelen durranás. Az álmodozó szemek visszanyerték természetes élénkségüket, Regina föl pattant és örvendező, gyermekies mozdulattal emelte föl karjait.

— Ah, épen jókor jön! Képzelve csak, nővér, ma reggel fölkeresni készültem önt...

— No és miért nem jött el?

A nővér szék után nyúlt, amelyet Regina elfelejtett neki fölajánlani, cirógatásokkal lecsillapította a kis Lajost, aki már is beléje csimpeszkedett, mint valami alkalmatlankodó légy s megfigyelte a fiatal leányt, aki elkomorodott, midőn felelte:

— Sohasem voltam az önök zárdájában. Tudja, attól félek...

— Ugyan mitől?

— Attól, amit ottan úznek, a patronázstól, a kongregációktól, a kék szallagoktól... Ez nem nekem való. Nem akarok jámbor lenni.

— Attól fél, hogy erőszakkal teszik jámborrá?

— Nem... de azért...

Regina nem határozta meg jobban azt a bizonytalan gyanúsítást, amelynek magvát elvetették zavaros lelkébe, hogy kik, azt maga sem tudta volna megmondani.

— E szerint irántam is bizalmatlansággal kellene viseltetnie — mondotta Alexandrina nővér mosolyogva.

A fiatal leány szívből fölkiáltott:

— Ó, önt ismerem, ön jó! És aztán itt az egész más, mint ottan lenni.

S nyugodt tekintetet vetett a tele füstölt falakra, ahol néhány durva kép függött, amelyeket valami ujságmellékletből vágtak ki, vagy ingyen osztogatott valami kereskedő; az asztalra, amelyen még mosatlan tányérok és poharak állottak; apjának pálinkás üvegjére és ujságjára; az áruházban vásárolt tükörrre, amelyben haját szokta megbámulni; a szekrényre, amelynek tartalma fele részben a zálogházba vándorolt, de ahová el szokta dugni azokat a regényeket, amelyeket társnőitől kölcsönzött; erre a rendtelenségre, gondatlanságra, erre az elcsüggesztő és egészségtelen nyomorúságra, amelybe ifjúságát befalazta, és amelyből mégis félt, hogy kiragadják, mint némely szegény ember, akit majd megesznek a férgek, de azért mégis fél, hogy fürdőkádba mérítik. S ő annyira megbizott ezekben az eszközökben, melyek őt megvédik attól, hogy jámbor életre térjen, hogy észre sem vette azt az egészséges és kellemes befolyást, amely lassan-lassan áthatotta.

— Magdolna miatt van reám szüksége? — kérdezte Alexandrina nővér, ki sietett, hogy munkához lásson.

— Igen, szeretném, ha a gyermeket megnézné... Nem tudom már, hogy mit csináljak vele. Nappal még csak alszik egy keveset; de éjjel meg kell bolondulni.

Regina megdagadt szemei tanúskodtak ezekről az álmatlan éjszakákról s a panaszkodás hangja rögtön kitört belőle:

— Este kilenc órakor elkezd nyöszörögni, sírni, mozogni, s ez eltart reggel öt óra utánig. Apám fölbred és haragra lobban, kivált amikor ivott. Azt hihetné az ember, hogy kitekeri a nyakát. Épen csak hogy idóm van az ágyamból kiugrani és közibük vetni magamat. Ezért elhatároztam, hogy magamhoz veszem az ágyba. Ez ugyan nem kellemes; de ez őt végre is kissé megnyugtatja. Nézze, itt van.

Együttesen bementek a szomszéd szobába, vagy jobban mondva, kamrába.

Levegő és napfény csak a szomszéd szobán át hatolt ide és úgy látszott, hogy a lakás minden kóránya ebben a zúgban gyült össze, ahol a ruhadarabok, ócska holmik, hulladékok, ezen amúgy is nyomorúságos háztartás minden szemete napfényre került.

Az egymás mellett fekvő három szalmazsák egyikén a rongyos lepedők és ócska szoknyák között, amelyek a takarókat pótolták, észre lehetett venni egy kis vöröses alakot behunyt szemekkel, pörsenéses orral, duzzadt ajakkal, amelyeket félig kinyitott egy rövid lélekzet.

A hét Bréchet gyermek legkisebbje volt ez, a faji hibák összefoglalása, egy részeges apának és előhaladott gümőkórban szenvedő anyának késői ivadéka.

Nemsokára ennek születése után az anya meghalt — ennek három éve — s Reginára hagyta, hogy másik öt testvérét fölnevelje s azonfölül ezt a gyógyíthatatlan korcsszülöttet is, aki sem élni, sem meghalni nem tudott.

Alexandrina nővér letakarta a kis angolkóros testét, amely kelésekkel volt tele és idegenkedés helyett meghatottságot érzett.

— Szegény kis macska!

A gyermek valamennyire fölnyitotta behunytt szemeit és jó kezekben érezvén magát, nem sírt.

Alexandrina nővér ügyesen és gyorsan megmosta a gyermeket tetőlől-talpig. Ezután a gyermeket Regina térdeire helyezvén, ágyat vetett tiszta lepedővel és egy új kis takaróval, amelyet nagy csomagjából szedett elő. Ezután lefektette a kicsikét, kisöporította a kamrát, megtisztította és elrakta az üres palackokat, a fölösleges hulladékokat, a vászondarabkákat, a betegségcsirák orgazdait és végre a szobába visszatérve, folytatta a takarítást körös-körül, de azért ismét fölvette a beszélgetést Reginával.

— Nem jól teszi, hogy Magdolnát maga mellé fekteti. Elkaphatja a betegségét.

— De hát csak gondozni kell a szegény porontyot.

— Sokkal jobban gondoznák a kórházban. Akarja-e, hogy megkíséreljem a föl vételét?

Regina hosszú, vékony alakja kiegyenesedett. Fáradt és kételkedő szemein egy láng cikkant át.

— Soha! Mama sohasem adott oda bennünket; még akkor sem, amikor nekem hagymázam volt. És én, ameddig megtehetem, megteszem a kicsinyért, amit én érettem tettem. Ha majd nem tehetem meg többé, akkor...

Úgy látszott, mintha széles kézmozdulatával

magához szorítana minden lehető veszedelmet. S a nővér látta, hogy ezen egyszerű leánynak lelke mily bátor, de ingatag is egyszersmind, épen úgy ki van téve minden gyöngeségnek, amint képes fölemelkedni a legcsodálatosabb önfeláldozásig. Ez a kis gyermek, aki anyagilag megfertőztethette nénjét, erkölcsileg talán megvédte. Meg kellett hagyni Reginának ezt a terhet és az ő szava szerint segíteni kellett annak elviselésére.

— Hát munkája? — kérdezte a nővér. — Mint van vele?

— Mint mindig. A lehető legrosszabbul.

Kis gúnyos mosolygás ráncokat rajzolt Regina sovány arcára. Ebben a pillanatban idős volt, idős volt tizennyolc éve mellett is, egy asszony minden gondjaival.

— Mióta papát Chevalier úr elbocsátotta — mondotta — csak néhanapján dolgozik és csupán abból tengődünk, amit varrással keresek. Ugyan mit dolgozhatik az ember itthon, a háztartással és ezekkel a gyermekekkel a nyakán? Ah, ha ezek nem volnának! Ah, ha a műterembe járhatnék, mint a többiek!

Fonnyadt arcvonásait újra pirosság lepte el, de ez egyszer az önző kívánság égő lángja. A műterem társnőekkel, tereferékkal, hétvégi fizetéssel és esetleges találgákkal hazajövetkor, ez eldorádónak tetszett neki.

Szokottnál erősebben rázta meg a kis Lajost, aki ismét alkalmatlankodott neki és boszúsan mondotta:

— Azt nem bánom, ha megkapom a betegséget. De elgondolni, hogy sohasem vergődöm zöld ágra és egész életem mindig ugyanaz marad!...

Szoknyájában és nagyon rövid ujjasában sirlamas kép volt. Maga elé bámult, mintha gondolkodnék valamin; mintha ezen «mindig ugyanaz» életsorsa előtt haboznék, hogy meghaljon-e vagy ellenszegüljön-e.

Alexandrina nővér élénk szava fölhangzott:

— Magam is, kicsikém, negyven év óta ugyanazt teszem.

Regina fölvetette merev, alapjában még mindig habozó szemeit. Az ablakhoz mentek, amely az egyetlen nyílás volt a külső világra, de amely eléggé bejárást engedett a kísértésnek. Azon át látni lehetett a csomagoló fiatalembereket, amint ládáikat szögezték, a gipszmunkásokat, akik élcelődve visszatértek, mint valami belisztezett verébcapat. Azon át mutogathatta aranszőke haját, két geránium-cserép közé helyezkedve, amelyeket egyenesen azon hatás eléréseért tett oda.

Regina szemei ezután visszatértek a szürke gyapotruhára s a fehér főkötőre és mintegy öngigazolásként tette azt az elfogadható összehasonlítást:

— Kegyednél nem úgy van, mint nálam. Annak nincsen szüksége szórakozásra, akinek nincsenek gondjai.

— Nekem nincsenek gondjaim! — kiáltott föl a nővér, aki távozása előtt óvatosan kiüresítette csomagját. — Sőt, szegény kicsikém, tele van a fejem gondokkal, különösen ebben a pillanatban. Tizedike van. És július tizenötödikén vannak az összes fizetési határidőim.

A «határidő» szóra elhalványult a fiatal leány, kegyetlen valóságra ébredve.

Alexandrina nővér vállára tette kezét.

— Mennyi hiányzik kegyedéből?

— Az egész... s Cottard asszony olyan go-

nosz... Még az előbbivel is tartozunk. Kidob bennünket. Mindig gondoltam reá, hogy ez lesz ennek a vége.

Regina talán csak erre várt, hogy mintegy megszabaduljon bizonyos aggodalmaktól.

Az apáca anyailag megölelte.

— No, ne nagyon gyötörje magát a határidő miatt. Isten kegyelmével meglesz. Holnap vagy holnapután ismét eljövök. Addig tartsa meg ezt, ne szabadkozzék. A kicsinynek némi enyhülést szerezhet vele... Megyek, hogy elküldjem hozzá az orvost és beszélek majd Chevalier úrral. Derék ember. Ha még nem töltötte be atyja helyét, talán még rendbe lehet hozni a dolgot.

Miután mindent jól elvégzett, amit e napra itten tehetett, Alexandrina nővér eltávozott, mások nyomorától szólíttatva.

Az ajtón át, amelyet régi szokása szerint félig nyitva hagyott, Regina látta, amint a lépcsőn fölkapaszkodott és rögtön kitalálta célját.

— Henry asszonyhoz megy. Ah, igazán érdemszerző, ha az ember így tölti el idejét az embelekért, amikor nem kötelessége. Én vesződöm, mert nem tehetem másként és mert az enyéimért teszem. De ő miért veszi magára mindezt a bajt?

A nagy gyermek álmódzásba merült. De álmódzása nem időzött a szokott tárgyaknál, a jókedvű gipszmunkásoknál, az érzelgős csomagolónál, sem a nyájas kis fűszeresnél, aki pislogott reá, amikor boltját becsukta, sem annál az úrnál, aki nem régiben egy körúti kirakat előtt szemügyre vette; igen finom, igazi úr volt, talán azok közül, akik palotákat, kocsikat és gyémánt-füzéreket adnak.

Alexandrina nővér nem állott meg a harmadik

emeleten. A harmadik emeleten Legrandék laktak, tehetős emberek; a férj könyvvezető volt egy nagy posztókereskedésben; a nő értelmes és jó gazdaszony, akit a szomszédok némileg irigyeltek háztartása miatt. Alexandrina nővér a lépcsőn találkozott vele. Jól volt öltözködve, izléses kis kalapjában csinos volt, egészen fehérbe öltöztetett legkisebb gyermekét kis kocsiában sétálni vitte. Egymás köszöntésére szorítkoztak. A Legrandék kelleténél jobban azon voltak, hogy ne mutassák magukat udvariasoknak; de az apáccákkal kivételt tettek, bizonyosak lévén afelől, hogy sohasem lesznek kénytelenek segítségüket igénybe venni.

A negyedik emeleten balra laktak Alexandrina nővér állandó pártfogoltjai: Henry asszony, egy meglehetősen beteges özvegy és előrehaladott korú anyja, mindketten ugyancsak szegények, akik «megtakarított pénzcsekjükből» éltek, miként az anya egy kissé általános értelemben mondogatta.

Ő nyitott ajtót: egy kicsiny öregasszony fekete főkötővel, de mindamellettt kifogástalan volt; s a szoba, amelybe a nővér belépett, szintén megőrizte ezt a kifogástalanságot s a jómódnak némi árnyékát. S e két szerencsétlennek mindössze csak ez maradt meg a jobb napok maradandó emlékéül.

A berendezés nagyon csinos volt, de kevés darabból állott; a kandalló fölött is azon a helyen, amelyen azelőtt tükör volt, most egy családi kép függött, amelyet egykor valami cimfestő készített. S Henry asszony így folyton maga előtt láthatta «szegény megboldogultját» csinos, jó színben, kikent bajusszal pirosas arcán és fehér ólomfestéktől ragyogó inggallérral.

Kényelmesen szemlélhette őt hosszú szenvedésének órái alatt, amelyeket a szoba közepén a

szalmafonatú karosszékbén kellett eltöltenie, mindig egy helyzetben összehajolva, felső testének súlyával egy botra támaszkodva, fejét fölemelve félig kinyitott ajkakkal és nagy fekete szemével, amelyek tágra voltak nyitva és majdnem kiugrottak sárgás és hústalan arcának üregeiből.

Tizenöt év óta gyötörték Henry asszonyt ezen borzasztó lélekzési nehézségek, amelyek szinte szünetlenül követték egymást. Tizenöt év óta nem aludt ágyban, mert éjjel-nappal levegő után kapkodott, attól félve, hogy megfullad. Óráról-órára készen lehetett arra, hogy kimúlik, de azért még mindig élt. Megérni kellett, hogy elfogy az a kis pénze, amelyet mint varrónő megtakarított, hogy férje meghal; hogy a nyomorúság reá tör és napról-napra mindjobban körülhálózza, és hogy semmi reménye sem lehet már. Mindamellet nem zúgolódt. Csodálatos keresztény megadással vetette magát alá mindennek, még ezen kemény életnek, ezen elégtelen ápolásnak, ezen hiábavaló biztatásoknak is, amelyek elől ki nem térhetett.

— Egy kissé jobban vagyok, mindig jobban érzem magamat, valahányszor önt látom — mondta és lázas kezeivel megszorította Alexandrina nővér kezeit.

Az öreg anya belekezdett hosszú panaszaiába. Hogy ebben az évszakban a válságos pillanatok mindig sűrűbben fordultak elő. Talán azért, mert az egész világ levegő után epedett? Hogy a jótékonyági hölgyek eljöttek és igazán jóságosak voltak. Csak néhányan jobban érdeklődnének a szegény betegek iránt!

A jó asszony tiszteletteljes és édeskés hangon folytatta, de csak folytonos célzásokban s harmadik személyben beszélt... Ha a nővér olyan jó volna... Ezen szokását a régi jó időből őrizte

meg, amikor leánya grófnőknek és bárónőknek dolgozott; s közben végre is eljutott a kényes ponthoz:

— Szerencsétlenségünkre ezek a hölgyek mind elutaztak a vidékre. Már július tizedikében vagyunk, nemsokára itt lesz tizenötödike.

Nagyot sóhajtott, amire Alexandrina nővér főbólintással jelezte, hogy megértette. Henryék ezen határnapja már régóta szerepelt költségvetésében; és az öregasszony azonnal megnyugodott és folytatta kötését egy szögletben, végre Henry asszonyra hagyván, hogy ő is szóljon valamit rövid mondatokban, melyek egy tőle meglehetősen különböző gondolkodás visszhangjai voltak.

— Nem alkalmatlankodom, ha egy kissé tartóztatom, nővér? Senkim sincsen, akivel beszélgethetek, csak kegyed. Mama nagyot hall és nekem nehezemre esik a beszéd. Az embereknek nincsen hozzá türelmük, hogy végig hallgassanak...

— Ide figyeljen, egy kissé megkönnyebbitjük a beszélgetést.

Alexandrina nővér bő ruhájából előhúzott egy skatulyát, amelynek láttára a szegény beteg örömeiben elpirult, mint a gyermek valami nyalánkságra.

— Szivarkáim! Ismét hoz belőlük!

Mohó mozdulattal, amely fölött nem tudott uralkodni, felbontotta a skatulyát és meggyújtott egyet ezekből a gyógyszivarkákból, amelyek megkönnyebbülést szereztek neki. Az ő helyzetében az orvosnak nem jutott volna eszébe, hogy ezen fényűző orvosságot rendelje és ő szégyelte is azt használni.

A sűrű füstfelhőn át, amely ólomszinű arcát körülvette, nagy elismeréssel emelte szemait a nővérré.

— Mennyire elkényeztet!

— Ah, bah, csak kell néha egy kis nyalánság!

Ez volt Alexandrina nővér egyik szójárása. Néha «egy kis nyalánságot» adni, a jótékonságnak nagyon is száraz kenyéréhez hozzáadni a jóság-nak egy kis különlegességét!

És bármennyire rövidre volt is szabva ideje emberi számítás szerint, a szegény bezárt nőnek mégis juttatott «egy kis nyalánságot». Hagyta, hogy az egyszerű, tudatlan, beteg teremtés, aki különben némi eszményítő képességgel volt megáldva, kifejezze gondolatait. Ez az ösztön volt egyetlen erőssége, amelyet csak fel kellett idézni és amikor a sor Alexandrina nővérré került, ő kezdett beszélni.

Anélkül, hogy teljesen mellőzte volna ezen szegény teremtés apró-cseprő bajait, a végtelenség felől kezdett beszélni; okoskodott, bölcselkedett, bizonyított, hogy a szerencsétlent kiragadja reménytelen bajának folytonos szemléléséből, hogy enyhítse azt, hogy mintegy elrejtse ezen két felszívó kép közé: a túlvilági távlat és az örök emberi nyomorúság látványa közé.

— Ó igen, vannak nálamnál szánalmasabbak is — mondotta a végén Henry asszony, mikor a nővér fölemelkedett. — Hogy ne menjünk tovább, ez a kis Regina, aki jókor kezdi a szenvedést... és azután, azt hiszem, az új szomszédok is, akik velünk szemben béreltek lakást.

Henry asszony nem törődött öreg anyja arc-fintorításaival, akinek nem jutott eszébe, hogy az érdeklődést másra terelje; hanem csevegve és jóakaratólag beszélt tovább:

— Ó, bizonyára történt velük valami. A fiatal hölgy sohasem megy ki és senki sem jár hozzájuk azon nyolc nap óta, hogy ideköltöztek. Senki

sem törődik vele... azt hiszem, hogy meg a férje sem... pedig szüksége van a gondozásra. Egészen közel van a lebetegedéshez. Szánalmas dolog, őt így hagyni. Nem megy oda, nővér?

— Óhajtozott utánam?

— Ó, semmi után sem óhajtozik. Bizonyára még csak nem is tudja, hogy szabad valamit kérnie. Olyan, mint valami tönkrement. Egyszer mégis beszélt a mamával, hogy kaphatna-e munkát, hímzést vagy festést. Ezek a fiatal hölgyek mind azt gondolják, hogy ilyen munkákból meg lehet élni. És nem is értenek más munkához.

Ezen észrevétel, a «fiatal hölgy» és az a leírás, amelyet Henry asszony adott, elegendő volt Alexandrina nővérnek, aki ismerte a nyomorúságot, hogy megállapítsa a baj mibenlétét.

Szemérmes szegényekről volt itt szó.

— Tehát fiatal házások — mondotta, összefoglalva meglehetősen határozatlan értesüléseit. — És a nevük?

— Quantin úr és asszony. Legalább így hivatják magukat.

Alexandrina nővér nem kérdezősködött tovább és miután eltávozott Henry asszonytól, bátran becsöngetett a szemben levő ajtón...

Alexandrina nővért negyven év óta naponkint érték a meglepetések és már úgyszólván semmin sem csodálkozott.

Mégis egy kissé csodálkozó mozdulatot tett, midőn belépett Quantin asszonyhoz, előbb a szobából hangzó félenk suttogásra felelvén:

— Alexandrina nővér vagyok.

Ez a lakás a Brécheték és Henry asszony lakásainak hasonmása volt: két ablakos szoba és mellette kamra; de míg lenn az ember azt hihette, hogy butorszállító kocsiban van, itt a tisztességes

szegénység üressége és búskomorsága ötlött szembe, a benyomás itt különben is rendellenes volt.

Ezen közönséges munkáslakás ebben a pillanatban meglehetősen emlékeztetett egy rozoga házra, ahová tengeri kalózok elrejtik a hajótörés gazdátlan jószágait.

Félbárony keretben egy nagy tükör, amely magasabb volt, hogy sem fel lehetett volna függeszteni s így a falhoz volt támasztva, amelyet egészen eltakart. Konyhaszékek nézegették benne magukat csodálkozva. Egy hímzett atlasztakaró volt egy régi vaságyra dobva. Könyvek, zenefüzetek, könyvtár maradványai egy fehér faasztalra voltak rakva. A falon levő családi arcképek, amelyek semmiben sem hasonlítottak Henry asszony megboldogultjának képéhez és kereteikből ki voltak szedve, megdöbbenéssel szemlélték ezt a nyomorúságot. És ugyanaz a megdöbbenés jelent meg a fiatal arcon is, amely Alexandrina nővér felé fordult. Csinos és kedves arc volt, finom és kifejező barna alak kék szemekkel, olyan meg nem állapítható bájossággal, amelyet sem az erkölcsi, sem a testi szenvedés nem volt képes eltörölni.

Egy, még jobb napokból származó halványkék batisztpongyola gazdag csipkedísszel fődte a fiatal nő alakját. Nehézkesen lépkedett és látszott, hogy nem volt elég ereje megkérdezni ezt az ismeretlen, akinek jelenléte őt nyilvánvalólag kihozta sodrából.

— Istenem, asszonyom — mondotta Alexandrina nővér — mennyire kell mentegetőznöm, hogy kegyedet ennyire megzavartam!

Hangja egészen megváltozott. Ez a hang nem volt többé szeliden parancsoló, mint a Brécheték-

nél, sem az a bátorító és bizalmas, mint Henry asszonnyal szemben. Az egyszerű és szolgálatkész nővér helyett egyszerre csak egy másik, finomabb nő tűnt elő és a fiatal hölgy fülét hegyezte, mint midőn az ember ismerős éneket hall rezegni.

— Üljön le hát, nővérem, kérem — mormogta halk, szinte nyomott hangon.

— Azt hiszem, hogy még kiméletlenebb lennék, ha nem állanék elő rögtön azzal a kis ügygyel, amely engemet idevezetett — felelte a nővér mindig ugyanazon és mindenütt alkalmazható mosolygásával. — Jelenleg néhány kis himzést kell csináltatnunk és úgy gondoltam, hogy számíthatok az ön segítségére...

Quantin asszony nagy kék szemei gyermekies örömtől fénylettek, de e fény majdnem egyszerre kialudt.

— Nem is kívánnék jobbat, nővér; de azt gondolom, hogy abban az állapotban, amelyben vagyok, sem olyan jól, sem olyan gyorsan nem dolgozhatnám, mint máskülönben.

Ő maga kezdte ezt a tárgyat és könnyű volt észrevenni a jegygyűrűt, amely nyulánk ujján ragyogott, az egyetlen ékszer, amelyet megőrzött.

— Egy kissé nehéz idő előtt áll — mondotta Alexandrina nővér — annál inkább, mert valószínűleg nincs tapasztalata...

— Igaz, nővér.

— Es mert fél a reá várakozó megpróbáltatástól...

— Úgy van, megvallom. Nagyon rosszul érzem magamat és ez nyugtalanít...

— Az ön esetében minden fiatal asszonynak vannak ilyen gondolatai...

— Ó, nem magam miatt félek, nekem nagyon mindegy volna, ha meghalnék...

Már későre járt. Az udvar másik oldala felől a szomszédház a keskeny ablakra vetette árnyékát. A fény ellenében a nővér arca elmosódott. A fehér főkötő és szürke ruha, amelyek egyedül bontakoztak elő, árnyékot vetettek, amely többé nem volt kizárólag az övé. Személyisége háttérbe szorult. Megszűnt itt Alexandrina nővér lenni, hogy «a nővér» legyen, egy osztály, avagy inkább egy előkelő világ mintaképe, képviselője. «A nővér» annak volt megtestesítője, hogy van az emberiségben valami emberfölötti: önmegtágadás, amely lelkét Istennek és életét másoknak adja. «A nővér» a remény és a szeretet, amint a pap a hit őre.

És Quantin asszony nem látott többé mást, mint «a nővért». Szerette azt és tisztelte gyermekkorától fogva. Ezt megtalálta, midőn minden más eltűnt. Húsz éve, nyomorúsága, szenvedése eltűnt. Odadől a látogató mellé a nyomorúságos szalmafonatú székek egyikére és első ízben földte fel más előtt azt az aggasztó titkot, amelyet talán már azon naptól fogva hordott magában, amelyen anyasága nyilvánvaló lett előtte.

— Szívesen távoznám ebből a világból — vallotta be — de nem tudok megbarátkozni azon gondolattal, hogy szegény kis gyermekemet atyjára hagyjam...

Nem volt itt többé két idegen. Együtt volt itt a fájdalom és a szeretet, amelyek egymásra ismeretek. Miként az imént a kis Bréchet lázas kezeit vagy Henry asszony sovány kezeit, úgy fogta most Alexandrina nővér kezei közé ezeket a kicsiny, tehetetlen és fehér kezeket, amilyenek régenre elégségesek voltak arra, hogy valakit mint arisztokratát nyaktilóra vigyenek. Alexandrina nővér nem kérdezősködött ezen szerencsétlen nő regényének kezdete felől; ott vette fel a fonalat, ahol

volt, nem törődve mással, mint hogy eléje vágjon egy veszedelmes elhatározásnak.

— Nem él már az édesanyja, úgy-e? Nos, engedje meg, hogy önnek azt mondjam, amit ő mondana. Sohasem kell túlozni. Istenem, a házasiéletben nagyon kis dolog elégséges, hogy sokat szenvedjen az ember és ugyancsak kis dolog, hogy az enyhülés bekövetkezzék, sőt hogy a boldogság visszatérjen. Kegyed még nem régen ment férjhez és ha régen ment volna is férjhez, talán még nem ismeri egészen férjét. Ön első gyermekét várja. Nem tudja, hogy micsoda változást idézhet elő egy emberben az, hogy apa lett!

— Ő nem fog megváltozni, nővérem és a helyzet ép oly kevésbé.

Quantin asszony olyan szomorú hangon felelt, amelyben remény mintha többé nem rezeghetett volna.

— A helyzet! Ebben a világban minden csak helyzet — kiáltott fel Alexandrina nővér az ifjúság azon hevével, amellyel még megigézte a gyöngye lelkeket. — Hány ember élt át rossz napokat és kimenekült a bajból azzal a segítséggel, amelyet a Gondviselés, higgyen nekem, sohasem tagad meg azoktól, akik biznak benne és akiknek van tetterejük.

— Férjemnek sem bizodalma, sem tettereje nincsen.

— De kegyednek van!

— Ő megfosztott tőle.

— Gyermeke mindent visszaad kegyednek.

A fiatal asszony semmit sem felelt. A hirtelen megnyílt lélek bezárkózott. Alexandrina nővér ismerte ezt a jelenséget és nem tolakodott, hanem arra szorítkozott, hogy ismét a készítenő munkákról beszéljen, amelyeket holnap akart hozni.

Quantin asszony nem tartóztatta a nővért s midőn ez fölemelkedett, szó nélkül kikisérte.

Azután, midőn keze az ajtón volt, mondotta:
— Nővérem...

Hangja remegett. A fiatal asszony hallgatása arra való volt, hogy összeszedje gondolatait s ez nagy önlegyőzésébe került, amelyet most magára erőltetett és egészen halvány volt velencei csipkékkel szegélyezett kék pongyolájában, midőn mondotta:

— Holnap akar kegyed nekem alamizsnát adni?... Ha rögtön tenné! Még ma nem volt kenyér a számban és csöpp kenyerem sincsen ma estére!

II. A KIS MADARAK.

A «Gondviselés» neve alatt ismert intézetek mindnyájan hasonlítanak egymáshoz, bármilyen rend vezesse is azokat; jobban mondva valamennyi rend, amelyekre ilyen házakat bizni szoktak, hasonlít egymáshoz abban, hogy a nyomor egyenlőképen szorul rájuk és a szeretet ugyanúgy kötelezi őket.

A negyedbeli «Gondviselés» körül csoportosulnak rendszerint a plébánia jótékonyossági művei.

A régi és minden jellegzetességet nélkülöző ház, amely folytonos szerzemény folytán több egymáshoz csatlakozó épületttestből állott, eléggé szegény volt ahhoz, hogy ne ijessze meg a szegény ügyfeleket és eléggé tágas, hogy azokat befogadja.

A kisdédóvó, az iskola, a gyermekkórház benne foglaltak helyet. A nővéreknek voltak, amint ők mondták, «nyugdíjasaik» is, mintegy húsz öreg asszony, akik többé-kevésbé betegek voltak; közöttük csak kettő volt képes a háromszáz franknyi csekély ellátási díjat megfizetni. Négy vagy öt más öreg asszonyt, akik életüket másként nem tudták fönntartani, söprésre, edénytisztogatásra, mosásra használtak. Egyikük mint házmesternő szolgált s egymásután a legkülönfélébb látogatóknak nyitott ajtót, rongyokba takart szegényeknek és olyan uraknak és hölgyeknek, akik cimerral díszített kocsikból szálltak ki.

Ezen ház előtt elmentében, amely a «Gondviselés» titokzatos nevét viselte, nem egy sötét lélekben ébredt fel az utolsó remény, nem egy háborgó lélekben a lelkiismeret mardosása. Ezen folyton nyitva álló ajtó előtt egyik azért állott meg, hogy segítséget kérjen, amelyet csak itt nyerhetett; más pedig, hogy lerójjá tartozását, amelyet csak itt akart beismerni, valami tizedfélét fényűzéséért, elmaradt alamizsnáinak összehalmozódott tartozását.

Sok titkos ügyel jöttek ide ezen alacsony boltzat alá, erre a szűk folyosóra, amelyre a konyha is nyílt és amellet még egyik oldalról a melléképületek, másik oldalról a társalgószoba ablakai is.

Egész egyszerűségében mutatkozott itten a szerény, munkás és szegény élet. Mert a «Gondviselés»-ben az emberek mindig szegények voltak és lesznek, a környékbeli nyomorúság pedig mindig idevonzotta a segédeszközöket: a plébánia támogatását, a jótékonysági ünnepségeket, egyesek ajándékait és más esetleges segítségeket. Az egész kicsiny világ, amely ott védelmet talált, egyik napról a másikra élt, de békességben, sőt boldogságban élt. Már reggel zümmögés töltötte be a régi házat, mintha méhkasztól származott volna: a gyermekmenhely kicsinyeinek gyermeki csevegése, a tanítónővérek és a leckéjüket felmondó tanulók hangja, az öregek beszélgetése, a látogatók jövés-menése.

Némely pillanatban, némely napon a zümmögés növekedett. Vidám kiáltások jöttek az udvar felől a szünet alatt, vasárnapon pedig ének, nevetés, a patronázsok élénksége. De a beálló éjszaka mindig meghozta a csendet; és a nyugalom ezen órájának szintén megvolt a maga varázsa. A me-

nedékhely, az iskolák és a gyermekkórház nővérei befejezték napi munkájukat. A látogatást teljesítő nővérek visszatértek és miután vacsorát adtak az öreg «nyugdíjasoknak», akiket először szolgáltak ki, az ebédlőben gyültek össze.

Ezen este szokás szerint Alexandrina nővér és kísérelője, Laurencia nővér tértek vissza utoljára. De azért nem gáncsolták őket, mert bár a házban a rendet szigorúan betartották, a szerzetes rendek szigorú pontosságát ottan nem lehetett betartani. Imádsággal kezdték és örvendezve, nevetve ültek le a durva porcellán tányérok és acél evőeszközök elé s mindig sajnálták egy kissé, hogy a szabály az étkezés alatt hallgatást írt elő.

A kolostoroknak két különlegességük van. Ott az emberek régiek és mégis fiatalok maradnak. Ezen huszonhárom apáca között, akik ezt a kétszáz esztendő óta szokásos főkötőt viselték, soknak még gyermekes arca volt, mint például a kicsiny Cecília nővérnek, a kolostor legfiatalabb tagjának; egyikük sem volt egészen öreg, még a legöregebb sem, a főnöknő, Stefánia nővér sem, akinek nyolcvanéves korával járó ráncait tiszta tekintete derítette föl és akinek nevetése olyan kedves volt, mint egy ujoncnövendéké.

Allásából anyailag örködött leányai felett, mindig attól félve, hogy buzgóságuk túlhaladja erőiket.

Ezen szorgoskodás volt jó idő óta minden, amit kedves rendházának adhatott ő, aki azelőtt olyan tevékeny volt és aki azelőtt minden félelem nélkül olyan sok padlásszoba lépcsőjén járt, most azt látta, hogy majdnem egészen meg volt fosztva lábai használatától. Valamennyi nővérnek együttes kérése reá birta, hogy tisztét megtartsa és így mankón járva ide-oda elvánszorgott. A menhely

kicsinyei szerették, az iskolákban kissé félték tőle, szellemének élénksége és emlékezőtehetségének csalatkozhatatlansága miatt a patronáznak már nagy gyermekeit pedig pórázon tartotta.

Mindazonáltal ezen külső szegények, akiket régen annyiszor meglátogatott, maradtak főgondjai. Szerette, ha híreket kapott felőlük és ezért az étkezés után Cecilia nővér karon fogva, a társalgóba sietett, amelynek egész butorzata néhány szék, egy kerekasztal és diszítésül a pápa színes nyomású képe és a szent Szűznek gipszszobra, fekete márványtalpon egy ingaóra, amely nem járt.

Alig ült le Stefánia nővér, a beszélgetések egyszerre megkezdődtek.

A szabály félórai üdülést engedett az imádság és lefekvés előtt és ezt felhasználták. Szabad tettségük szerint csoportosultak. Cecilia nővér épen Alexandrina nővérhez csatlakozott, hogy elbeszélje neki a napi eseményeket, a kis osztálybeli gyermekek hősi tetteit, ostobaságait és tréfáit s Alexandrina nővér érdeklődéssel hallgatta. Első hivatása egykor szintén az volt, hogy ezt a kis osztályt vezesse és Cecilia nővér őszinte komolyságában saját ifjúságából éledt fel egy s más.

Nagyon szerette ezt a kis húsz éves apácát, a nép ezen leányát, akinek olyan törekeny teste és olyan érzékeny természete volt s egyszerűsége még vonzóbbá tette; ilyen tulajdonságai vannak a lelkek virágágyában a mezei virágoknak. Cecilia nővér egyébként teljesen távol maradt a mindennapi érintkezéstől, mert csak gyermekkorát töltötte falun. Atyja, közönséges normand paraszt, amikor özvegygé lett, zárdába küldötte és amikor újra megházasodott, ott hagyta. Visszatérvén az atyai házba, ahol a mostohaanya rosszul bánt vele, visszariasz-

totta minden, ami környékezte; ezért csakhamar visszatért «a nővérekhez», de nem azokhoz, akik fölnevelték. Tiszta szívét a szerencsétlenek szeretete kerítette hatalmába. Érezvén az övéitől való elhagyatottságot, más elhagyatott gyermekek anyja akart lenni és mert senki sem ellenkezett, tizenhét éves korában belépett Bernayben a «Gondviselés» apácai közé, azok közé, akiknél úgy látta, hogy leginkább megvalósítják az ő eszményét.

Ettől kezdve egy pillanatig sem sajnálta, hogy követte hivatását, még csak nem is gondolt arra, hogy a világban más boldogság is lehet, mint az övé. Szelid volt, örvendező, csinos, fehér és rózsás, alakja nyulánk volt szövetruhájának nehéz ráncai között, ragyogott az ifjúság tiszta fényében, övéi pedig, a kedves nővérek, a kedves gyermekek, akik családjává lettek, tisztelték.

Különösen vonzódott Alexandrina nővérhez. A főnöknő jóindulatú volt hozzá és pártfogolta, de betegsége folytán egy kissé kívül állván a közös életen, nagyanyjának tekintette őt. Alexandrina nővér helyettesíthette az anyát azon tapasztalattal, amelyet kora adott neki és szívének azon melegségével, amely természetének volt sajátja. Ő volt az első, aki megszelidítette a kissé idegenkedő kis nővért, aki a Normandiából Párisba jött. Megvolt az az adománya, hogy az ifjúságot magához vonzza és a szegények bizalmát megnyerje, akik őt még Laurencia nővérnek is eléje helyezték, pedig az valóságos szent volt.

Még ezen este, miután Laurencia nővérrel beszélgetett, a főnöknő egyszerre csak Alexandrina nővért hívatta.

— Alexandrina nővér, most beszéljen ön egy keveset a kis madarairól.

Ezek a kis madarak azok voltak, akiket mindennap fölkerestek: a szegény emberi madarak, akiknek az irgalmasság adott enni, a reszkető és megtört madarak, akiket az megvédett; a madaracskák, akiket még tollatlanul kidobtak fészükből és az fölemelte. A nyolcvan éves nő szájában ennek a gyermekes elnevezésnek éppen úgy megvolt a költészete, mint igazsága. Ő látta őket, amint csak látni lehet ezeket a megható és egyszerű szegényeket, akiknek emberi gyöngeségeit a szenvedés jóvá tette. Szerette őket s távolról, lehetőség szerint, részt akar venni az ő életükből és ezért figyelmesen, becsukott szempillákkal hallgatta a halk elbeszélést s amint Alexandrina nővér a tapasztalt nyomorúságról vagy a nyújtott segítségről beszélt, úgy vonultak át arcának ráncain a sóhajtás vagy mosolygás.

Azután, amikor ez készen volt, öreg kezeivel aggódó mozdulatot tett.

— Meglesz minden, ami ezen szegény embereknek kell?

Homloka összeráncolózott. Így számított:

— A gyógyszerek, az ellátás, a házbérek... És annak a szegény Quantin asszonynak mire lesz szüksége? Kétségtelenül sok minden kell neki. Azoknak rendesen sok kell, akik semmit sem kérnek. Jegyzékünk már elég hosszú, különösen most, a holt idényben, nem is számítva, hogy ez reánk nézve is holt idény. Végre is majd segít az Isten.

A tiszteletreméltó arc fölillant. Kezei összekulcsolódtak, ez alkalommal imádságra és amint a harang megszólalt, az öreg főnöknő fogta a mankóit és a kápolnának tartott. Ez a harangszó az engedelmes lelkekben elnémította a földi aggodalmakat. Hangjuk többé már csak imádságra emel-

kedett fel. Gondolataik, míg az álom reájuk jött, Istenhez szálltak fel. A nap utolsó óráját neki szentelték, amint másnap neki fogják följánlani az első órákat.

Az irgalmasság ismét megerősödött forrásában, hogy élénken, bőségesen, kimeríthetetlenül kiterjeszkedjék a nyomorúság fölött, amely sohasem szűnik meg.

III. A JÓTEVŐK.

A reggeli járókelők siettek a felhős ég alatt, ahonnan nagy, meleg csöppek estek. Ez volt az első óra, a kisemberek fénytelen, csendes és szerény órája. A kirakatok még zárva voltak. Csak a péküzletek, tejcsarnokok, szatócsüzletek nyitlak meg és a közlekedést elkezdették azok a kis kocsi, amelyek nedves gyümölcsökkel és fonnyadt hüvelyes veteményekkel voltak megrakva.

Főlnyitván pamuternyőiket, Alexandrina és Laurencia nővérek kiléptek a zárdából.

Ez volt az ő órájuk is, az óra, amelyben a felébredő nyomorúság segítség után kiált, amelyben segíteni kell a betegeken, akik az éjszakát hosszúnak találták, megmosni a gyermekeket az iskola számára, segítségükre menni a munkásoknak, akiket munkájuk elszólt hazulról.

A két apáca néhány lépésnyire együtt ment, azután egy utcafordulónál elváltak és mindegyik saját dolgára sietett.

Nyolc óra előtt Alexandrina nővér rendbehozta a Rue de Buciban a gyermekágyas nő háztartását; elmenőben a Rue de l'Échaudé-Saint Germainben szivességet tett egy tehetetlen öreg szomszédaszonyinak azzal, hogy a lépcsőházat kisöpörte.

Azután, mivel volt még egy kis ideje, a Rue de Seineben lakó egyik betegére gondolt, egy fiatal mellbajos asszonyra, akinek már nem volt

sök ideje hátra és akinek még hamarjában «egy kis nyalánkságot» akart vinni.

Megállott tehát ő is egy kis kocsinál, ahol szép cseresznyét vásárolt, amelyet a kereskedő nem adott neki drágán és vásárolt egy rózsacsokrot, amelyet az ingyen akart neki adni.

— Szerencsét hoz nekem, ha elfogadja — mondotta a kereskedő gyermekes meggyőződéssel, amely eddig még ellentállott az utca kétkedéseinek.

A nővér teljesen megelégedetten folytatta útját az esőben.

A nép rokonszenvének ezen jelei mindig jól estek, ámbár értékük felől nem ámította magát.

— Majdnem mindenütt szeretnek bennünket, vagy legalább tisztelnek, de ez nem akadályozza meg ezeket a derék embereket abban, hogy azokra a képviselőkre szavazzanak, akik ellenünk hadakoznak. Ah, emberi következetlenség! Nem kell miatta búsulni!

Belépett kicsiny mellbetegéhez és sokáig maradt ottan. Mikor onnan távozott, az utcák fölverték szokott arculatukat, az egész világ megkezdte a napot.

A nővér eltűnődött.

— Még korán van azoknál, akikhez megyek. De ki tudja, ezután még mennyit kell futkosnom? És csak délelőtt lehet az embereket otthon találni.

Elhagyta szokott városnegyedeit, a Boulevard Saint-Germainre ment s az előkelő negyedeknek tartott, ahol még egy hivatásbeli kötelességet készült teljesíteni, amely nem kevésbé volt kellemtelen.

Mikor az irgalmasság segédforrásai teljesen kimerültek és a szükség nagyon égető volt, mint akárcsak ma is, mikor ezek a szerencsétlen ház-

bérfizetési határidők közeledtek, Alexandrina nővér rászánta magát, hogy körutat tesz a gazdagoknál. Ez sokszor kellemetlenebb dolog volt, mint a szegényeknél; s ma reggel is nem minden nyugtalanság nélkül vette észre, hogy a gazdag házak majdnem valamennyi emeletén zárva voltak a lakások. Csak legalább a vidékre való utazások ne hagytak volna olyan sokat üresen!

És Alexandrina nővérnek igaza volt, amikor számított arra, hogy csalódni fog.

A Rue de Grenelleben azon kapuk egyikénél, ahol a legnagyobb bizalommal kopogtatott, azt felelték neki, hogy tegnap mindnyájan elutaztak.

— De ha a nővér akarja a marquise címét, kastélyában...

A nővér fejét rázta. Még ha élőszóval festené is az összes közeli nyomort, nehezen kapna. Levélnek nem volna semmi foganatja. A marquisnak a falun megvoltak a maga szegényei, akik a párisi szegényeket természetesen megkárosították.

A jó Duché úr, aki mindenféle jótékonyági ügyet pártfogolt, szintén távol volt; leányához hívták, aki őt épen nagyatyává tette. A kereszteleés örömeit nem szabad megzavarni.

Alexandrina nővér íjának két legjobb húrját látta elszakadni. Szerencséjére még maradt belőle. Két lépésnyire a Rue de Varenneben De-Clame-reux asszony. Kiváló személy volt; nem volt családja, idős, kedves nő volt, egy nagyszabású palota első emeletén, az udvar és a kert között volt tágas lakása, amelyet soha nem hagyott el.

A hölgy otthon volt ugyan, de több napja ágyban fekvő beteg lévén, senkit sem fogadott. De talán mégis tesz kivételt.

Némi tárgyalás után az apácát bevezették.

— Ah, jó nővérem, engemet is betegei közé

számíthat — nyögött siránkozva De-Clamereux asszony nagy mahagonifa-ágyában, mely rézdiszítéssel volt ellátva és zöldselyem mennyezet volt följe feszítve.

Hosszadalmasan elbeszélte betegségét, tanúnak híván komornáját szenvedései és orvosainak ítéletei mellett. Mert több orvost is hivatott és ezek estére értekezletre készültek. Nem azért, mintha nagyon rosszul érezte volna magát, hanem elvégre némi jelenségek nyugtalanították és sohasem lehet az ember eléggé óvatos, nemde?...

Egészségéért való aggódása teljesen elfoglalta őt és örült, hogy illetékes személy előtt beszélhet róla, így tehát nehezen lehetett más tárgyra térni. Ennek pusztá kísérlete is kellemetlen lehetett; de mivel mégis a jó lelkek közé tartozott, nem sértődött meg, sőt végül még meg is esett a szive Henry asszony betegségén.

— Nincsen borzasztóbb ennél a fulladási érzésnél. Magam is tapasztalom egy kicsit. Elfelejtettem ezt ma megmondani az orvosnak... Majd megmondom este. Talán ez is hozzátartozik ehhez az időhöz? Hiában csináltattam az ablakokra szelelőket, hogy a levegő megújulhasson éjjelnappal, ma megfullad az ember. Nem találja-e, hogy az ember megfullad?

— Itten nem...

Alexandrina nővér, aki a padlásszobák levegőjéhez volt hozzászokva, mosolygott egy kicsit, mikor szemeit végigjáratta a tágas szobán és a széles ablakon át kitekintett a zöld kertre.

— Rosszul cselekedtem — folytatta De-Clamereux asszony siránkozó hangon. — Mindjárt az első hőség után el kellett volna magamat szánnom és Evianba utaznom. Megteszem, mihelyt talpra állok. Kibérek egy házat és magammal

viszem cselédeimet, mert nem nagyon bírom ki a szállóbeli életet. Nem nézhet az ember semmire sem, amikor beteg. Ezek az orvosok tönkretesznek. Ma semmi pénzem sincs, elhiheti, nővérem. De mégis akarok valamit tenni az ön szegény, mellszorulásban szenvedő betegéért...

De-Clamereux asszony iróasztala felé tekintett, habozott...

— ... Nem tudok fölemelkedni. No, nővérem, vegye, ami erszényemben van.

Két arany és néhány fehér pénzdarab hullott a nővér kezeibe. Azután csöngetyűszó hallatszott, amelyről megismerte az orvost s De-Clamereux asszony többé semmire sem figyelt, elfelejtett mindent, amit épen az imént hallott, azt sem tudta, hogy vannak-e szegények a földön. Most önmagáról volt szó. Majd ha fölépül, ismét fogja gyakorolni a jótékonyságot.

— Hová forduljak még? — kérdezte magában Alexandrina nővér, mikor lement a régi és komor lépcsőzeten, amelyen a gipszdiszította falak mellett láthatók voltak a kovácsolt-vas karfa XIV. Lajos korabeli csigacifrázatai.

Egy név jutott eszébe, amely reménnyel kecsgettette:

— Doynel asszony!

Habozás nélkül szállott föl egy villamos kocsira, amely mellette elrobogott.

Doynel asszony már nem lakott ugyan a Faubourg Saint-Germainban; de habár gyámolította is már új plébániája szegényeit, bőkezűen emlékezett meg régi szegényeiről is. Egy északfranciaországi dúsgazdag iparos leánya volt és egy bankárhoz ment nőül, s így Páris egyik legnagyobb vagyonához jutott, amely vagyon eddig ugyan ismeretlen volt, de a fiatal és csinos asz-

szony kezében elkezdett már egy kicsit érvényesülni.

Mikor beleköltöztek palotájukba, amelyet az Avenue d'Iénán építettek, Doynelék elkezdettek nagy lábon élni. Alexandrina nővér szürke ruhája keresztülhaladt a nagyszerű előszobákon, érintkezésbe jutott egy egész szolgahad kék és arany ruháival és végre is a női lakosztálynak egy Pompadour-selyemmel bevont karosszékére ereszkedett le. Ez a XVI. Lajos korabeli szoba volt Doynel asszony büszkesége, ahol minden bútordarab, minden csecse-becse valódi volt — igen, így monddta Páris valamennyi szakértője — és egész kis vagyont ért; Rothschild tizenhétezer frankot ígért a kandallóért és tizennyolcezerért adták oda.

Doynel asszony nem tudta megállani, hogy ezt a nevezetes dolgot minden műkedvelőnek el ne mondja.

A nővérral szemben nem kísérelte meg, hogy azzal dicsekedjék.

Miután a látogatót elég hosszú ideig megvárakoztatta, jóakarólag, szokása szerint kedvesen, de sietve, nagyon elfoglalva, fölindulva jött eléje.

— Örülök, hogy látom, jó nővér. Milyen kár, hogy nincs egy kis időm, hogy kegyeddel cseveghetnék. Ma reggel sok vendégünk van reggelire... Nem, ne keljen még föl. Csak tíz perc mulva jönnek, valószínűleg nem később. Néhány államférfira várunk, egész társaság, amelyet férjem meghívott...

Hogy előrejusson, Doynel úr nem talált jobbat, mint hogy beiratkozzék a léghajósok egyesületébe; és valóban a levegőben hozzájutott azokhoz a magas összeköttetésekhez, amelyekkel Doynel asszony polgári megelégedéssel és párisi nagyképűsködéssel nem is késett eldicsekedni.

Alexandrina nővér észrevette ezeket a kis árnyalatokat. Róla el lehetett mondani, hogy ebben a fényüzésben épen úgy otthon érezte magát, mint lenn szegényeinél; ő sok esetben olyan összekötő vonásokat tudott találni egymástól távol álló emberek között, egyik és másik között, amikor más általában nem is gondolt volna olyasmire.

És Doynel asszony sugárzó arcában is az apáca rögtön némi hasonlatosságra talált.

Nagy, előkelő magatartásával, finom fejével és nehéz hajával, kék szemeivel és hosszú barna szempilláival, fehér csipkével díszített kék csipke-ruhájában a gazdag Doynel asszony nem emlékeztetett-e egy kevéssé a szegény Quantin asszonyra? Mindakettő hasonlóan fésülködött; mindkettő ugyanazzal a fesztelenséggel viselte ruháját, amely csak olyan nőnek sajátja, aki hozzászokott a finom és drága ruházathoz. Ugyanazon társadalmi osztályhoz kellett tartozniok; talán találkoztak is már. Egészen illő volna, ha egyik a másikon segítene.

— Egy kissé talán sejti is, hogy mi vezet engemet ide? — kérdezte Alexandrina nővér.

— Igen és kegyednek teljesen igaza van, hogy ide jön. De engedje meg, hogy férjemet egy kevés időre fölkeressem, mert...

— Előbb tudnia kell, hogy ki iránt akarom érdeklődését...

— Ugyan minek?... Amit kegyedre biztak, arról jól van gondoskodva...

Alexandrina nővér szívesen elbeszélte volna történetét. Úgy gondolta, hogy ekként közönséges adománynál többet nyerhetett volna.

De Doynel asszony nem volt képes azt figyelemmel kísérni.

— Egy fiatal asszony, aki közel van a lebete-

gedéshez?... Majd küldök önnek apró gyermekruhákat. Épen ilyesmin dolgozom... Ez örömet szerez, és én babonás vagyok ebben a dologban. Úgy gondolom, hogy mivel másoknak készíték ilyesmit, a jó Istentől megnyerem azt az örömet, hogy a magam számára is dolgozhatom majd. Nagyon szomorú, ha az embernek nincsenek gyermekei!

Egy árnyék suhant el a csinos arcon, de azonnal eltűnt.

Egy kocsi robogott a kapuszín alá.

— Ime vendégeim... Előbb még el kell csipnem férjemet...

Doynel asszony futva eltávozott.

Egy perc múlva újra megjelent, fölindulva, egy kissé zavarodottan:

— Jakabnál csak ez volt, de majd küldök önnek... vagy visszajön... Ah, Istenem, már jönnek!

A szomszéd szobába rohant, hogy fogadja a vendégeket, míg Alexandrina nővér zajtalanul kiosont egy folyosón és sóhajtva dugta nagy táskájába a milliomos ajándékát, egy ötvenfrankos bankjegyet, amelyet bizonyára nagyobb alamizsna fog követni; de Isten tudja, hogy mikor jön el ez a nap, amikor itt a vagyonon és jóakaraton kívül előfordul az a ritkább dolog is, hogy idejük lesz a szegényekkel foglalkozni.

— Azokat az embereket, akiket lefoglal a világban való élet, hogyan is érdekelné az, ami őket körülveszi, és hogyan is gondolnának folyton a sok nyomorúságra, amelyet saját szemeikkel sohasem láttak? — gondolta magában Alexandrina nővér, nyugodtan várakozva, míg a villamos kocsi visszavitte a zárdához a zuhogó esőben.

A hat sousnyi nagy kiadás mellett is mégis

későn érkezett vissza. Már valamennyien az ebéd-
lőben voltak.

Sietve lépett be, sárral fedett nagy cipőit le-
tisztította a gyékényen, amikor a házmesternő
hívására visszafordult.

— Nővér, nővér, keresik önt!

A jó asszony mögül egy szőke szakállú fiatal-
ember lépett elő. Magas kalapja kezében volt,
kifogástalan külseje volt, igen előkelő, látszott
rajta, hogy nem volt kénytelen a záporral szembe-
szállni, azon diszes ülésű kocsiban jött, amely a
kapu előtt állott.

Alexandrina nővérnek boldog előérzete volt.

— Tessék belépni, uram.

— Rosszul választottam ki órámat... Nem
akartam önt zavarni, nővér, de attól félek, hogy
nem jöhetek újból.

— Ne mentegetőzzék. Ide tessék, kérem.

A kicsiny, komor beszélőteremben szemtől-
szemben egy másodpercig fürkészőleg néztek egy-
másra, valamiképen érezvén, hogy különös vélet-
len hozta őket össze.

Látszott, hogy a fiatalember nem volt a zárda
szokott látogatója. Maga is érezte, hogy valami
bevezetésre van szüksége.

— Hogy olyan bátor voltam önt kéretni, nő-
vér, ennek az az oka, hogy kegyed neve meg-
maradt emlékemben, mert olyan sokszor hallot-
tam anyámtól említeni. Bizonyára fog emlékezni
Du-Plessis asszonyra...

— A szegény Du-Plessis asszony! Meghiszem,
uram. Akik ismerték, sohasem fogják elfelejteni.

Az utóbbi halottak között maga előtt látta
Alexandrina nővér ezt a kedves arcot minden
gyöngédségében, a megpróbált nő szomorúságá-
ban. Szerencsétlen hitves, azután vigasztalhatatlan

özvegy volt, siratta két gyermekét, akik őhozzá hasonlítottak és semmi vigaszt nem talált azon egyetlen életbenmaradt gyermekében, aki atyjához hasonlított.

Ez az a kis Róbert, akit Du-Plessis asszony olyan sokszor ajánlott imádságába, s aki most Alexandrina nővér előtt állott és akit ő most szeretettel vett szemügyre.

— Ön megértheti a veszteséget, amely mostan engem ért — mondotta.

Szemeit hirtelen becsukta és ajaka kissé meg-rándult; sírni szeretett volna. Alexandrina nővér örült ennek. A nővér imádságai nem veszték kárba; az olyan ember, aki anyját megsiratja, még megváltozhatik minden tekintetben.

— Édesanyja sokat beszélt önről — mondotta a nővér szeliden. — Nagyon szerette önt!

— Talán nagyon is, jobban, semmint meg-érdemeltem.

Du-Plessis Róbert ezen szót mint titkos lelki-ismereti furdalás beismerését ejtette ki; azután gyorsan magához térve, mondotta:

— Nem tartóztatom föl önt, nővér; magam is úton vagyok, Deauvillebe utazom, s mielőtt el-utazom, kötelességemnek tartottam, hogy ide jöjjek. Istenem, ami engem ide vezet, igen egyszerű. Anyám szerette a szegényeket, ma sem szabad róluk megfeledkeznem.

Az anyai tekintetű öreg arc, amely feléje fordult, mintha különös vonzóerőt gyakorolt volna az árvára.

Bizalmas közlései szinte erővel törtek ki belőle.

— Ma anyám születésnapja van. Azelőtt ajándékot szoktam neki hozni. Ezt a pénzt olyasmire akarom fölhasználni, ami neki örömet szerezne. Tehát mivel én a szegényeket nem ismerem, ön pedig ismeri...

Az asztalra egy ezerfrankos bankjegyet tett.

— Ah, uram, ön igazán anyja fia és most bizonyosan örömet szerzett neki.

— Ha ezzel jóvátehetném mindazt, amit ellene vétettem!

Egy könnyet erőszakkal visszaszorított Du-Plessis Róbert s az ajtónak tartott; Alexandrina nővér kikísérte.

Az öreg apáca sajnálva látta, hogy elmegy ez a nagy gyermek, akinek nem volt többé anyja és akit olyan sok veszedelem fenyegethetett. Istenem, csak lehetne számára valami védelmet találni! Hacsak le lehetne győzni a rossz szenvedélyeket, újra föl lehetne kelteni a szív sugallatait, amelyekre nézve megközelíthető volt, amint arról épen most tett bizonyosságot.

A bejáratnál megkísérelte az apáca őt visszatartani:

— Meg akarnám önnek mutatni azt a jót, amit tenni fogok — mondotta a nővér, a bankjegyet ujjai között tartva. — A betegek gyógyszereket fognak kapni, a szegényeket nem fogják kidobni lakásaikból... Ha közelről látná mindazt a nyomort, amely létezik... És vannak közöttük föl-tűnők, különösen a szemérmes szegények között. Önnek hála, segítségére lehetek egy fiatal házaspárnak, jobb családból származó embereknek. Úgy gondolom, hogy a férfi vagyonát eltékozolta és semmi nélkül vannak, épen semmijük sincsen, mindenki elhagyta őket. Tegnap ebédjük sem volt.

— Nővér, rendelkezék tetszése szerint, jobban szeretem, ha nem tudok róla.

Du-Plessis Róbert némi félelemmel vetette magát kocsjába s nem tudta magától távortartani azt a gondolatot, hogy egy világfi igen könnyen emésztheti föl vagyonát vagy költheti el másokra,

és hogyha már egy lelkiismereti furdalás folytán az anyjának szánt ajándék árát megvonta is Huguette kisasszonytól, a Variété tagjától, akit elkísért Deauvillebe, talán nem volna ugyanannyi ereje ahhoz, hogy már erősen kikezdett öröksége maradványait is megvédelmezze ellene és a hasonlók ellen.

Nem eleget áldozott-e már érette? Hacsak más nem volna lelkiismeretén, mint ezek az ifjúkori bolondságok, amelyek elmúlnak és nem hagynak az életben kitörülhetetlen nyomokat!

De azt a menthetetlen, szinte kimagyarázhatatlan gyávaságot sohasem hozhatja helyre, amelynek emléke gyakran háborgatta, amelyet anyja szemére hányt és amelyet most, hogy anyja többé nem élt, kétszeresen szemére hányt önmagának anélkül, hogy jóvátehetne volna.

Alexandrina nővér mindebből semmit sem tudott és mégis bizonytalan szomorúság fogta el, amikor visszafordult, megtartván az ajándékot, de látván, hogy a jótevő talán örökre eltűnt. A benyomások, amelyeket délelőtti az egymást követő tényekből gyűjtött, összekeveredtek. Eltűnődés bontakozott ki belőlük:

— És ugyan mi is lenne a szegényekből, ha csak a közönséges emberek segítenék őket; olyan emberek, akiknek családjuk, érdekeik, dicsvágyuk, szenvedélyeik, vagy más valamijük van, ami őket mindig elfoglalja és amit a jótékonyágnak elébe helyeznek? Azoknak teljes odaadásra van szükségük, ezek azt nem adhatják nekik. Hogyan oldódnék meg a kérdés, ha mi egyszer nem lennénk?

IV. A JUTALOM.

Bréchet Reginán valami elfogultság vett erőt. Többé nem a fizetési határidő aggasztotta, mert a pénz megvolt, a kis Magdolna derékaljába rejtette, ahol atyja nem kereste. Valami újdonság, rendkívüli dolog foglalkoztatta lelkét, amely hasonló foglalatossághoz hozzá volt szokva. A nagy leány föl volt indulva és elhatározta, hogy Alexandrina nővértől magyarázatot kér.

— Igaz, amit beszélnek, nővér, hogy önökkel is az fog történni, ami a többiekkel?

Alexandrina nővér egy kissé megzavarodott.

— A törvény elsősorban a szerzetes tanítók ellen irányul. Bezárják majd valamennyi iskolánkat, de nem hiszem, hogy többet tehetnek.

— Ugyan magyarázza meg alkalomadtán ezt a törvényt, hogy megértsem...

— Szegény Reginám, magam sem értem egészen.

— Igazán? — kérdezte Regina hitetlenkedve.

— Azt kívánják, hogy valamennyi szerzetesrend jóváhagyást nyerjen — mondotta a nővér. — És azután megtagadják a jóváhagyást azoktól, amelyek azt kérik, amelyeknek pedig van, azoktól visszavonják. Sőt végre, ha a szerzetesrendek jóváhagyása elismertetett is, némely házukat olyannak tekintik, mintha nem volna elismerve és bezárják...

— Hiszen ez csselfogás!

Regina elgondolkozott és nagynehezen ezen gyakorlati következtetésre jutott:

— Nehézségeket támasztanak, hogy megszabaduljanak önöktől és semmit sem lehet tenni, mert a kormány az erősebb. Nem feszélyezi sem az egyik, sem a másik. De, amint Cottard asszony ujságjában olvasta, nem akarják egyszerre valamennyit eltörölni. Ez nagy zavart okozna és azután a hiányt pótolni kell tudni. A nővéreket nem küldik el előbb, míg nem tudják őket pótolni.

— Ez esetben mi biztosak lennénk, hogy minket sohasem küldenének el — szakította félbe élénken Alexandrina nővér.

— Miért?

— Mert bennünket nem lehet olyan könnyen helyettesíteni.

Tovább folytatta:

— Igen, a tanító apácákat jól-rosszul helyettesíteni fogják tanítónőkkel, a kórházi nővéreket ápolónőkkel. A fizetett egyének pénzért jól-rosszul megtennék kötelességüket, amelyet nekik kijelölhetnek. De a mi föladatunkat ki veszi majd magára? Ki fogja a szegényeket otthonukban fölkeresni? Ki fogja őket annyira szeretni, hogy mint övéiről gondoskodnék róluk? Ki osztaná meg velük gondjaikat, találna eszközt támogatásukra, koldulna érettük? Ki tenné ezt meg? Ki óhajtaná ezt megtenni ingyen? Azok, akik őket elűzik, vagy akik beleegyeznek, hogy őket elűzzék?

— Cottard asszony ezt ugyan sohasem tenné meg — mormogta Regina.

Egyszerre erős harag fogta el Cottard asszonnyal szemben, akinek uralkodását csak azért tűrte el, mert Cottard asszony tanultabb, gazdagabb,

rosszabb volt lakóinál. Bármennyire félték is tőle, nem tisztelték és hogy megvolt most a lakáspénz, az is fölbátorította, az is ingerelte most.

— Majd megmondom neki az igazságot — kiáltotta — ennek a semmiházinak, aki azt szeretné látni, hogy az egész világot kidobják, rajtunk elkezdve! Jól zárja be aranyait! Eljöhet még a napja...

A nővér két szava elegendő volt, hogy Reginát magához térítse; de ez elmenőben magával vitte ennek a nagy leánynak az emlékét, aki alapjában véve kedves és jó gyermek volt, de aki egy percre gyujtogató nőhöz hasonlított.

Alexandrina nővérnek eszébe jutottak a gyujtogató nők és szívét új sejtelem fogta el.

— Adná Isten — mondotta magában — hogy ezt a szegény népet ne ingereljék, mert ezzel olyan ostoba helyzetet idéznének elő, amelyet többé senki sem volna képes jóvátenni.

De a nővérnek sohasem volt sok ideje az el-tűnődésre.

Fönn hevesen becsaptak egy ajtót, s ez a lárma fölkellette figyelmét.

Egy férfi, egy úrforma jött le a lépcsőn; ő volt az, aki olyan zajjal lépett ki a negyedik emeleten. Gyorsan elment a nővér mellett, kezét köszönésre fölemelte s elrejtette arcát; nagyon gyorsan rohant le a lépcsőn s vissza sem tekintett, hanem fejét vállai közé húzta, olyan emberek természetes mozdulatával, akik nem akarják, hogy őket fölismerjék.

Alexandrina nővér mindamellet megismerte, jóllehet első izben látta.

Elnyűtt finomság, fonnyadt ifjúság, kétes előkelőség jellemezte az egész alakot, aki züllött ember benyomását keltette.

Olyan volt, mint valami tönkre ment sportkedvelő, aki versenyfogadásra indult; mint valami elzüllött világfi, aki kész volt kalandorrá lenni.

Egyetlen ismertető jele előre álló álla volt, ez pedig a közönséges arcnak kemény kifejezést adott.

Csakugyan olyan volt, aminőnek Alexandrina nővér képzelte Quantin asszony férjét.

— Szegény kicsike!

Szánakozása a fiatal asszony iránt még növekedett.

Nyugtalanság társult hozzá.

— Félek, hogy jelenetet rögtönzött, mielőtt eltávozott. Gonosz arckifejezése volt.

Jóllehet már öregedni kezdett és nehéznek találta az emeletekre fölmenni, Alexandrina nővérnek még sem volt ideje, hogy a negyedik emelet lépcsőfokán kifujja magát.

De amikor Quantin asszonynál becsöngetett, senki sem nyitott ajtót.

Erre megnyomta a kilincset. Az ajtót nem reteszték el Quantin úr után s fölnyílt.

Alexandrina nővér bement.

A szobában, amelybe lépett, a rendetlenség még siralmasabb volt, mint első látogatása alkalmával. A néhány széket valaki ide-oda dobálta, mindenféle tárgyak a földön hevertek, a bútorok föl voltak forgatva, mintha árvíz vonult volna át. A csöndes mozdulatlanság pedig, amely a szobában uralkodott, olyan ijedtség benyomását kellette, amilyen valami robbanást szokott követni.

Csakugyan, valami jelenet, borzasztó jelenet játszódott le itten.

Alexandrina nővér a kis vaságyon fekve találta Quantin asszonyt. Valószínűleg érezte, hogy ájulás fogja el, azért vetette rá magát. És most, hogy férje kétségtelenül eltávozott, teljesen elve-

szítette eszméletét, kicsiny kezei össze voltak szorítva, szemei csukva voltak, szempillái alatt pedig még nehéz köncseppek ragyogtak. Olyan szálnalmat keltő volt, hogy midőn Alexandrina nővér az első segítséget nyújtotta neki, csupán megvetéssel tudott gondolni a kétes szépségű alakra, amelyet előbb látott.

— Így elhagyni egy szegény kis szencsétlent, ilyen állapotban levő asszonyt! Micsoda férj! Micsoda atya!

Quantin asszony fölnyitotta szemeit.

Alexandrina nővér gyorsan fölvette nyugodtságát és újra fölhalálta mosolygását.

— Gyermekeim, elmúlt minden, nincsen semmi baj!

Quantin asszony fölkel s nagyon csodálkozott, midőn érezte, hogy feje gyámolító vállon nyugszik és egy baráti kéz kedvesen cirógatja. Arca megfoghatatlan bámolat kifejezését öltötte a törtétek miatt, azután hirtelen gyámoltalanság fogta el. A vízbefuló kétségbeesett mozdulatával ölelte át a nővér nyakát és újra elfogta az a heves fölindulás, amely ájultságát előidézhette.

— Nem tudja? — mondotta zokogva. — Megütött! Nézze csak, nővér...

A nővér összeborzadt.

A fiatal asszony finom arcát vörös folt tarkította, egy durva, kétszeresen szentségtörő kéz nyoma, amely egy nőre támadt, aki közel volt hozzá, hogy anyává legyen!...

A nővér nem először volt tanuja hasonló me-renyleteknek, A szegény osztályú házások között, ezen nyomorúságos teremtmények között, akik az iszákosság rabszolgái, a szesz bolondjai, szintén volt akárhány olyan csöndes vértanú, akit buzdítania és gyámolítania kellett!

De ez a szegény kis vértanúnő itten nemcsak testi fájdalomban szenvedett. Itt hozzájárult egy finom lény szégyenérzete, aki finomságokhoz volt hozzászokva, aki nem volt képes magát védelmezni, még csak panaszkodni sem tudott. Ez egy mindenkitől elhagyott, magasabb légkörből ezen ismeretlen világba hullott fiatal asszony megremegtetése volt, aki védtelenül ki volt szolgáltatva egy hóhérává vált méltatlan férjnek.

Az eset sokkal különösebb volt, hogysesem találmomra meg lehetett volna kísérelni a szokásos buzdításokkal és vigasztalásokkal. De talán mégis sikerül ezt a szegény gyermeket megszabadítania attól a némaságtól, amely fojtogatta, talán rá lehetne birtia, hogy beszélje ki fájdmalmát; s meg lehetne talán tőle tudnia, hogy mivel lehet rajta segíteni.

Alexandrina nővér anyailag magához szorította a törékeny vállakat, amelyek a zokogástól reszkettek.

— Csak rajta, kedves kicsikém, ha az önnek jót tesz. Ah, mi előttünk nem kell szégyenkezni. Mi úgyis megszoktuk, hogy mindent halljunk és mindent megőrizzünk. Az apáca, tudja azt, senki.

— Igen... úgy hiszem, hogy kell valakivel beszélnem. Anélkül megőrülnék, pedig ahhoz többé nincsen jogom. Nem akarok többé olyan gondolatokkal foglalkozni, mint a mult évben... A mult évben... nem fogja elhinni... elfogott a kísértés, hogy véget vessek...

Quantin asszony zavaros szép szemeit a nővérré szegezte, aki nyugodt maradt.

— Nem, kegyed ezt nem tette volna meg — erősítette mosolyogva.

— Ó igen... Ne higye, hogy túlzok. Ó is

tudja, hogy bolond vagyok és meg is mondotta. Azt hiszem, hogy ő tett engemet szándékosan bolonddá, hogy többé semmit se tehessek.

A zsilip megnyilt. A kétségbeesés zsilaj hulláma lefolyt.

— Mert végre is, ha olyan lettem volna, mint a többiek, az elválasztást kértem volna. Megbotránkoztatom? ... Megértem ezt, de bolond vagyok ... Azt fogja mondani, hogy sok nőnek van rossz férje és elviselik sorsukat. Nos, ők nem tűnnek el annyit, amennyit én tűrök. Ők nem egészen szerencsétlenek, mint én, nem hiányzik nekik minden, nem kénytelenek elrejtőzködni, hogy még csak nevüket se merjék viselni. Velük nem bánik olyan gorombán gyermekük atyja, mint velem ma!

Görcsös reszketés fogta el a fiatal asszonyt. Alexandrina nővér meg sem kísérelte, hogy ellentmondjon a szomorú valóságnak.

— Igen, szegény kicsikém, kegyed azok közé tartozik, akik legtöbbet szenvednek! Igen, a kegyed keresztjét nehéz hordozni. De van mégis reá eszköz, hogy a terhet megkönnyítse. Ha nem elég kegyednek arra gondolni, hogy önmaga iránt való kötelességből szenved, nos, gondoljon arra, hogy azért a kis angyalért, aki útban van, kell tűrnie, megkisérelnie a kitartást, bátornak lennie; és ha egyszer itt lesz, ő fogja megvizsgálni.

— Kegyed nem tudja, hogy mit mondott férjem? «Mit csinálunk még ezzel az új teherrel? Nem elég már az, hogy egy feleséget kell az életen át végigvonszolni?» Az olyan férjnek nem szabad megházasodnia, aki hasonlóan vélekedik. De nekem nincsen többé jogom panaszkodni, én épen úgy rosszul cselekedtem, mint ő.

Minden az én hibám. Jól tudtam, amikor hozzá mentem nőül, hogy sohasem fogom szeretni.

Quantin asszony az ágyon ült és száraz, lázas szemekkel szegény agyát most végleg meg akarta szabadítani a rögeszméktől, amelyek keresztül-kasul jártak benne.

Várta a kérdést, amelyet a nővér szeliden hozzá intézett.

— Gyermeke, de hát miért ment feleségül férjéhez, ha nem szerette?

— Mert egy másikat szerettem, aki, ó Istenem, szintén nem volt méltó hozzám...

Alexandrina nővér észrevette, hogy ez a «mél-tatlanság» Quantin asszonyban nem keltette ugyanazt a fölháborodást és idegenkedést, mint férjéé és hogy a fiatal asszony nagy örömet érzett, amikor ezek az emlékek fölujultak.

— Nos, akkor azt mondtam magamban, hogy életem be van fejezve, hogy nem marad más hátra, mint büszkeségemet megmenteni azzal, hogy rögtön férjhez megyek. Fiatalleányos gondolatok!... Elfogadtam az elsőt, aki jelentkezett, anélkül hogy utána kérdezősködtem volna, anélkül, hogy számot vettem volna azzal, hogy így teljesen tönkre teszem életemet...

— De hát nem voltak szülei?

— Nem, sem atyám, sem anyám. Csak távoli rokonaim voltak, akik siettek tőlem megszabadulni. Csupán nagynéném volt. Megtörtént hozzá az is, hogy elváltam tőle. Különben sohasem engedte volna meg, hogy ezt a házasságot megkössem. De ő volt az utolsó, aki ellenvetést tehetett. Meg kell önnek magyaráznom... Az a másik, aki mindennek oka, az ő fia volt!

Minél tovább beszélt Quantin asszony, láthatólag annál inkább csökkent izgatottsága. Maga az

a dolog, hogy gondolatait rendezze és szavakba öntse, kissé lecsillapította lelkét.

— Hogy megértsen, tudnia kell mindent. Ezeket a dolgokat nem beszélhetem el mindenkinek; de kegyed mondotta, hogy az apáca senki, hacsak nem anyának tekinthető. Rögtön elmondok mindent... Ha szerettem unokatestvéremet, annak elsősorban anyja az oka. Nagyon is jó volt hozzám, annyira különbözött a többiektől. Egy egész nyárra magához vett falura s úgy bánt velem, mint leányával. Midőn unokatestvérem is hozzánk jött, egészen természetesnek találtam, hogy rokonszenvet tanusított irántam. De nem-sokára élénkebb érzelmet tanusított irántam. Ő, aki mindig sietve tért vissza Párisba. közöttünk maradt... és láttam, hogy miattam maradt. Végre megvallojta, hogy szeret, hogy életünket együtt tölthetnők. Úgy fogtam föl a dolgot, hogy jegyesek voltunk és nagynéném szintén úgy fogta föl, mint én és ő beleegyezett és boldog volt. Részemről senki sem volt, aki ellene szólhatott volna. Nemde biztosnak gondolhattam magamat boldogságom felől?

Megállott az aggodalmaskodó teremtés kérdő tekintetével, aki többé nem mert saját ítéletében bizni, hanem mások beavatkozását kéri.

— Mi történt? — kérdezte a nővér.

— Semmi. Semmi sem történt többé. Ez az egész.

Quantin asszonyt rövid nevetési roham fogta el, amely zokogással végződött.

— Visszatértem gyámomhoz, hogy tudtára adjam házasságomat. Jó házasság volt ez reám nézve és egy kissé irigyeltek. Csodálkoztak, hogy unokatestvérem olyan élet után, amelyet eddig folytatott, olyan gyorsan határozott. Én nem ké-

telkedtem. Utolsó szava volt hozzám: «Megyek és elhozom önnek a jeggyűrűt». Vártam és azután nem jött. Semmi hírt nem vettem felőle, még csak válasz sem jött, midőn gyámom írt neki. Párisban tartózkodott, más befolyásnak engedett. A hajlandóság, hogy tisztességes úton boldog legyen, elröppent nála. Mivel tisztességes ürügyet nem talált reá, hogy engem elhagyjon, hallgatott és eltűnt. Talán nem is adott számat magának teljes becstelenségéről. Nem szeretett többé és elfeledte, hogy én szerettem. Anyja bizonyosan megtette a magáét és ha nem ért sikert, az csak azt bizonyította, hogy senki sem érhetett nála cél. Anyja néhány hónapra rá meghalt, azt hiszem, a bánattól, anélkül, hogy bátorsága lett volna nekem magyarázatot adni. Mások gondoskodtak erről. Semmitől sem kíméltek meg. Ah, mégis csak mennyire nincs igazuk azoknak, akik a fiatal leányoknak némely dolgokat elbeszélnek és azt hiszik, hogy azok megértik. Pedig nem tudják azokat megítélni és azok csak megzavarják. Ha engem bizonytalanságban hagytak volna, megtartottam volna ábrándomat, nem estem volna kétségbe, tovább vártam volna. Ha olyan tapasztalatom lett volna, mint ma, talán nem estem volna olyan gyorsan kétségbe és talán visszatért volna jegyesem...

— Nem, gyermekem, ezt nem kell mondania. Nem kell sajnálni az olyan embert, akiben nincsen hűség. Az ilyen még a durva embernek is alatta áll.

A fiatal asszony megértette az összehasonlítást, amelyet a nővér akart tenni és ugyanazon fájdalmas arckifejezésével mondotta:

— Tehát azt hiszi, hogy férjem is hű?

És ingerültsége ismét hatalmába ejtette s erősen hangsúlyozott minden szót:

— Aljas komédia volt, amit elejétől végig velem játszott. Én hű voltam; talán nagyon is az voltam! Mindent elbeszéltem neki, amikor elvett; de vagyonom miatt mindent elnézett ő, akinek csak adósságai voltak; ő, akit rendes körülmények között más fiatal leány sohasem fogadott volna el. Némileg rokonságban volt gyámom feleségével. Ő szintén terhére volt családjának. Két gazdátlan jószágot láttak bennünk, amelyeket jónak láttak összeboronálni, hogy a sodró árba dobják. Ah, nem tarthatott sokáig, hogy hajótörést szenvedjünk. Házáséletünk az első hónaptól kezdve pokol volt. Napirenden volt mindenféle árulás, gyalázatosság, még több féltékenykedési jelenettel. Alig volt időm, hogy magamhoz térjek mindezek között, örült kiadásai között és hogy figyeljek az aláírásokra, amelyeket neki adtam. Azután egy szép napon hullani kezdettek a váltók. Az üzleti ügyekhez semmit sem értettem. Hat hónapon belül vége: lett a birtokok zárlata, birói lefoglalása és eladása. Minden ráment. Ez a múlt évben történt. Férjem ekkor azt állította, hogy neki állása van Párisban és mi Párisba jöttünk. Nem tudom, hogy mit csinál itt; de napról-napra bolondabb, rosszabb, nyomorultabb. Elég volt nekünk ez az esztendő, hogy oda jussunk, ahol vagyunk és nem tudom, hogy mint végezzük. Megjegyzendő, hogy az egész világ elfordult tőlünk és ez jobb is. Ha azok az emberek, akik előbb láttak, így látnának, amint vagyok! Napjaimat egyedül töltöm ebben a szobában, anélkül, hogy valamit csinálni tudnék, annyira beteg vagyok és úgy érzem, hogy a fejem belepusztul. Hacsak nyugodt lennék! De folyton attól rettegek, hogy férjemet kell látnom visszatérni, vagy törvényszolgát megérkezni. Úgy

látszik, hogy még végrehajtanak bennünket a bér miatt, amellyel egyik volt inasunknak tartozunk. Másfél év előtt még asztalterítőnk volt. Az asztalnál szolgált nekem. Ma hitelező és nyomunkban van. Ha innen kiteszítanak, nem tudom, hogy hova megyünk. Nem mehetnék be a kórházba, hogy legalább gyermekem ne haljon meg gondozás hiánya folytán?

— A gondozásban nem lesz hiánya, kedves kicsikém, mert én itt leszek. És önt nem hagyta el mindenki. A helyzet nem olyan kétségbeesítő, amint hiszi.

— De ugyan hol van remény?

A nővér kész szelleme már kereste és megtalálta azt.

— Mindenkinek van legalább egy jó tulajdonsága. Az ön férje nem lesz kivétel a szabály alól. Nézzük csak. Értelmes?

— Értelmes? Igen, sokkal értelmesebb, mint amennyire fölhasználja értelmességét...

— Rá lehetne venni, hogy jobban használja föl. Azt mondta, hogy állásra gondolt.

— De nem kapta meg.

— Nem lesz nehéz számára másikat találni. Majd keresünk. Bizonyára elvégezte összes tanulmányait? Van valamihez különös tehetsége?

— A számoláshoz.

— Helyes, nagyszerű... A számolás manapság fődolog. Utána nézünk majd hivatalokban és pénzügyintézetekben. Majd csak találunk állást számára. És az ő munkája nemcsak anyagi segítség lesz, hanem általa még a béke is visszatér házaséletükbe. Egy ember, aki el van foglalva, már sok kisértéstől van megóva, nem tekintve az erkölcsi emelkedést, amely a kötelességteljesítéssel mindig velejár. Kötelességét teljesíteni, nincsen

más mód, hogy az ember magát föntartsa és újra talpra álljon.

Quantin asszony lehorgasztotta fejét. Ez a beszéd neki is szólt.

— És — folytatta a nővér gyorsan — amíg jobbat remél, bizonyára meglesz az eszköz, hogy a jelen nehézségek ellen harcoljon. Ennek a hiteltelőnek részletet fogunk fizetni. Azután — bocsánat, de úgy nézem, hogy kegyed nem ért a háztartáshoz, különben is nincsen abban az állapotban, hogy azzal foglalkozzék — egy derék asszonyt fogok önnek küldeni, aki nem fog öntől valami sokat kérni. Ne nyugtalankodjék. A jó Isten annyit küldött nekem, hogy én kegyednek előleget adhatok.

Alexandrina nővér zsebéből elővette a nagy bőrszékelyét, amely tegnap óta laposabb lett, amikor a gondviselészerű adományozó azt megtöltötte.

Quantin asszony halvány arcát élénk pír futotta be, amely alatt eltűnt az ütés okozta folt. Új megaláztatás elfeledtette vele a másik szegényt.

— Nővér, ön egyszer már segített rajtam. Ismét a szegények pénzét veszem el — mondotta aggódó taglejtéssel. — Különben nem lettem-e én is szegény?

Tekintete mindig ugyanazon csodálkozó kifejezéssel nézte végig utólag a nyomorúságos belső berendezést, azután várta a nővér bátorító megoldását.

— Nem vagyok-e én mindenki között a legszegényebb? — mondotta Alexandrina nővér vidáman. — És hozzá mindörökre, mert szegénységi fogalmat tettem? Ami ezt a pénzt illeti, minden aggodalom nélkül el lehet fogadnia. Ha jót tesz azoknak, akik elfogadják, épen olyan jót tesz azoknak, akik azt adják, sőt néha többet.

A fiatal asszony még visszatartotta kezét, amely kész volt az alamizna elfogadására.

— De azért nem kell engemet kalandornőnek tartania. Ez megtörténhetnék, ha ön olyan lenne, mint a többiek. Semmi bizonyítékát nem adtam annak, amit beszéltem, még csak nevemet sem mondtam meg. Nem Quantin asszony a nevem; Quantin férjemnek csupán családneve: Quantin de Virolles. Ez semmit sem mond önnek. A család csak Provenceban ismeretes; de talán ismert valakit Párisban az én családomból. Nagynéném az ön városnegyedében lakott és sokat foglalkozott jótékonyági művekkel. Du-Plessis asszony...

— Du-Plessis asszony!

Alexandrina nővér nem tudott visszatartani egy mozdulatot, amely a fiatal asszony éles figyelmét nem kerülte ki.

— Ismeri őt? Talán többet tud felőle, mint én?

— Csupán jótékonyági ügyben voltam vele összeköttetésben.

— Ah!...

A feszült kíváncsiság, amely Quantin asszony vonásait megvilágította, eltűnt.

Talán remélte, hogy megtud valamit afelől, akit nem tudott elfelejteni?

Alexandrina nővér hallgatott. De ő előtte is újra megjelent a fiatal ember, aki őt tegnap fölkereste, kellemes arcával és bizonytalan tekintetével.

Du-Plessis Róbert! Ez volt az a kis Róbert, aki annyi bajt csinált, egy olyan bajt, amelyet kétségtelenül nem mérlegelt; amelyet semmi esetre sem volt képes jóvá tenni.

De talán az ő javára lehetne valami keveset, oh nagyon is keveset tenni. Legalább ez is kevésbé terheli lelkiismeretét az utolsó napon.

A nővér az egészet, ami még erszényében volt, egy kis pénztárcába csúsztatta, amely elhagyatva a kandallón feküdt, mint valami haszon-talan tárgy és ujját a fiatal asszony ajkára tette, hogy a köszönetet megakadályozza és elsietett.

— Csitt! Ne gondoljon többet reá. Inkább gondoljon mindarra, amit önnek mondtam...

...Este, amikor visszatért zárdájába, Alexandrina nővér még reszketett a megindító szánalom-tól és segíteni kész buzgóságtól.

— A jó Isten kellő időben küldött. Ez a szegény asszony már végső nyomorban volt. Csak gyermeke születéséig tartson ki, aki nemsokára jön és akkor célja és reménye lesz életének. Nem fogja többé megkockáztatni, hogy a fejét elveszítse. Férjét föltétlenül el kell helyezni. Visszamegyek Doynel úrhoz. Ha az emberek olyan gazdagok, ajánlásukkal mindent el lehet érni. Ah, a szegény Du-Plessis asszony, mennyit szenvedett ezen világon! A másik világon imádkozik fiáért. Ő küldött engem. Istenem, mennyi nyomorúság van! Csak hatalmában állana az embernek és ideje volna életében, hogy mindnyájának segítségére jöhetne!

A világos és meleg nyári szürkület bizonyos meleg érzéssel vont be a napi munkájuktól fáradt munkásokat. Alexandrina nővér, mielőtt hazatért, pillantást vetett a csöndes utcára, ahol a gyermekek futkároztak; ahol az ajtóküszöbökön a szatócsok élvezték a korai esti levegőt. Fejét kevésbé fölemelte és szemügyre vette a fákat, amelyek egy szomszédos falon fölülelemelkedtek, azután a tetők fölött lenyugvó nap nagy vörös sugarait és oldalt tekintve a szemhatáron Saint-Sulpice tornyait. Ezután fölnyitotta a «Gondviselés» ajtaját, amely sohasem volt bezárva.

Az öreg kapusnő szó nélkül engedte be. A fasorban senki sem volt látható. Az ablakokból egyetlenegy fő sem hajolt ki.

Amint belépett, meglátta a kis Cecilia nővért, aki várt reá és eléje jött.

— Ah, nővér, jöjjön, itt vagyunk mindnyájan...

— De hát mi történik?

— Nagy baj.

Az apácáknak ezen világban nincsenek külön érdekeik. Egyetlen baj egyszerre csakis valamennyit érhet. Ez a baj megjött.

A közös teremben az öreg Stetánia nővér ült a megrémült nővérek között. Mozdulatlanul, csöndben sírt ő, akit sohasem láttak sirni. Nehéz könnycseppek gördültek végig ráncos orcáin. Kezében tartotta a levelet, amelyet az anyaháztól kaptak.

Még mindig némán nyujtotta át a levelet Alexandrina nővérnek. Őt a dolog váratlanul érte s így nem hallgathatott:

Az oltalmazó végzés, amelyet kaptunk, nem elegendő!... Valamennyi házunkat bezárják!... Rendünk föloszlatva!

Ebben a pillanatban, amelyben apácaélete megsemmisült, Alexandrina nővérnek eszébe jutott némely dolog. A régi nemes és bátor lélek, amely azonban a természetes kedélyindulatoknak még ki volt téve, győzött ezúttal az apáca-lélek fölött, amely csupa béke és szelidség volt. És ezen nyolcvan éves nővel szemtől-szemben, aki életét a szegények szolgálatára fordította; ezen kicsiny nővérek, mint Cecilia nővér láttára, akik örömmel, hősiezen áldozták föl naponkint ifjúságukat; valamennyi bátor társnője láttára, akik mostan elveszítik jogaikat, kiüzetnek lakásaikból, akikkel páriákként bánnak, Alexandrina nővér

egy pillanatra megfeledkezett a lemondásról, hogy segítségül hívja az igazságot.

Észébe jutottak a hozott áldozatok, a tett szolgálatok, a nyomorúságok, amelyeken enyhítettek s szemét azon papirra szegezte, amely sorsukat megpecsételte.

— Ime —mondotta egészen halkán — ez a mi jutalmunk!...

V. AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS.

Beléptek anélkül, hogy valaki útjukat állotta volna.

Mindamelletts észrevették őket, mielőtt a rendőrbiztos vállszalagát látni lehetett. Különbösen is várták őket.

Hiszen ha a «Gondviselés» ezen kapuján olyan hosszú időn át belépett a fájdalom, a nyomorúság, a szégyenérzet, a reménytelenség, akkor ugyancsak beléphetett az üldözés is.

Alexandrina nővér fogadta őket.

— Mit óhajtának, uraim?

— A főnöknő asszonnyal óhajtunk beszélni.

— Anyánk nem jöhet le. Nyolcvanöt éves és majdnem teljesen béna lábaira. De hozzávezetem önöket. Ha lesznek szivesek követni...

A fekete csapat csöndben, kalapjukat kezükben tartva, ment a fehér falak között, amelyeket ezen augusztusi reggelnek már ragyogó napja megvilágított. Hatan voltak ezek a tisztviselők, közönséges és gyöngé árnyékalakok, akiket egy önkényeskedő kormány hajlékonyakká tett minden parancs végrehajtására; a modern faj képei, akiknek vonásaira az akarat nélkül való lélek nem tudta reá nyomni ismertető jelét.

Néhány árnyalat belőlük: A rendőrbiztos magas ember, kinek bajusza lelóg, csinosan öltözködik s a nagyvilág emberének adja magát; egy másik

házi kabátban, keztyűk nélkül volt, arca pufók, bajusza fekete; a legidősebb valószínűleg elüljáró volt, kifogástalan öreges ember, rendjellel díszítve, fájdalmas arc, aki tudatában volt cselekedeteinek és mégis követte a többit.

Alexandrina nővér nyomában keresztülmentek az üres társalgótermen.

Minden nyitva állott előttük. Ahelyett, hogy egy folyosón és egy melléklépcsőn vezetne volna őket Alexandrina nővér, amibe tapintatosan beleegyeztek volna, keresztülvezette őket a széles földszinten, az utca végéig menvén és visszatérvén az udvarba, amely a sokféle szükséglet szerint be volt osztva és elkülönítve. Ott volt a nővérek ebédlője, egyszerűen bemeszelve, fapadokkal az asztal körül; a konyhák, a gyermekkórház, a patronázsok, az osztályok, a kisedővó.

És mindezen dolgoknak, amelyek eltűnni készültek, még megvolt a rendes külsejük. Az elitáltak nyugodtan folytatták napi munkájukat mindaddig, amíg azt tőlük elvették. A konyhanővérek a tűzhelyek körül sürgölődtek, ahol óriási fazekakban főtt a szegények leveze, amelyet negyven év óta minden reggel kiosztottak és ma is ki fognak osztani, ha lesz reá idő. A gyógyszerésznővér szekrénye előtt maradt; az egyik kórházi nővér egy szegény, görvélyes gyermek gyógyíthatatlan lábát kötözte be, a másik egy halvány és nyomorúságos nagy fiú csuklóját pólyázta be. Ez a ház, amelyet a rendőröknek kiszolgáltattak, mint valami gyanús házat, fölfedte titkait; tiszta, jótévő, irgalmasságtól fénylő élete kivilágított a világba. A dolgok önmagukat védelmezték; és semmi más feleletet nem lehetett adni, sem más kihívást nem lehetett oda vetni az üldözőknek.

Mostan az osztályokon mentek végig. A tanítás-

sal foglalkozó nővérek elfoglalták helyüket a nővendékekkel szemben, akik közül egy sem hiányzott helyéről. A könyvek és füzetek ki voltak nyitva a padokon és a kicsinyek osztályában a gyermekek bevégezték a szótagolást a nagy táblán, amelyre Cecília nővér az ő szép írásával, talán a helyzet miatt, ezt a mondatot írta: «Sajnáljuk a rosszakat és imádkozzunk értük.»

Az elüljáró lehorgasztotta fejét. Valamennyien idegesen mentek, nem tudván, hogy merre fordítsák tekintetüket, feszélyezte őket a nővérek ezen nyugodtsága, az iskolás gyermekek megrémült szemei, sőt a kiseddóvó egészen kicsiny gyermekeinek bámuló arckifejezései is.

Alexandrina nővér fesztelensége növelte kedvetlenségüket. Ez jóakaratólag figyelmeztette őket:

— Vigyázzanak... lépcső van itten.

Miután fölmentek egy lépcsőn és egy folyosón végigmentek, ismét figyelmeztette őket:

— Itt vagyunk...

Egy nagy terem nyílt meg ismét előttük, a ház legkényelmesebb terme, a betegszoba.

Több öreg asszony lakott benne. Három közülük nem hagyta el többé az ágyat. A fehér vánkosokon a pergamentszerű fők fölemelkedtek. A szemek, amelyek azt vélték, hogy látták az élet minden nyomorúságát, rémülten fordultak az újonnan jöttek felé, akik egy még nem sejtett bajt és gonosztettet jelentettek.

És húsz más asszony, öreg asszonyok tartózkodtak itt; a szerencsétlenség legszálnalmasabb áldozatai a hetven-, nyolcvanéves öregek voltak, akik képtelenek voltak magukon segíteni és akik, ha innen távozniok kell, többé nem találnak menhelyet, még csak egy ágyat sem a kórházban, mint a betegek, hogy meghalhassanak...

Miután sorsukat szemtől-szembe látták, szüntelenül jajveszékelték; átengedték magukat az öregek reménytelenségének, a gyermekies dühöngésnek, és Stefánia nővér náluk akart maradni, hogy lecsillapítsa őket; talán azt is remélte némileg, hogy ha majd leggyűlöletesebb oldaláról látják közlőrl az a gonosz tettet, amelyet végrehajtani készülnek, megkönyörülnek, megszüntetik az eljárást, nem lesznek annyira igazságtalanok, olyan nyomorultak, annyira képesek, hogy a végletekig menjenek.

A főnöknő, aki a lelógó bajuszú és hivatalos vállszalaggal diszített nagy emberhez képest egészen kicsiny volt, mostan fölemelkedett és várta, hogy mit fog ez neki mondani; kész volt a feleletre.

A szoba háttérében egy csoport ember állott: két-három pap, egy ügyvéd, a ház néhány barátja, vagy jótévője. De ezek csak azért voltak itten, hogy jelenlétükkel tiltakozzanak és pártatlan tanúi legyenek annak, ami végbemenni készült.

A rendőrbiztos meghajolt a főnöknő előtt.

— Asszonyom, fájdalmas kötelességet teljesíték...

A kötelesség szóra a főnöknő arcán élénk öröm jelent meg, amelyet a rendőrbiztos magára nézve nevetségesnek tartott.

Jobbnak találta, hogy rögtön nyers legyen:

— ... Sajnálattal emlékeztetem az önök anyaházának már kézbesített végzésre, amely szerint a jóváhagyási kérelem elutasított és következképen kérem önt, ürítse ki ezt a házat és oszlassa föl zárdájukat, miután tegnap éjféltor megszűnt a halasztás, amelynek a törvény helyt adott.

— Rendőrbiztos úr, önnek nincsen joga ezt velem közölni...

— Nem azért vagyunk itten, hogy vitatkozzunk,

asszonyom — mondotta a rendőrbiztos erőltetett mosolygással, amelyet kísérőinek arca visszasugárzott és amely a fekete szakállú férfiú arcán vigyorgássá vált.

Az elüljáró összeszorított ajkakkal kinézett az ablakon.

— Uraim — vette föl a szót az öreg főnöknő, akinek tettetett lelkiereje már kimerült — én tiltakozom, tiltakoznom kell, mert többet nem tehetek. Én ezt a házat megvásároltam, kifizettem. Okiratom rendben van. Elkérhetik...

Ügyvédjére mutatott, aki helybenhagyólag intett.

— ... Semmi törvény sem hatalmazhatja föl önöket, hogy elvegyék az én tulajdonomat, anélkül, hogy ne ellenkezzék valamennyi más törvénnyel, amelyek a tulajdont védelmezik.

A rendőrbiztos kijelentéséhez hiven, minden vitatkozástól tartózkodott. Egy tanácsadásra szorított:

— Asszonyom, mit nyer vele, ha ellentáll?

— És mit nyerek vele, ha engedelmeskedem?

A rendőrfőnök nem válaszolt többé.

A főnöknő utolsó kísérletet tett:

— És nemcsak minket fosztanak ki, a szegényeket is... Nemcsak a mi egyéni szabadságunkat sértik meg, amikor megakadályoznak bennünket abban, hogy műveinket folytassuk, hanem itt azon szerencsétlenek életéről is van szó, akiket támogatunk. Ha ezt megtehetik, azt jelenti, hogy nincsen többé jog, nincsen többé igazság, sőt emberiség sincsen többé... annyit jelent ez, hogy mi itten rosszabbak vagyunk, mint a műveletlen pogányok. Én voltam vademberek között, uraim, a pogányoknál. Azok nem tiltották meg, hogy gondozzam a betegeket, sem hogy tápláljam az éhezőket. Azok reám hagyták a mindenün-

nen kitaszítottakat. És önök ezeket tőlem elvenni készülnek.

A könyvek, azok a könyűk, amelyek a végzetes nap óta nem tudtak többé megszűnni, fogtoggatták a főnöknőt.

— Fogjuk rövidre a dolgot — mormogta a rendőrbiztos, fölhasználva az alkalmat.

— Bocsánat, uram. De egy pont van hátra, melyet rendbe kell hozni.

A főnöknő egy intésére Alexandrina nővér kezdett beszélni erőteljes hangon, bátor testtartással; és a hivatalos emberek érezték, hogy addig még nem fejezik be, amíg az öregek jajveszékelése abba nem marad; amíg a betegek félholt arcába némi életfény vissza nem tér.

— Önök elveszik mindenünket, önök kilöknek bennünket házunkból, uraim. Mi huszonhárman vagyunk apácák, akiknek többé nincsenek jövedelmeik és menhelyük. Önöknek úgy tetszik, hogy mi üldöztetést szenvedjünk, hagyján. Önök kiűzik a gyermekeket iskoláinkból. Istentelen iskolákba küldik őket, hogy idővel államfölgorgatók és utonállók legyenek belőlük. Ezt célozzák önök, hagyján. De hát öregeinkkel, betegeinkkel mit szándékoznak csinálni? Hat nyolcvanéves öregünk van itten, uraim, nem számítva anyánkat és két szélütöttet. Itt van ez a szegény vízkóros, akit itten látnak. Ki fogja gondozni ezeket a szerencsétleneket? Ki fogja őket holnap táplálni, amikor önök minket már kiűztek?

— Előre kellett volna önöknek ezt látniok, asszonyom.

— Magyarázza meg nekem, uram, hogyan lehetett volna ezt nekünk előre látnunk? Amíg nekünk volt menhelyünk és kenyérünk, megoszthattuk mindkettőt. Önök semmit sem hagynak nekünk.

Az utcára vagyunk kitéve. Betegeink, haldoklóink velünk jönnek oda.

— De hiszen ez rettenetes! — kiáltott föl a rendőrbiztos. — Embertelenség, amit ön csinál itten, asszonyom.

— Rendőrbiztos úr, ön beszél rettenetességről és embertelenségről?

A nővér hangsúlyozásában olyan gúny volt, mely a rendőrbiztost hivatalos minőségében érintette. Hidegvérúsége megszűnt.

— Erőszakkal kell érvényt szerezni a törvénynek, úgy látszik. Véget kell vetni a dolognak.

— Nos, vessen véget. Itt van anyánk, itt vannak betegeink. Használjon ellenük erőszakot. Dobja ki őket a menhely ajtaja elé, amelyet előttük elzár. Ezt határozták el; ezt teszik meg. Legalább saját kezével tegye fényes nappal, az egész világ szemeláttára, mindazok előtt, akiket ezek után legalább nem csálhatnak meg, akiknek többé nem merészkednek szabadságról és a nép szeretetéről beszélni. Ezek itten a nép! Ezek az asszonyok, mi vagyunk a nép! Mutassák meg, hogy mint bánnak a néppel!...

Gyorsan oldalra lépett, hogy az öreg főnöknő látható legyen, aki állva egyik béna asszony ágyához támaszkodott.

A rendőrbiztos előlépett és kezét Stefánia nővér vállára tette.

Ellenséges morgás támadt; azután egy rikácsoló hang volt hallható, egy «nyugdijas», egy összegörnyedt öregasszony hangja volt, aki egészen feketébe volt öltözve.

— Én mühlhauseni vagyok. Egyszer már kiűzték; de azok legalább a poroszok voltak, akik azt tették!...

A rendőrbiztos hátat fordított neki. Azután ismét-

telte szavait egy katonának látszó öreg úr előtt, aki elkezdett dühösen káromkodni, amint talán Gravelotte óta nem káromkodott.

Azután egyszerre elhallgattak mindnyájan; szétmentek.

Stefánia nővér egyik ágytól a másikhoz vándorogott és megölelte azokat, akik nem tudták őt követni.

Erre az öreg főnöknő Alexandrina nővérré támaszkodva eltávozott, követve a szegények szálnalmas csapatától, akiket vele együtt elűztek.

A folyosón a többi apáca várt reá. Egész menet képződött. A fehér főkötők és a szürke ruhák elhaladtak a fehér falak között, lementek a keskeny lépcsőn, hogy többé ne jöjjenek föl rajta, hogy többé ne térjenek vissza. Ez az elárult és kiszolgáltatott hősök visszavonulása volt, akik nem védelmezheték magukat, akik eltávoztak, hogy máshol haljanak meg. Az öreg katonatiszt dühösen sodorta bajuszát. A metzi hadseregből volt. Visszaemlékezett valamire.

A félúton a főnöknőt elhagyta az ereje. Habár támogatták, nem tudott tovább menni.

Azután egy székre tették, amelyet két férfi föl-emelt. Így lépte át annak a háznak a küszöbét, amely negyven éven át az ő háza volt, jobban mondvá a szegényeké volt...

A tágas földszint, amely az imént olyan népes volt, már üres volt, a dolgok ugyanazon állapotban maradtak, a könyvek nyitva maradtak az el nem foglalt helyek előtt, a főzőedények a tűzhelyeken maradtak, bizonyosságot téve az élet hirtelen félbeszakításáról.

Az udvarban ellenkezőleg rendkívüli élet volt.

Előbb elvégezték a lepecsételést, amely végett a főlszámolást végző tisztviselő és segédei föl-

mentek. Ezalatt rövidesen befejezték a kihurcolkodást. Hamarosan leszámítottak néhány butor-darabot. A cellák és hálóterem ágybetéteit ledobálták az ablakokon. Mostan a konyhákba mentek, hogy leszedjék a háztartási eszközöket és kiürítsék az élelmiszeres szekrényeket.

Laurencia nővér halványan, kissé tűzben égő nagy, fekete szemekkel — az eszme ő tőle származott — maga köré gyűjtötte a gyermekkórház betegeit, a városrész támogatóit, szegényeit és osztzkodásra hívta és a «Gondviselés» kifosztására buzdította őket.

— Amink volt, arra való volt, hogy elajándékozzuk. Vegyétek, ami a tietek, amire szükségtek van. Vigyétek haza.

Ezt a sugallatot a szent könyvekből, a vértanúk üggyirataiból, védőszentjének, szent Lőrinc szerep példájából merítette, aki egyházának fenyegetett javait a szegények között kiosztotta. És ez valóban az üldözések korába illő jelenet volt, habár a keret szűk volt és a részletek közönségesek. Itt utcai suhancok örvendeztek az eseménynek, ott furcsa és nevetséges látvány volt a különféle tárggyal megrakott emberek helyzete, akik mohó és alattomos mozdulatokat tettek. Valóságos római jelenet volt ez, párizsi kiadásban, de azért mégis megőrzött sok vonást eredeti nagyságából. Az egyik jelenet mosolygásra készítette az embert, ha meglátta a támolygó Bréchet apót, aki ágyneműt rakott kizikocsijára s azt nem tudta egyensúlyban tartani, mert még a magáé is hiányzott. A másik jelenet könyre fakasztotta az embert, ha fontolóra vette a mai napon végbevitt merénylet borzasztóságát, a következő nap beálló nyomorúságot és fenyegető bajt.

Az apácák keresztülmentek az udvaron, kezükben

tartva csomagjukat, amelyben fehérnemű és egyéb holmi volt, ez volt az egész, amit magukkal vittek.

Laurencia nővér ekkor abbahagyta munkáját, az osztozkodást a véletlenre bízta. A fegyelem magához térítette. Nővéreihez csatlakozott.

Valamennyien együttesen távoztak.

Ekkor az utcán egy néptömeg közepében találták magukat: a barátok, a támogatók, a szomszédok voltak, akiket a szokatlan mozgalom csalt oda, a járókelők, akik megállottak, a kíváncsiak, akik a zugolódókat biztatták, mert ők is tűzbejöttek a velük való érintkezéstől. Ez a tömeg, amelyben a népies elem uralkodott, túlszárnyalta azt a néhány rendőrt, akik a rend fönntartásával voltak megbízva, a közlekedést elzárta és folyton növekedett.

A kiüzöttek láttára kitértek a tiltakozások, morgás, kiabálás, üdvözlő kiáltások hangzottak föl:

— Éljenek a nővérek!

Virágokat hoztak és azokat odanyújtották az apácáknak és lábaik elé dobálták. Az iskolás gyermekek nekik rontottak, hogy búcsút vegyenek tanítónőiktől. Cecilia nővérbe, akit legjobban szerettek egyebek között, egész csapat síró leányka csimpaszkodott. A növendékek szülei, a ház alkalmazottjai, a pártfogottak, a nyomornak ezen egész kis világa, amely elveszítette támaszát, vagy kenyérkeresetét, körülvette a száműzötteket. A kezek megragadták a szürke gyapjúruhákat.

— Ne menjenek el! Mit csinálunk önök nélkül?

A nyári nap föltűnt a látóhatáron és rátüzelte a fejekre. A személyes érdek ébredni kezdett. Egy mészáros csupaszkarú legényeivel keresztülment a néptömegben. Ő volt a ház szállítója, akitől ez a távozás legjobb vevőjét vette el. Ingerült hangja belevegyült a zajongásba és kiabálásba:

— Éljen a szabadság!

Még hangosabban visított Bréchet Regina, aki kibontott hajjal, nagy karjaival hevesen hadonázott:

— Le a zsarnokokkal!

Ez volt a jelszó, amely minden válságos helyzet végét jelezte, midőn a fölizgatott, dühöngő nép nem tudja, hogy kire támadjon, ezen elvont lényekre, a zsarnokokra támad, ezen szavakba foglalja haragját, vagy fájdalmát.

A forradalmi viszhang végigfutott az utca hosszában, hozzáverődött ezen régi házak falaihoz, amelyek száz év előtt talán látták a taligákon egymásután elvonulni a régi zsarnokokat, XVI. Lajostól Dantonig és Robespierreig.

De megjött a rendőrök segédcsapata. Erélyes cirkálással szétszórták a csapatokat, a tömeget visszaszorították a gyalogjáróra, szabaddá tették a kocsit, előreengedték a bérkocsikat. A nővérek kettenként szálltak föl.

— Hová óhajtanak menni?

Néhányan nem válaszoltak rögtön.

Némelyek, többnyire társaságbeliek, akik fönn jelenvoltak a kiüzetésnél, a jótékonysági hölgyek, a jó Duché úr, Doynelék, De-Clamereux asszony nagynehezen hozzájuk férkőztek és ismételten ostromolták őket:

— Jöjjenek hozzám... jöjjenek hozzánk némi időre... legalább erre a napra!

A nemes lelkesedés őszinte volt. Az igazságtalanság rémsége, az elnyomottak iránt való szánakozás dagasztotta valamennyi szívét.

A nővérek mindamellett nem fogadták el az ajánlatokat. Úgyszólván valamennyiük sorsa előre el volt döntve.

Némelyek valamely rokonukhoz fordultak, mások valamely vasútállomásra hajtottak. A csoportokba

vegyült titkos rendőrök ezeket a különféle bemondásokat gondosan följegyezték.

Valahányszor megindult egy-egy kocsi, a kalapok a levegőbe emelkedtek, a zsebkendők lobogtak. Ezt kiáltották:

— Viszontlátásra!

A meg-megszakított üdvözlés az út hosszában tartott.

— A derék emberek! A szegény emberek! — mormogta az öreg Stefánia nővér, aki alig látott és keveset hallott, mikor félig holtan föltették a bérkocsira, de azért még érezte annak édes-ségét, hogy ennek az egész kis világnak jótévője volt és annak keserűségét, hogy többé nem lehet az.

Alexandrina nővér melléje szállott föl. Cecilia nővér a kis ülésen foglalt helyet. Nem csupán a rokonszenv hozta őket össze. Az öreg főnöknő túlélte egész családját. Alexandrina nővér sohasem beszélt a maga családjáról. Valóban volt-e neki? Senki semmit sem tudott efelől. Azon hosszú idő óta, hogy Alexandrina nővér volt, senkinek sem jutott eszébe, hogy tudakozódják azon név felől, amelyet a világban viselt. A kicsiny Cecilia nővérré nézve az atyai ház volt az utolsó, ahol kopogtathatott.

Amikor megkérdezték őket, hogy hová hajtának, egymásra néztek.

Ekkor egy udvarias és félénk öregasszonyka, aki félrevonult, hogy távozzék el az előkelőség, egész a kapusnőig furakodott.

— Nem óhajtanak a hölgyek bennünket megtisztelni, hogy nálunk aludjanak? A lakás nem szép, de tiszta; Alexandrina nővér jól ismeri... Van még egy ágyunk, amelyet fölállíthatunk és azután a leányom ágya, aki tizenöt év óta többé

nem fekszik ágyban. Alexandrina nővér tudja ezt. — Alexandrina nővérhez fordult, mert neki kellett nyilvánvalólag a gondjaira bízott beteg nő és gyermek fölött határozni és Alexandrina nővér nem habozott. Ez a tisztességes és szegény menedékhely megfelelt nekik.

Alexandrina nővér kézszorítással köszönetet mondott Henry asszony anyjának s a kocsisnak megadta a címet:

— Rue de Buci!

Az utolsó koci is eltávozott s magával vitte az utolsó apácákat.

Azután, mikor már befejeződött az ügy, mintha az emberek jobban megértették volna annak komolyságát, hatalmas zaj keletkezett. A szétszórt néptömeg nagyobbra növekedett, vakmerőbb lett és ismét áttörvén a korláton, a kiűzők elé ment, akik azt hitték, hogy az apácák távozása után útjukra mehetnek.

Az eddig úgy-ahogy megőrzött hidegvért mindkét részen elveszítették. A rendőrbiztos, akit gúnyos kiabálások fogadtak, többé nem igyekezett a világfi szerepét játszani. Dühöngött, rohamot vezénylett, dühösen nagy mozdulatokat csinált, amelyeknek a rendőrök engedelmeskedtek.

Öklükkel előre törtettek, a néptömegben keresztül lökdösve, taszigálva és ütve egyet-egyet találomra; nem kimélték senkit, csak azt a néhány ellentüntetőt, aki kiabálta:

— Le a papsapkával! Éljen a szocializmus!

A zárda környéke egy pillanat alatt megtisztult; szinte üres lett. Az asszonyok, gyermekek és csendes emberek pedig a szomszédos utcákba menekültek, ahol még üldözték őket a rendőrök, akiknek dühe mintha nem tudott volna jóllakni.

Különösen kitüntette magát közöttük egy szelindekfejű óriás. Nem találván többé senkit, akit megtapogathatott volna, visszatért vérben forgó szemekkel, újabb durvaságra szomjuhozva.

Egyszerre észrevette maga előtt a rendőrbiztost, aki háttal állt feléje. Arca zavarodottságot árult el, fölháborodás és megvetés nyert rajta ismét kifejezést és reá bámulva, akinek parancsát az előbb végrehajtotta, mormogta:

— Ah, ah, a csürhe!...

A Doynelék automobilja visszatért a Champs-Éliséesre.

Itt az ember úgy érezhette magát, mintha ezer mérföldnyire volna a sötét drámától, amely ép az előbb ott lenn, abban a szegény városrészben lejátszódott. Itt semmi sem zavarta az előkelő életet. Itt volt egy békés és szerencsés földterület, megvolt a világ legszebb városának vidám elevensége, gazdagsága és fényessége és a kék ég alatt a virágok, fák, a színjátzó szökőkútak vidámsága között az embert még inkább magával ragadhatta a nyugodt ábrándozás. Még azok is, akiket megindított mások sorsa, nem gondoltak arra, hogy veszedelem érheti őket.

— Ezek a szegény nővérek! — mondotta Doynel asszony egy utolsó kis sóhajtással, mikor elhagyták a kerek teret. — Ugyan mi lesz belőlük?

De az első pillanatnyi méltatlankodás egy kicsit már lehült. Lelkiismeretüket lecsillapította azon tudat, hogy nagyon is teljesítették kötelességüket, amikor annyit fáradoztak, ide-oda jártak és kitétték magukat olyan sok mindenfélének.

— Nem érte őket váratlanul a csapás; ezt bizonyítja az, hogy visszautasították a följánlott segítséget — jegyezte meg Doynel úr, a kiváló

férfiú és üzletember egyszersmind, aki inkább hajlandó volt hinni, hogy mások nem szenvednek szükségét, csak hogy ne kelljen se szívéen, se erszényén erőszakot elkövetni.

Ez a biztosítás, amelyet néhány illetékes egyéntől hallott, megnyugtatta a fiatal asszonyt. Megengedte magának az első kicsiny kacagást.

— Furcsa is lett volna, Jakab, ha húsz apácával tértünk volna haza. Pedig teljesen kész lettem volna őket magammal hozni! Ők nem akarták.

— Szerencsére nekik több eszük van, mint neked — állapította meg Doynel úr, aki nagyon lovagias volt azon reggel, amikor hangosan síkra szállt elvei mellett, de mivel nem gondolt arra, hogy megújítsa hősködéseit, jónak látta, hogy hideg vizzuhanyt bocsásson felesége nemes lelkesedésére.

— Csakugyan nincsen józan eszem? — kérdezte magában Doynel asszony megütődve.

Akadtak emberek az ő körében, akik megmondották neki:

— Az ön felfogása idejét multa. Ön mindent készpénznek vesz. Ön azt hiszi, hogy «odáig jutott...»

Egy fiatal asszony, egy csinos asszony, mégsem teheti magát nevetségessé!

Ez mégis csak igaz. Az imént hitte, hogy «odáig jutott». Már elkezdett ilyent többé nem hinni...

Mindazok, akik e reggelen a zárda előtt egybeültek, hasonlóképen szétoszlottak Párison át. Bréchet apó a napot a korcsmában fejezte be.

A «nyugdijasok» szállást kerestek. A betegeket a kórházba vitték.

A házban nem volt többé élő lény. Még a

kapuban sem állott senki. A «Gondviselés» házát bezárták. Nem volt többé «Gondviselés».

És a szomorú nap emlékéül csupán a sötét és üres osztályban maradt meg a nagy fekete tábla, amelyről elfelejtették letörölni a kedves és titokzatos szavakat, a befejezett dráma és mennyei erkölcs tanulságának összefoglalását:

— Sajnáljuk a rosszakat és imádkozzunk értük.

VI. MÁSOKNÁL.

A csomagoló legények abba hagyták ládáik leszögelését. A gázgyárnak egy alkalmazottja, aki a gázórák ellenőrzésére jött, megállott az udvaron. Bréchet Regina néhány ugrással lerohant a lépcsőn, egyik kezével a kis Lajost vonszolta, a másik karján Magdolnát vitte. Még a különben tartózkodó Legrand asszony sem tudta megállani, hogy az ablakhoz ne menjen és tanúja ne legyen a jeleneteknek: Cottard asszony «tetten érte» Henry asszony anyját.

A háztulajdonosnő földszinti ajtájához támaszkodott és szíta a friss levegőt; újságját szétterjesztett karjaiban tartotta s az utolsó napfénynél még megkísérelte azt betűzgetni. Nem röstelte, hogy elállta az útát, midőn lakónője finom mosolygással megérkezett kis sétájáról s kénytelen volt őt kikerülni. Gallérját a bevásárlási szatyorra vetette, úgy igyekezett azt elrejtteni.

Ahelyett, hogy visszalépett és útát engedett volna, Cottard asszony udvariatlanul megmaradt helyén; kíváncsi pillantást vetett a gallér alá és nyomban elkezdett veszekedni.

— Mit jelent ez a titkolódzás? Bevásárlásra való idő ez? Nem tudja, hogy a rendes házakban ebéd után a lépcsőkön nem dobnak el többé szemetet és hogy a tulajdonosok, bármily elnézőek

legyenek is, ezt a kikötést beleveszik a bérleti szerződésbe?

Henry asszony anyja először hallatlanba vette a dolgot, ami nem volt neki nehéz; azután, midőn a tulajdonosnő rosszakarata ugyanebben az alakban megisméltődött, azzal mentegette magát, hogy eddig nem tudta, hogy ez a ház a rendesek közé tartozik és gúnyosan adott sajnálkozásának kifejezést, hogy nem vették be a szerződésbe a szükséges kikötéseket, hogy például a kutyáknak tilos mindenfelé széthurcolni a csontokat és hogy egyes lakóknak nem szabad este holtrészegen a lépcsőkön járniok.

— Nem önhöz tartozik, hogy másokról beszéljen — kiabálta Cottard asszony, újságját szitkozódó taglejtéssel lebegtetve. — Mások nem engednék azt meg maguknak, amit ön megenged!

— Ugyan mit, ha szabad kérdeznem?

— Bevezetni hozzám olyan személyeket, akiknek itten nincsen joguk tartózkodni.

— Önhöz? . . . Én bizony úgy gondolom, hogy az ember otthon van, ha megfizet és hogy joga van barátait lakásába befogadni.

Henry asszony anyja fölfelé indult, egészen kipirulva fekete főkötője alatt.

— Nem! Önnek adtam ki a lakást, nem pedig ezeknek a személyeknek! Öten két szobában! Mintha meg volna engedve!

— Lenn ugyan nyolcan vannak és azok nagyobb lármát csapnak, mint húsz magunkfajta.

— Lärmát! Ön talán még folytatni akarja?

Henry asszony anyja nem hallotta jól. Folytatta útját; büszke volt a helyeslésre, amely a körülötte levő arcokról leolvasható volt, még Legrand asszony egy kissé gúnyos arcáról is.

— Senki sem avatkozik az ön dolgaiba, Cottard

asszony, és önnek sincs joga hozzá, hogy beleüsse az orrát más ügyeibe!

— Csak ne büszkélkedjék annyira! Talán majd a rendőrség fogja még az orrát az ön dolgaiba beleütni!

Cottard asszony bement ezen szavakra, amelyeket keményen oda vetett és amelyek az ellenfél makacs füléhez eljutottak. Ez, amilyen piros volt, egyszerre csak elhalványodott, összegörnyedt és késlekedés nélkül megmagyarázván hallgatóinak a tényeket, gyorsan fölment az ő negyedik emeletére.

Még egészen zavarodott volt, midőn belépett a szobába, amelyben reggel óta a «Gondviselés» nővéreinek utolsó gyülekezete telepedett le.

Különös letelepedés volt ez, amely a rend alapítóinak első festői megjelenésére emlékeztetett, azon szobácskára, ahol Chantal szent Franciska, Legras kisasszony, Jugand Janka gyűjtötték össze első társnőiket és az első szükölködőket, akiket össze tudtak szedni.

Mégis volt valami különbség. A kezdet és befejezés, a gyermekkor és az alkonyat különbsége volt. Ez a csupasz és szegényes nagy szoba nem volt egy zárda szerény bölcsője, hanem végső menhelye. Már egy hónapja, hogy az anyaházat és a vidék valamennyi anyaházat bezárták. A kizárólagosan francia rendnek külföldön nem volt rendháza és egyedül az általános főnöknő és néhány kiváltságos apáca tudta elérni, hogy missziókban nyertek alkalmazást. Még így is csak ideiglenesen túrték őket. A többiek számára nem volt hely, még a távoli földterületen, még a pusztában sem, ahol Franciaország zászlóját kitűzték. Elváltak, szétszóródtak s nem remélhették, hogy valaha újra megkezdhetik a közös életet.

— Mi még a szerencsésebbek közé tartozunk —
mondotta Alexandrina nővér hősiesen, amikor két
apácatársával átlépte Henry asszony küszöbét.

Stefánia nővér jelenleg a nagy diófa-ágyban
nyugodott, a csipkés selyem-paplan alatt és most
ő látta maga előtt azon derék megboldogúlt
arcképét, aki neki szállást adott. Fölismerhetné
őt a másvilágon, ahová menni nem is késlekedik
mostan, amikor úgy találta, hogy egészen haszna-
vehetetlen ezen a világon. Nem sajnál semmit,
csupán azt, hogy nem távozhatott két-három
nappal előbb. De mivel nem adatott meg neki,
hogy az ő kedves zárdájában haljon meg, sze-
rette, hogy olyan házban hal meg, mint ez, sze-
gény emberek házában. Annyira megszerette máris
ezeket a szegényeket, akikhez hasonlóknak találta
magát. Alexandrina nővér, aki olyan gyakran
beszélt neki felőlük, meg fogja őket vele ismer-
tetni. Holnap fogja őket hozzá vezetni.

Holnap? Olyan bágyadtnak érezte magát!...
Vajjon lesz-e még neki holnapja?

Az éjszaka beállott. Csupán a gyertyatartó mé-
lyén pislákoló viaszgyertya vége világította meg a
szobát, amelyben csak Henry asszony ziháló lélek-
zését lehetett hallani.

A szomszédos kamrában Alexandrina és Cecilia
nővérek főztek a kis gázkályhán. Öreg háziasszo-
nyuk pedig, aki épen megérkezett az ételmi-
szerekkel, elnézte őket, amint foglalatoskodnak.
Nem volt már meg benne az az örvendező és
barátságos élénkség, mint reggel; nyugtalan töp-
rengésbe merült.

Hátha mégis igaz az, hogy a nővérek miatt
kellemetlensége lesz! Hátha megvonják tőle az
állami gyógysegélyt és a havi tíz frankot, amelyet
úgyis csak olyan nehezen kapott meg. A nővé-

rek nem lesznek itten többé, hogy kipótolják a hiányt . . .

Az ember egyedül maradna és szembe kerülve a kormánnyal és micsoda ennek két olyan szegény teremtés, mint ő és leánya! Az apácák, az apácák csak félfogára sem voltak elég. Mindenesetre nagy oktalanság, ha az ember a kormány ellen föllázad!

Érezte, hogy félénk, szegény lelke és legyöngült öreg kis teste elveszti erejét. Félelem fogta el. Tanácsot kellett valakitől kérnie. Henry asszonytól, ettől a szenttől nem kérhetett, mert az csak a jót látta s nem szokta a következményeket megfontolni. És azután Henry asszony, aki folyton oda volt szegezve zsöllyéjéhez, nem sokkal tudott többet, mint ő. Többet érne, ha a régi segítőihez, a szomszédokhoz fordulna.

A jó asszony halkán elosont, hogy leánya ne lássa őt elmenni. A lépcsőkanyarulatnál habozva megállott. Talán jó volna, ha Quantin asszonytól kérne tanácsot, aki tanult, kiváló, nagyon is kiváló fiatalasszony ahhoz, hogy a dolgokat gyakorlati oldaláról fogja föl. Jobb volna, Legrand úrhoz fordulni, aki könyvvezető, szinte üzletember; egy kissé büszke, de becsületes ember. Bizonyára haza jött az ebédre. Legrand úr maga a pontosság.

Megigazította főkötője szalagjait és lement a szomszédhoz . . .

Alexandrina nővér fölnyitotta a gázcsapot, amely a kályha közelében volt és titkon megfigyelte Cecília nővér arcát, amely hirtelen előtűnt az árnyékból. Ez a vizsgálat megnyugtatta. A legújabb fölindulások, amelyek ugyancsak képesek lehettek egy fiatal leányt megzavarni, a kicsiny apácára semmi befolyással sem voltak. Meg-

őrizte szokott arckifejezését, amely kissé szomorú volt, de teljesen nyugodt. Már ezen este meg lehetett neki mondani:

— Cecilia nővér, ma olyan sok dolgunk volt és még csak időm sem volt, hogy átadjam önnek a levelét.

Alexandrina nővér elővett felső ruhájából egy sárga levélborítékot.

— Ma reggel érkezett, amikor eljöttünk.

A fiatal nővér nem nyújtotta kezét a pecsétetes levélboríték után.

— Miért adja nekem? Anyánkat illeti.

— Anyánknak nincsen módjában önnel foglalkozni; és azután, gyermekem, önnek meg kell értenie egy dolgot...

Cecilia nővér fölemelte tiszta szemeit arra, aki őt a zárdai életbe bevezette és aki tekintélyéből semmit sem veszített ezen új környezetben sem. Cecilia nővér különben is nem érezte magát idegenül. Ő csak egy kis falusi leány volt; anyja oldalán is csak házvezetéssel foglalkozott volna, amint azt most is szívesen és ügyesen tette. Ha hivatása nem szólította volna a zárdába, derék háziasszony vált volna belőle.

Alexandrina nővér talán erre gondolt, midőn folytatta:

— Föl van mentve minden fogadalma alól, az engedelmesség fogadalma alól épen úgy, mint a többi alól. Ezentúl saját belátása szerint cselekedhetik, sőt kell is cselekednie.

Cecilia nővér nem vitatkozott; egyszerűen ennyit mondott:

— Jobban szeretném, ha ön olvasná föl ezt a levelet, annál is inkább, mert úgy látom, hogy Encarvilleből jön. Csak egy személyt ismerek ottan.

— Ugyan kit?

A kis nővér csöppet sem jött zavarba.

— Berthaud Józsefet, egy falumbeli fiatalembert, aki egykor nőül akart venni.

— De hát miért írta ő önnek?

Ugyanazzal az egyszerűséggel, amelyre az ujoncév óta a «Gondviselés» nővérei tanították, mondotta Cecília nővér:

— Bizonyára megtudta, hogy elűztek bennünket és azt gondolja, hogy a világba visszatérni szándékozom.

Alexandrina nővér fölnyitotta a levelet és egészen hangosan olvasta:

— Margit kisasszony!

— Különösen hangzik — jegyezte meg a kis nővér közbevetőleg. — Nagyon megszoktam a Cecília nevet, annyira szeretem azt, hogy mindig megfélemlézem róla, hogy valaha Margitnak hívtak.

— Margit kisasszony! — folytatta Alexandrina nővér. — Talán neheztel, hogy önnek írok; de biztosra veszem, hogy ezzel nem véték az ön iránt köteles tisztelet ellen. Az már rosszabb lett volna, ha önt meglátogattam volna. De nem tudom magamat visszatartani attól a lépéstől, amelyet teszek. Ezt a lépést annál kevésbé mulaszthatom el, mert ha egyszer elhagyja zárdáját, címét többé nem ismerem és nem is lesz, akitől kérdezzem. Nem merem remélni, hogy otthon viszontláthatom önt, mert atyját sokkal inkább, mint valaha, felesége kormányozza és ez ön elutazása óta nem lett szelídebb, sőt ellenkezőleg. Mikor meghallotta, hogy az ön zárdáját bezárták, állítólag már is kijelentette, hogy nem kell önt hazahívni, hogy be sem engedné a kapun. Bocsássa meg, Margit kisasszony, hogy ezt önnel

közlöm. Ezt azért teszem, hogy az újabb bánatot kikerülje és bocsássa meg azt is, amit hozzátenni készülök. Tudja ön, hogy mennyi erőmegfeszítésbe került, hogy belenyugodjam az ön akaratába; és ezen önlegyőzésnek egész életemen át kellett volna tartania, ha ön apáca maradt volna. De ön többé nem lehet apáca; visszaadták a szabadságát, akár kívánta, akár nem és bizonyára más életet kell kezdenie. Hat év előtt bizonyos napon azt mondotta ön nekem, hogy ha más-hová nem vezetné vonzódása, reá szánná magát a férjhezmenésre és hogy ebben az esetben engemet nem találna másnál méltatlanabbnak arra, amit öntől kértem. Nem akarom önt erőltetni; csupán azt akarom tudomására adni, hogy azon naptól fogva érzelmeimben semmi változás sem ment végbe és soha nem is fog végbemenni. Azok közé tartozom, akik nem képesek arra, hogy visszavegyék azt, amit egyszer odaajándékoztak. Maradok, ami mindig voltam és leszek, alázatos és hűséges tisztelője, Berthaud József. — U. i. Címem, mint eddig, Encarville-kastély. Továbbra is igazgatom a gróf úr jószágát; ezenkívül reám bízták a szőlőmetszésre való fölügyeletet, ami helyzetemet jelentékenyen emeli és mostan rendelkezésemre áll az egész kerti épület, a kerttel körülötte. Sok virág van benne.

Alexandrina nővér összehajtotta a levelet, amelyet az iskolatestvérek egy tanítványa kifogástalan és gyermekes irással írt a vonalozott papírra. És maga előtt vélte látni azt is, aki ezeket a sorokat írta, egy nyugodt, szilárd és derék normandiai, aki valamivel fölötte állott az ő származási körének, de ennek jó tulajdonságaiból megőrizte a szerénységet és munkaszeretetet; méltó arra, hogy bizalmi állást foglaljon el és abból becsület

hasznát húzzon; bizonyosan jó keresztény, mert kissé megingott érzelmeiben megvolt a nyíltság és gyöngédség, amelyek a szilárd elvekkkel szoktak párosulni.

Egészen bele tudta magát képzelni a kerti házba, amely a zöldben mintegy elveszett; s amelynek kijutott a kastély virágpompájából is és csak egy szives fiatalasszony hiányzott belőle, hogy valamennyinél boldogabbá tegyen egy jó-módú falusi otthont. Anyai érzelemmel volt ezen húsz éves gyermek iránt, aki a rendes kerékvágásból most kizökkent és akinek lelke mégis képes volt elviselni azt a következményt, amely a sorsába való dúrva beavatkozással járt. A szegény kicsike biztos földél, talán védelem, talán kenyér nélkül marad...

Alexandrina nővér újra kérdőleg tekintett a fiatal arcra, amelyet még főköző vett körül, azt csak másnap kellett letenni. A kicsiny nővér elgondolkozott, sokkal komolyabban, mint előbb, de azért továbbra is vigyázott a lábosokra. Azután befejezván elmélkedését. Alexandrina nővérré emelte szomorúan néző, nagy kék szemeit.

— Ez a levél aggodalmat okozott. Reméltem, hogy többé nem gondol erre, hogy már megházasodott. Rögtön kell válaszolni, nehogy ezeket a gondolatokat tovább forgassa elméjében.

— Es milyen választ kell adni?

Cecilia nővér azt gondolta, hogy a válasz lényege nem is lehetett vitás. Csupán a helyes alakját kell megtalálnia.

— Ó, a kifejezéssel egészen tisztában vagyok! — kiáltott föl élénken. — Saját kifejezését használom vele szemben; ilyképen nem sértődhetik meg: «Én szintén nem tartozom azok közé, akik képesek visszavenni azt, amit egyszer oda-

ajándékoztak, annál kevésbé, ha Isten az, akinek az ember magát odaadta».

Öröm, sok idő óta az első öröm reszketette meg Alexandrina nővért. Ebben az egyszerű gyermekben a magáéhoz hasonló lélekre talált, amely szabad és bátor, egészen nyílt, nem ijed meg a támadástól, nem retten vissza semmi áldozattól. Tovább halad tehát bizonyítékok keresésében.

— De, kedves kicsikém, hogyan akar apáca maradni a zárdán kívül, amikor kénytelen a ruháját letenni és valószínűleg meg kell tőlünk válnia?

— Csak azt fogom tenni, amit ön, semmi egyebet — felelte Cecilia nővér egy kis ravaszsággal. — Ön talán tudna valaha egyéb lenni, mint apáca?

— Én? Én öreg vagyok.

Cecilia nővér főlegyenesedett:

— Akár egy év óta, akár ötven év óta házas valaki, teljesen egyképen kötve van. Nálunk épen úgy kell a dolognak lennie.

És ez egyszer öntudatlanul ismételte Berthaud Józsefnek, az ő «földijének» egy szavát, akinek származása és természete az övével azonos volt:

— En mindig hű leszek!...

Henry asszony anyja csöndben visszatért, de olyan izgatott volt, hogy nem állotta ki sokáig. El kellett neki beszélnie azt, ami annyira megremítette. És amíg étkeztek a négyszögletes kis asztalon, amelyre a vendégek tiszteletére fehér asztalkendőt terítettek, és amelyet megvilágítottak a viaszgyertya-darabbal, hogy a gáz hőségét kikerüljék, fölsóhajtott:

— Ah, ha nővéreim tudnák, hogy mi történt

ezzel a szegény Legrand úrral! Hát senkit sem kímél meg ez a kormány? Istenem, hová jutunk mindnyájan! Sok mindent láttam életemben, emlékszem a negyvennyolcadiki torlaszokra. Az emberek talán bolondabbak voltak, mint ma, de nem voltak akkor még olyan rosszak és olyan utálatosak!

— Ugyan mi történt hát Legrand úrral? — szakította félbe Alexandrina nővér.

Henry asszony anyja fölsóhajtott:

— Mint valami örült, úgy jött haza ma este. Amint tudja, egy nagy posztókereskedésben dolgozik. Úgy látszik, hogy különösen zárdáknak, árvaházaknak, intézeteknek szállítottak, és amióta olyan sokat bezártak közülük, az üzlet nem megy többé. Már elbocsátottak néhány alkalmazottat. De azért nem hitték, hogy a dolgok olyan rosszul állanak. Az előbb összehívták a személyzetet és értésére adták, hogy föloszlatják az üzletet. Harmincöt alkalmazott áll az utcán. Legrand úr, aki tizennégy éves kora óta volt ottan, a többiekkel együtt. Hol lehet megfelelő állást találni? Nem számítva, hogy megtakarított pénze az üzletben maradt és nem tudja, hogy mit kap vissza belőle! Felesége, aki olyan büszke volt, ugyancsak megismerkedhetik a rossz napokkal!

A szánakozásba önkéntelenül is egy kis önző elégtétel vegyült. Másokat is ér hasonló veszteség, nem lesznek egyedül ebben a helyzetben.

— Talán lehetséges lesz Legrand urat elhelyezni — mondotta Alexandrina nővér az ő megszokott élenkségével. — De kell, hogy beszéljek Duché úrral és nem igen tudom, hogy mikor mehetek el hozzá.

Nyugtalanul fordult az ágy felé, amelyben Stefánia nővér tovább szundikált. Reggel óta

semmit sem lehetett neki beadni. Érverése nagyon gyöngye volt és az imént a lélekzését alig lehetett hallani. Alexandrina nővér halkabban mondotta:

— Még csak nem is mertem végigmenni a folyosón, hogy megnézzem, mint van Quantin asszony.

— A szegény nő! Pedig ugyancsak rászorul egy kis támogatásra! Férje még annyit sem törődik vele, mint egy döglött kecskével. Már két este nem jött haza!...

Stefánia nővér miatt nem beszéltek tovább. A szerény vacsorát befejezték s most az éjszakára kellett előkészületeket tenni, föl kellett állítani a tábori ágyat Cecilia nővér számára. Szerencsére volt két pár lepedő, amelyet a nővérek ajándékoztak a mult télen.

— Én úgy vagyok, mint Henry asszony, én nagyon jól alszom egy karosszékben. Már ez is fényűzés a betegápoló apácáknak! — jelentette ki Alexandrina nővér jókedvűen...

A pislogó fény a rézgyertyatartóban kialudt. Helyette a halvány hold szép sugára osont be a félig nyitva hagyott ablak hasadékán és ezzel a tiszta világossággal együtt egy kis éjszakai friss levegő is.

Cecilia nővér jól aludt az ő ágyán, nem voltak álmaj, egészen nyugodt volt; még fiatalabbnak látszott a rövidre nyirt szőke hajkoszorúval, amely kicsúszott vászon főkötője alól. Henry asszony csöndesen hátradőlt karszékeiben, ritkán volt ilyen nyugodt perce; míg anyja halkán hortyogott a hálófülke mélyén. Alexandrina nővér Stefánia nővér ágya mellett ült s az első órákban virrasztott mellette. De mikor látta, hogy a főnöknő nyugodt, ő maga is álomba merült.

Ekkor az öreg főnöknő fölnyitotta szemeit. Először alig tudta, hogy hol van. Hiában kereste maga körül a cella fehér falait, amelyben negyven évig lakott s szemügyre vette a kikövezett padlózatra esett holdsugarat. Az emlékek lassankint föléledtek. Igaz, ez itten szegény emberek háza. Eljött ő hozzájuk, mert ő többé nem tartotta őket magánál. Ez reá nézve keveset számított; de reájuk nézve micsoda különbség volt!

Egy kicsit hánykolódott a nagyon nehéz ágytakarók alatt. Hol voltak betegei, eltartott szegényei? Ki fogadta be őket? Hogyan viselik majd gondjukat? És a kiseddévó, és az iskola kicsinyeit hová küldik holnap? És mire tanítják őket ottan, ahová mennek? És ezek a patronázsbeli nagy gyermekek? Még a legrosszabbakat is mennyire sajnálta. Sőt ezeket még jobban sajnálta, mint a többieket, mert ezentúl hiányozni fog nekik a jóság, az oltalmazó jóindulat, amely őket megvédte.

Két nagy könycsepp áztatta meg vánkosát. Nem volt szabad sirásba kezdenie. Nem volt többé ereje. Életébe kerülnének a könnyek. De mostan, amikor ezzel az étellel többé nem tud másoknak használni, nem jött-e el az a pillanat, hogy azt Istennek visszaadja? Ráncos szempillái lezáródtak és a pergamentszerű orcákon a langyos könycseppek elkezdettek folydogálni lassan, nagyon lassan. Lehetetlen volt azokat visszatartani és Stefánia nővér többé nem is kísérelte meg. Fölhagyott vele, hogy számot adjon magának a dolgokról. Megszűnt szenvedni is, amint még szenvedett az egész napon át. Kellemes hágyadság fogta el. A bénultság, amely lábszárait már elfogta, megtámadta agyát.

Majdnem megsemmisült lelki erői egyszerre

fölbredtek. Az az ösztön, mely egész életén át uralkodott fölötte és vezette, ismét föl villanyozta. Főlegyenesedett és hallgatódzott. Ebben a csöndes éjszakában egy kiáltás hangzott föl, egy fájdalomkiáltás, amely még eljutott az ő szívéhez, de amelyet más személy nem hallott. Ez a kiáltás nem a szobából jött, hanem egy szomszédos lakásból a vékony válaszfalakon, a rosszul záródó ajtókon és ablakokon keresztül jött és ugyanaz az ösztön, amely az öreg főnöknőnek visszaadta hallását, visszahozta emlékezőtehetségét, tiszta ítélőképességét. Rögtön elképzelte, hogy mi történhetett.

— Alexandrina nővér! — suttogta.

Az apáca abban a pillanatban fölkel.

— Mi baj? Fájdalmat érez, anyám?

— Nem, én nem... Hallotta?

Alexandrina nővér azt hitte, hogy a főnöknő képzelődik. De maga is meghallotta a messziről jövő gyöngye nyögést. Ugyanazon gondolata támadt, mint Stefánia nővérnek.

— Valószínűleg az a szegény fiatalasszony lesz itten mellettünk...

— Igen, nézzen utána...

A főnöknő gyorsan határozott:

— Menjen rögtön. Ne nyugtalankodjék miattam. Amazon kell segítenie.

VII. KETTEN VAGY HÁRMAN?

Amikor Quantin úr hajnalban hazatért, az újszülött, Legrandéktól kölcsönzött pólyákba takarva, Alexandrina nővér térdein nyugodott, ki a kályha közelében ült, amelybe az évszak mellett is be kellett gyujtani.

Az erősen befűtött szoba küszöbén, ahol a segíteni kész egyszerű asszonyok egész csapata tolongott, a hazaérkezett férj megállott és mozdulataival elárulta, hogy habozik. Látszott rajta, hogy nem örült a dolognak és nagyon bosszankodik, hogy az éjszakát nem ottan fejezte be, ahol megkezdte. De a jelen levő emberek miatt nem fordulhatott vissza. Levette tehát kalapját, kezével gépiesen végighúzott haján, szakállán, nyakkendőjén és belépett.

A kora reggeli szürke és kellemetlen világításban nagyon elnyűtt, gyűrődött benyomást keltett. Járása bizonytalan volt, pedig igyekezett újra fölvenni régi nyájas magatartását, amelyet már szinte elfelejtett, amint megfélekedett már régen arról is, hogy világbeli és társaságbeli ember. Az asszonyok ellenséges arckifejezése elijesztette. Inkább a fehér főkötő felé fordult. És amikor meglátta a kis csomagot, amelyet Alexandrina nővér karjai között ringatott, eloszlott utolsó bizonytalansága.

— Hogyan? — kiáltott föl, meghatottságot erőltetve hangjában. — Hogyan... máris?! És feleségem?

— Quantin asszony sokat szenvedett. De, Istennek hála, minden elmúlt szerencsésen. Jelenleg pihen.

Quantin úr láthatólag örült ennek a pihenésnek, amely szerepét annyira egyszerűsítette. És amidőn a férj zavart arccal szemlélte a pólyát, Alexandrina nővér oda nyujtotta a gyermeket atyjának, hogy csókolja meg és hozzátette:

— A kis leány nagyon gyöngé!

Az atya ennek az alakiságnak eleget tett, de nem lelkesedett.

— Még csak nem is fiú! — szitkozódott, már nem mérsékelve magát.

A legközelebbi székre ereszkedett és Alexandrina nővér érezte, hogy mellette ül az elállatiasodás, züllés, erkölcsi megfogyatkozás.

A nyári pirkadás gyorsan fölszállott; és most az ablakmélyedésben ki lehetett venni Quantin úr gyötrődött és fáradt arcát. Fölsóhajtott.

— Micsoda hőség! Nem lehet kibírni!

Székén hátradőlt és elfojtotta az ásítást. A fáradtság elnyomta. Annak az életmódnak, amelyet ő folytatott, egészsége még kevésbé tudott ellentállani, mint erkölcsössége. Olyan ember volt, aki minden tekintetben a tönk szélén áll.

Ha gazdag maradt volna, kétségtelenül megőrzött volna még némi külszint. De mert szegény lett, elhagyta magát teljesen, mert nem volt hozzá ereje, hogy méltóan viselkedjék; jobb hijján a legalacsonyabb élvezetekre adta magát, alaposan mulatozott, ha bármi szerencsés véletlen megengedte és csak ha elfogyott az utolsó souja, akkor tért vissza lakására, hogy ott állatként ki-

aludja magát, örülként tomboljon, hogy ott találjon valakit, akin szeszélyét még kitöltheti.

Alexandrina nővér néhány perc alatt megismerte az egész történetét abból, hogy megérezte rajta a dohány és illatszerek szagát s látta, hogy fénytelen szemeit forgatja és türelmetlenül összehúzza durva állkapcáját, amelyet soványsága még inkább kiemelt. Ilyenek a házi állatok, amelyeket az éheztetés magvadít.

Nagyban-egészen ez az ember szánalmat keltett. Fölemelkedett.

— Úgy látom, hogy nincsen reám szükség, sőt útban vagyok. Valamivel később visszajövök majd.

Alexandrina nővér úgy gondolta, hogy vissza kell tartania.

— Ne felejtse el, hogy gyermekét be kell jelentenie a városházán . . .

— Majd a nap folyamán . . . Nem olyan sürgős.

— Várjon legalább, míg Quantin asszony fölébred.

Nem akart várni.

A nővérnek jó gondolata támadt.

— Talán vesz magához valamit? Ilyen esetekben a férjeket nagyon elhanyagolják, pedig a fölindulás és fáradtság érezhetővé lesz . . . Azt hiszem, hogy van itten egy kis kávénk . . .

— Kávé? . . . Az jó lesz . . .

Ujra leült.

A nővér anélkül, hogy időt engedett volna neki az ellenkezésre, karjaiba tette a fehér pólýát, amelyből az újszülött egészen kicsiny feje nyúlt elő.

— Tartsa a leányát, míg önnek reggelit készítek — mondotta a nővér kemény hangon, amelyet néha szándékosan használt.

Quantin úr lehült s akarata ellenére is őrizte ezt a letétet.

A nővér titkon szemmel tartotta a remény végső sugarával.

De az atya nem közelítette ajkait a szegény kis teremtéshez, aki pedig mégis csak az övé volt. Térdeire tette és bizonytalan, sőt unatkozó arc-kifejezéssel szemlélte. Ezentúl ez is az lesz reá nézve, ami felesége volt, kellemetlen teher kárpótlás nélkül, amelyet nem volt képes elviselni.

Ha gazdag lett volna, talán mégis másként gondolkozott volna; de a nyomorúság földulta lelkét. Határozottan semmi sem maradt meg benne. Jobb is, ha eltávozik és a gyermekágyas nő nem is látja őt ezen reggel.

Alexandrina nővér elvette tőle a gyermeket. Ő sietve felhörpintette a kávé, amelyet oda vittek neki, közelebb lépett az ágyhoz, amelyen felesége pihent, elmenőben fölnyitott egy szekrényt, abból kivett valamit, levette felsőkabátját egy falifogasról és úgy távozott a szobából, amint belépett: a szótlan asszonyok villogó szempillantásai között.

— Vajjon mikor jön vissza? — kérdezte magában Alexandrina nővér és még nagyobb gyöngédséggel dajkálta a kis lényt, akinek a természetes szeretetben és védelemben úgysis hiánya lesz, amint már láthatta.

És az új föladat láttára, amely reája nehezedett, kedvesen mosolygott az ő módja szerint.

— Elgondolom, hogy tegnap reggel, amikor szegény házunkból kiűztek bennünket, elkérdeztem magamban, hogy mit fogok csinálni és ugyan mivel foglalatostkodhatom! . . .

Délben még ottan volt. Az ajtón kopogás hallatszott, amelyet csöndes szólítás követett:

— Nővérem!

Megismerte a hangot és rögtön oda ment Cecilia nővérhez, aki a folyosón reá várakozott.

Cecilia nővér már letette az apácaruhát. Egészen egyszerű fekete ruhájában, egy kis fehér sapkával kedves szőke fején, ismét a régi falusi fiatal leány lett; falusi leány finom arcvonásokkal, eszményített arckifejezéssel, amint a mult idő némely falusi kis szentjét ábrázolják, a kedves Eustelle pásztorleányt vagy De-Pibrac Germainet.

— Nővér, jöjjön — mondotta az ő szokott nyugodtságával. — Ime még innen is ki akarnak bennünket költöztetni. Úgy látszik, hogy mi hármán szerzetet alkotunk. Találkoztam ezekkel az urakkal lenn és visszatartottam őket a följöveteltől, nehogy fölizgassák anyánkat, aki ma ugyancsak gyöngé, folytonosan gyöngül...

Alexandrina nővér lement.

Az udvarban a tegnapi civakodás tanui két úr körül állottak, akiket a lakók meglehetősen rossz szemmel néztek, míg ellenben Cottard asszony, aki folyton ajtajában ült örökös ujságjával kezében, örvendező mosolygástól ragyogott.

Alexandrina nővér egy kissé katonás bátorsággal egyenesen az ellenségnek tartott és oda fordult ahhoz, aki bizonyára a rendőrbiztos volt — kezdett már érteni a rendőri dolgokhoz.

— Uram, minket tegnap kiűztek házunkból. Szerzetünk föl van oszlatva. Amink volt, minden zár alatt van. Még csak nem is vagyunk saját lakásunkban, hanem barátainknál, akik ideiglenesen menedékhelyet adtak. Mit lehet még kívánni? Miért üldöznek még itten is bennünket?

Ez a rendőrbiztos nem volt olyan választékos modorú, mint az a másik. Szálás, derék ember volt, aki zsebmetszőkkel szokott szembe szállani és csavargókat szokott megfélemlíteni.

Nem törődött az udvariassággal. Kijelentette:

— Önök közösségben élnek és így megszegik az 1901. évi törvényt, amely a jóvá nem hagyott társulatokról szól.

— A mi szerzetünket föllozlatták.

— Úgy látom, hogy újra megalakult. Hányan vannak ebben a házban?

— Tehát rendőri fölügyelet alatt állunk, hogy számot kell adnunk személyes cselekedeteinkről?

A gipszmunkások és mosónők, akik ebédre jöttek haza, a többi összecsendült lakóhoz csatlakoztak. Legrandék, akik már nem voltak olyan büszkék, mint tegnap, lejöttek éppen úgy, mint Brécheték.

Legrand úr, aki szeretett szónokolni, még közbe is akart lépni.

— Az már igaz. A személyes szabadság szent.

— Hallgasson! — mondotta a rendőrbiztos nyersen. — Sziveskedjék megmondani, asszonyom, hányan vannak önök itten apácák?

— Nem vagyunk többé apácák, mert szerzetünk nem létezik többé és bennünket föloldottak fogadalmaink alól.

— Hát ez micsoda?

Nagy kezével, amelyen széles gyűrű ragyogott, megérintette Alexandrina nővér főkötőjét.

Ez büszke mozdulattal hátra lépett. Olyan volt az arckifejezése, amilyennek őt senki, még Cicilia nővér sem látta soha és amely arckifejezés egy pillanatra más személyt csinált belőle.

— Nem volt időm, hogy letegyem öltözékemet, uram — mondotta. — Az éjszakámat és nappalomat azzal töltöttem, hogy betegeknek segítségére voltam. Ha ez ellenkezik az önök törvényével, jelentsen föl.

A rendőrbiztos nem fogadta el ezt az ellenvetést. Visszatért az első vádra:

— Kettőnél több személy egyesülése az egyesülésről szóló törvény megsértése. Ámde önök, asszonyom, hárman vannak itten.

— Igen, hárman vagyunk; ez a fiatal leány, akinél anyahelyettes vagyok, főnöknőnk, aki halálán van és én, aki őt ápolom. Melyikünket kell elűzni?

A rendőrbiztos többé nem nyilatkozott. Összehajította a papirokat, amelyeket előmutatott, ridegen köszönt és kalapját föltéve mondotta:

— Az egész, amit önöknek meg lehet adni, hölgyeim, huszonnégyórai halaszték, hogy alkalmazkodjanak a törvényhez. Tehát ehhez képest sziveskedjenek intézkedni.

A két tisztviselő eltávozott.

Ez volt mintegy folytatása annak a zavargásnak, amely tegnap a zárda előtt lefolyt; és nem is kellett hozzá sok, hogy zavarodást támasszon a Cottard-házban is.

— Csak meg ne vonják tőlünk az állami gyógysegélyt — hajtogatta Henry asszony öreg anyja, egészen reszketve.

Legrand urat a felesége megdorgálta:

— Rossz hírbe kevered magadat a kormánynál, pedig holnap talán kénytelen leszesz állást kérni tőle, ha egyebütt nem találsz.

Bréchet Regina lenézőleg mérte végig ezeket a «gyávákat». És a lépcsőházban méltóságosan vonszolva kirojtozott szoknyáját, mondotta:

— Ah, mit törődöm én a kormánnyal! Eddig sem az táplált. Én független vagyok...

Alexandrina és Cecilia nővérek már visszatértek bizonytalan szállásukra és Cottard asszony ismét belemerülhetett ujságjába. Még csak a vezető cikk-nél tartott, amelyet lassan és elmélkedve kellett olvasnia, hogy jól megértse.

— «A klerikális szövetkezés». Mégis csak sok, ami itten folytatódik mindazok mellett, amiket a védekezésre megtettek! — mondotta magában boszusan.

A cikket folytatta, de megállott: egy újabb megjegyzés keltette föl figyelmét.

— «Talán az is igaz, hogy csalódtunk... nem a jezsuiták voltak a legveszedelmesebbek. Az apácák még rosszabbak. Mindenütt ott vannak; jótékonyságukkal belopódnak a nép közé és minél több jót tesznek, annál ártalmasabbak.»

És különös fénytani csalódás lehetett, hogy Cottard asszony elfelejtkezett arról a nagyon ismerős alakról: a szürke ruhás nőről, aki olyan sokszor ment el mellette szerényen, nemesen, bátran, akinek mindenki számára volt segítsége vagy legalább mosolya. Elfeledkezett az imént hallott szavakról, az olyan gyakran végzett jó cselekedetekről, sőt még arról is, ami ma este az ő födele alatt történt. Az ujság közéje és a valóság közé vetette magát; az apácának csak azt a gyűlöletes torzképét látta, amelyet egy ismeretlen és gyanus kéz rajzolt eléje és szeméi elől tévesztette az előtte lévő eredetét. Nem jutott eszébe, hogy bizonyosságul hívja a maga józan eszt. Beírta azzal, hogy folytonosan ismétlje ezt a mély értelmű kijelentést, hogy jobban megértse:

— «Minél több jót tesznek az apácák, annál ártalmasabbak. Annál sürgősebben számúzni kell őket»...

Gondterhelte homloka földerült. Itten hamarosan elhárították a veszedelmet. Szerencsére hárman voltak, miért is meg lehetett őket csipni... és nem marad így tovább. Huszonnégy órás ügy!...

De mintha ez a nap nem mulhatott volna el bonyodalmak nélkül. Este felé ismét két látogató

jelentkezett, akik meglehetősen különböztek a dél-előtti látogatóktól. De ők szintén a nővérek miatt jöttek: a plébániáról egy pap, akit egy sekrestyésnek látszó ember kísért.

A maga részéről bármily kevéssé volt is járatos a vallási szertartásokban, Cottard asszony mégis tudta, hogy mit jelent a pap jövetele, akit így kísérnek.

— Talán az öreg asszony ottan fönn rosszabbul lett? Még majd a halottvivők is bejönnek házamba? — kérdezte magában, ezen új rendetlenség fölött botránkozva.

Stefánia nővérnél a pap hamarosan elvégezte dolgát. A «Gondviselés» leányainál minden simán megy. Ők másoknak ajándékozták magukat; ami magukra vonatkozik, annak kevés hely jut az életben vagy a halálban. Még az sincsen megengedve nekik, hogy bár egy napra is valami vonzalomnak vagy egyetlen fájdalomnak adják át magukat. Ez annyi volna, mint jogtalanságot elkövetni a nyomorúság ellen, amely őket lefoglalta.

— Tisztelendő úr — kérdezte Alexandrina nővér, midőn a távozó papot kikísérte — bizonyára megvan a szükséges fölhatalmazása, hogy szomszédasszonyunk kis gyermekét megkeresztelje?

Ezen haldoklótól ezen ujszülöttig az erkölcsi ellentét nem volt annyira éles, amint várni lehetett volna. Az egyik szelíden elhagyta ezt az életet, amelybe a másik épen az imént szomorúan belépett és kétségtelenül nem az elsőt kellett jobban sajnálni.

Quantin úr nem tért vissza. A családot, a barátokat, a cselédséget csupán a szomszédok helyettesítették, mint a népnél, mint a szegényeknél. Egy öreg szomszédasszony helyettesítette Alexan-

drina nővért a betegágyas nő mellett, mint ideiglenes ápoló.

Látszott, hogy a betegágyas nő a félelmetes testi megrázkódtatást még nem győzte le, amely őt az imént próbára tette. Az egész napon át szótalán, levert maradt; elfogadta a gondoskodást, amelyben részesítették, de nem kért semmit, mintha nem is tudta volna, hogy mi történt és úgy látszott, hogy még férjének kimagyarázhatatlan távollétét sem vette észre.

Ereje fogytával talán megpihentette elméjét? Alexandrina nővér nem hitte; ismerte már Quantin asszony természetét, azon makacs, szenvedélyes természetek közül való volt, amelyek nem tudják visszafojtani az alkalmatlankodó aggodalmakat, bármennyire alkalmatlanok legyenek is azok, s amelyeknél testi szenvedés az erkölcsi szenvedéseknek nem enged fegyverszünetet. A fiatal anyának tovább kellett emésztődnie az emlékekkel és a kínos összehasonlításokkal, amelyeket a körülmények természetesen előidéztek és a holnap szörnyű kérdésével. S valóban elegendő volt egy szó, hogy a dolgok valóságára emlékeztessék. Amikor keresztelőről beszéltek, álmából fölrezzent.

— Gyerme kem tehát veszedelemben forog? — kiáltott föl.

— Nem, ellenkezőleg meg akarjuk óvni minden veszedelemtől. Künn nagyon meleg van, a templomok pedig hidegek.

Ezek a kiméletes szavak nem ámították el Quantin asszonyt. Arca kemény kifejezést öltött, mikor karjai közé zárta gyöngé újszülöttét, egyetlen kincsét, amelyet már is veszedelem fenyegetett. És amikor át kellett adnia Alexandrina nővéreknek, hogy a pap a rövid szertartást elvégezze, keserű mosolygással mondotta:

— Még csak az atyja sincs itten!

Egyszerre megjelent előtte minden vesztesége. Ez a siettetett és szomorú éjszakai keresztelő, ebben a nyomorúságos környezetben, ahol az egész segítséget jószívú idegenek nyújtották, megértette vele a fájdalmas különbséget régi helyzete és aközött, amelyet balsorsa teremtett számára és ezen szegény gyermek számára, aki épp olyan sajnálatra méltó, sőt még szerencsétlenebb, mint bármelyik másik szegény gyermek, mint akármelyik elhagyott gyermek.

Alexandrina nővérnek egész bátorító jó kedélyére volt szüksége, mikor ismét érdeklődést igyekezett benne kelteni.

— Micsoda nevet fog adni ennek a kedves kicsinynek?

— Nem gondolkoztam felőle... Még nem tudom.

A pap várt egy darabig.

— No, majd az önét. Yvonne nagyon szép név!

— Ó, ne az enyémet! Azt hiszem, hogy ez a név szerencsétlenséget hoz...

— Tehát az ön anyja nevét?

— Őt is úgy hívták, mint engem. Egészen fiatalon halt meg... Belátja tehát...

Alexandrina nővér nem kísérelte meg, hogy ezen babonáság ellen küzdjön. Azt előre gondolta, hogy attól is tartózkodnia kell, hogy Quantin úr családjában keressen egy nevet.

A fiatal anya különben már határozott.

— Szeretném, ha Jankának nevezetnék... mint nagynéném, Du-Plessis asszony.

Orcái kissé megpirosodtak és első ízben mosolygott.

A pap az ujjászületés vizét a kicsiny főre öntötte.

Az új kereszténynek Janka lett a neve, mint Du-Plessis asszonynak.

Visszaadták anyjának és amikor Alexandrina nővér mind a kettőt szemlélte, eszébe jutott a nyolcvanéves főnöknőnek gyermekes és öreges tréfálkozása az ő kis madarai fölött.

Bizonyára ezek egyike volt az is, aki az imént világra jött, a padlásszobák szegény madárkái közül való és nem volt szükséges, hogy Stefánia nővér azt lássa. Nem volt szükséges, hogy lássa a madárkának gyöngé anyját és ezt a fészket, amelynek nem volt oltalmazója. Ő, aki hosszú életét a nyomor enyhítésében töltötte el, nagyon szenvedett volna arra a gondolatra, hogy közelében ez az emberi nyomorúság még mindig nagyobb lesz és nem volna már többé, aki vigasztalja.

Valóban ez okozta volna halálát. Mert az orvos nem vett észre semmi betegséget, nem tudott neki gyógyszert rendelni. Ezen erősebb roham összezúzta volna törékeny életét, amelyet nagy gondossággal talán még meg lehet hosszabbítani, de épen úgy hirtelen ki is alhatik.

Alexandrina nővérnek meg kellett kezdenie a virrasztást, talán utóljára.

A küszöbön, mielőtt eltávozott, megfordult.

Quantin asszony suttogva mondogatta:

— Janka... Janka...

A fiatal asszony arcát és szemeit némi láz villanyozta föl: a fiatal kor bájossága, amelyet a sok hónapi szenvedés elhomályosított, ismét jelentkezett azzal a mosolygással, amely Du-Plessis asszony nevének kiejtése óta nem hagyta el többé ajkát.

Mire mosolygott úgy? Az nem lehetett valóság.

Az álom, fölhasználván gyöngeségét, elfogta.

Azt álmodta, hogy élete nem tévesztett irányt. Azt álmodta, hogy a régi remények és ígéreték

pontosan beteljesedtek. Aminek meg kellett történnie, megtörtént.

Többé nem érezte magát elhagyatottnak ebben a padlásszobában; szeretettve és boldogan élt a régi tűzhely mellett, amelyet sajátjának nézett; sohasem távozott el attól. Quantin úr sohasem létezett. A halottak ellenben nem voltak halottak. Du-Plessis asszony is ott volt, hogy szeresse őt és szeresse ezt a kis Jankát, akit ő ajándékozott neki s ő többé nem csupán keresztleánya volt, hanem az övé közvetlenebb rokon kötelékek folytán is.

Quantin asszony öntudatlanul is elárulta titkát; azt a titkot, amelyet legbizalmasabb közlései között sem árult el; amelyet talán magának sem mert bevallani. A Janka nevet a visszaidézett kedves emlékek miatt választotta, hogy megszépítse a jelent. Róbert leányának Janka volna a neve, mint anyjának.

— Mindezek után is még mindig szereti ezt a Róbertet és mindig fogja szeretni — mondotta magában Alexandrina nővér.

Oreg társnője halálos ágya mellett egész éjszaka ez a szép, félrebeszélő arc lebegett előtte; hallotta ezt a suttoást:

— Janka... Janka...

Az apáca környezete vigasztalan volt. Ezen utolsó napokban látta mindazt, ami az ő lelkét megsomoríthatta és fölforgathatta: az üldözött öregséget, az elhagyatott gyermekkort, az el nem ismert jogot, a hajléktalan balsorsot.

Visszaemlékezés volt-e ez, vagy egy csöndesen Istenre szegeződött szívnek végtelen könyörülete a veszedelemben forgó szivekért való rémítő aggodalmában? De Alexandrina nővér nem úgy ítélte, amint a világi emberek valószínűleg ítéltek volna.

Ami őt annyi fájdalom között fölzigatta, az a szeretet titokzatos és gyógyíthatatlan szenvedése volt . . .

A rendőrbiztos pontosan megjelent. Dél felé érkezett, mint előtte való nap.

Ez alkalommal fölengedték, bebocsátották Stefánia nővérhez, nem félték, hogy megzavarja nyugalalmát.

Alexandrina és Cecilia nővér előléptek és egy kézmozdulattal a szoba háttérébe mutattak.

Az ágy mellett két viaszgyertya égett. Egy sarokban, Henry asszony karszéke mellett, Bréchet Regina zokogott teljes szívéből. A kis Lajcsi és a kicsiny Magdolna, akik elválaszthatatlanok voltak tőle, utánozták őt anélkül, hogy igazában tudták volna, hogy miért, valószínűleg az emberi összetartozás kifolyása volt, mert aki annyit sírt a szegényekért, akiket tőle elvettek, maga is megérdemelte, hogy azok őt megsirassák.

— Győződjék meg felőle, rendőrbiztos úr — mondotta Alexandrina nővér — hogy hárman voltunk. Már csak ketten vagyunk!

VIII. A KÖVETKEZŐ NAP.

A magasztos vagy fájdalmas napokra épen úgy, mint a többiekre, jön egy más nap; és ezen a következő napon is élni kell és az ember kénytelen vele szembeszállni.

Egy hétre reá, hogy a «Gondviselés» házából eltávoztak, a nővérek másodizben költöztek. Valamivel lejjebb, ugyanazon utcában egy ép olyan szerény lakást találtak, amilyen Henry aszszonyé volt. S ott legalább senkit sem feszélyeztek, sem ferde helyzetbe nem hoztak senkit. Azok az óvatos figyelmeztetések, amelyeket öreg szállásadójuk tiszteletteljes szavaiból kiéreztek, kicsusztak, semmi keserőséget sem hagytak bennük. Csak a világi emberek költenek maguknak agyrémeket, vagy számítanak az emberi elismerésre.

Csak egy dolog érintette érzékenyen Alexandrina nővért, az a beszéd, amely a kis Cecilia szájából kicsuszott, mikor új berendezkedésükről volt szó:

— Tehát Párizsban maradunk?

— És ugyan hová mennénk? Mit csinálnánk, ha elhagynók Párizst?

Párizs volt Alexandrina nővérnék a munkatere, az ő egész élete. Nem gondolna többé Páris elhagyására, amint egy öreg földműves sem gondolna azon hely elhagyására, amelyen negyven év óta fáradozik jó vagy rossz időszakokban; sőt

minél zordonabb az időjárás, minél terméketlenebb a talaj, a földműves annál jobban nekilát a munkának, amelynek ki kell pótolni mindent.

Párizs ezen végtelen talaján soha sincsen szünet, sem pihenés. Mindig új barázdákat kell húzni, új magokat vetni, az aratás pedig távol van. És egyik munkától a másikig az élet mulik; egyik szerencsétlen előtt és a másik szerencsétlen előtt is szívük nyitva maradt és igazságtalanság nélkül nem lehet azt bezárni. Egyenlően mindenkiéi ők, örökre oda vannak kötve az állandó emberi nyomorúsághoz. Mellőle hiányozni megszökés, hit-szegés, elhagyás volna.

— Bizonyára itten maradunk, ameddig tehetjük — mondotta sietve Cecilia nővér azzal az okos, nyugodt arckifejezéssel, amelyet falujából hozott magával és amelyet néha magára öltött.

Alexandrina nővér nem hallgatott az óvatosság számítására. Nem lehet-e, ha az ember akarja, jó-akarattal mindent megtenni Isten kedvéért? És ha nem úgy van, mi lett volna a rendalapítók szándéka és mi lett volna művükből?

Ezen rettenthetetlen akaraton kívül volt-e egyebük ezeknek a szegény embereknek, az irgalmas nővéreknek, vagy a «Gondviselés» nővéreinek, a szegények kis nővéreinek, akiknek századok óta az a rettentő föladatuk volt: az árvákat, öregeket, gyöngélkedőket és betegeket támogatni, összegyűjteni és mindenütt fölkeresni mindazt, amit a világ eldob, akiknek támogatására a gazdagok nagyon is szegények, akikről a kormányok képtelenek gondoskodni?...

A «Gondviselés»-ben kérdezték-e valaha, hogy mit tehetnek? Gondoltak-e valaha a jövőre, még a jó cselekedetek miatt is? Mostan talán önmaguk miatt aggódnak?

— Isten gondoskodni fog! — felelte Alexandrina nővér szokása szerint, midőn Cecilia nővér, aki gazdasszonnyá volt előléptetve, megjegyezte, hogy a pénzük már megcsappant. — Engem, gyermekem, ez a szegény Bréchet apó aggaszt az ő köszvényével és a mi kis barátnőnk, Quantin asszony... Ah, ez különösen... Időt kell még találnom, hogy ma este még meglátogassam.

A napok ép úgy eltelték, mint azelőtt, sőt még fárasztóbbak voltak. Miután külső tevékenységüket bőségesen elvégezték, a zárda békéjét, mikor visszatértek, nem találták meg többé; nem volt meg többé a szabályzat, amely őket vezette és támogatta. Tovább dolgoztak legjobb tehetségük szerint, de elszigetelve, nehézkesen, a közös élet hatalmas hajtóereje nélkül; és még a megkisérelt összejövetelek sem keltették a letűnt élet pillanatnyi ábrándképét.

Bágyadtságot és növekedő kiábrándulást hozott vissza magával Alexandrina nővér, valahányszor visszatért Párizson végig megtett útjairól, azon titkos találkozásokról, amelyeket egyiknél-másiknál, vagy egy barátságos házban adtak egymásnak; hogy magukra ne vonják a rendőrség figyelmét, magukat gyermekes kicsinységekre kötelezték, amelyeket még tulzott némelyek együgyűsége.

Ezek az alakoskodások, ezek a kicsinyeskedések kiforgatták természetéből a «Gondviselés» nővéreinek nyílt és becsületes magatartását s amellet még megnövekedett a veszedelem. Magukat, másokat csupán kellemetlenségeknek tették ki, ami elegendő az erők elkedvetlenítésére, de nem elegendő azok föltüzelésére. És bizonyosan ezt akarták ezen üldözés szervezői a pénzbírságokkal és bélyeges papirokkal. Számítottak a nyugtalanító ingerlések ellen való mindennapi harc leverő

hatásaira, amely a gondolkodást és tetterőt békóba veri, az anyagi zavarra, a szegénységre, amely csakhamar nyomorrá változik és végezetül a megfogyatkozásra, amely szükségképen bekövetkezik.

Az 1793-iki őseik tapasztalatát hasznukra fordították. Tudták, hogy a vértanúk veszedelmes népség, amellyel az ember sohasem végez és hogy a hóhérbárd, ha egyszer munkába állítják, nagyon különös szórakozásokra hajlik, alkalmas arra, hogy levágja a bírák fejét, miután levágta az elítéltek fejét. A műveltséggel minden haladás finomabb lesz. Az erőszak helyet ad a találékony-ságnak. Akiktől az ember bizonyosan és veszedelem nélkül akar megszabadulni, azoknak többé nem az élete ellen tör. El kell venni egyszerre szabadságukat és segédforrásaikat és ezzel elveszik lassankint varázserejüket és bátorságukat is.

A «Gondviselés» bezárása csak kezdete volt a megpróbáltatásnak. Épen mostan nehéz lett ezt a megpróbáltatást elviselni.

Nem, annyi bizonyos, hogy szándékos hűtlenségtől nem kellett félni. Sőt ellenkezőleg, a «Gondviselés» volt nővérei naponként vetélkedve adták a legnemesebb példákat. De a hit és szeretet ezen kincseinek többé nem volt meg az a rendszeres fölhasználásuk, mint azelőtt és így gyakran elfecsérelődtek. A kötelék, amely őket olyan hosszú időn át egyesítette és fönntartotta, megoldódott s minden egyes lélek újra fölvette természetes hajlandóságát. Néhányan meggörnyedtek a közönséges foglalkozások terhe alatt, míg mások a mindennapi kötelességektől megszabadulva, a súlyuktól megfosztott léggömbökhöz hasonlóan, a miszticizmus felhőibe szállottak föl.

Laurencia nővér lesoványodva, égő szemekkel, sok órát töltött térdepelve a templomok árnyéká-

ban, buzgón hívta segítségül az isteni igazságot; míg más apácák, különösen a fiatalok, a jövőtől nyugtalanítva, már tanítónői állásokat kerestek. Akik visszatértek családjaikba, rosszul érezték ott magukat, de azért alávetették magukat környezetük befolyásának. És amikor a volt pályatársak összejöttek, tapasztalni kezdték egymáson a származásból, nevelésből és jellemből folyó különbségeket, amelyeket a rend szelleme olyan hosszú idő folyamán egybeolvasztott.

Az őszinteség, egyszerűség, tökéletes egyetértés, a jámbor alázatosság és hőslenkűség szelleme volt az, a «Gondviselés»-nek ez a mindenütt fölismerhető szelleme volt az, ami a legkülönbözőbb természetekhez hozzáilleszkedett és azokat a maga hasonlatosságára átalakította, egyérmű csoportba maga köré gyűjtötte. De ennek a szellemnek szükségképen el kellett vesznie és már is elveszett. A célok és eszmék erősen eltértek ettől az egyöntetűségtől, amelyet a szabályzat hozott létre és előmozdított a közös élet. A lelkek is levetették öltözetüket.

Alexandrina nővér mindezt látta, szenvedett miatta és kész volt tovább szenvedni, mert a bomlás ezen jelenségeinek, amelyek őt megdöbentették, csakis végzetes kimenetelük lehetett. Rosszabb dolog volt készülöben, mint mikor a rendet hivatalosan föllozlatták, mert lelki összeomlás fenyegette. Kétségtelen, hogy a bátrak, mint Cecilia nővér, mint ő, mint sokan mások, végig kitartanak a roncson, de csak azért, hogy meghaljanak rajta.

— Bizonyára elegendő, ha mi hősieken meghalunk, miután jól fölhasználtuk, ami életünkben fennmaradt! — gondolta magában, midőn kilépett a székesegyházból és újra a levegőn és napfény-

ben volt, visszatérvén egy titkos összejövetelről, amelyet Párizs másik végén tartottak.

Mikor a híd mellett elment, tele tüdővel szivta be a szellőcskét, amely a Szajna felől fujdogált.

Mindig alig várta, hogy az ő régi városrészébe érjen. Itten nem vezett el az ideje, mint ezen hosszú, fárasztó és alapjában hiábavaló futkározásokkal. Megvoltak az ő pártfogoltjai, barátjai, az ő emberei és ismerték mindenütt, ahol csak megjelent. Alexandrina nővér maradt ő törvények, rendeletek és azon némi lemondás mellett is, amely a ruha fölcserélésével járt.

Emiatt is, miként egyéb miatt, szenvedett. Ez a szoknya és az a fekete ujjas, amely nem állott testéhez, az a kalap, amely rosszul állott a fején, feszélyező és kissé nevetséges álöltözetnek tetszett előtte. Elveszítette személyiségét anélkül, hogy más emberekhez hasonlívó lett volna; észrevette ezt az elmenők szempillantásán, barátainak csodálkozó, vagy szomorkodó tekintetén, midőn új külsejében meglátták.

Úgy látszott, hogy csak egy személy előtt nem volt fontossága ezen átalakulásnak.

Ez Quantin asszony volt.

És amikor maga Alexandrina nővér tréfálkozott ruházata és fésülködése fölött, a fiatal asszony gyöngéd tekintettel, amely Alexandrina nővér szívének mindig jól esett, mondotta:

— Ah, mit, ön mindig ön, nővér! Ez elegendő!

Hosszú szerzetesi élete alatt jóindulatban, tiszteletben nem volt hiánya; de gyöngédség ritkán virágzott nehéz pályáján. Mióta a zárdába lépett, gyöngédséget csupán a gyermekek ingadozó arcán és csókjaiban talált, amelyekkel azok pazaron bánnak; öntudatlan, elmuló, fölszines gyöngédség.

volt ez, amelyet igen gyakran érdek, vagy megszokás sugallt.

Quantin Yvonnenál másként állott a dolog. Mély, sokáig elnyomott érzés finom kifejezése volt ez, amely végre meg mert nyilatkozni. Ez a napfényrekelés nem volt régi keletű.

A fiatal asszony lelkét a szerencsétlenség megdermesztette és megfagyasztotta. Ezen pusztá lélekbe gyermeke visszahozta a tavaszt.

Ez a kikelet meglátzott a lakáson is, amelybe Alexandrina nővér épen belépett. A csüggedés többé nem növelte a szegénységet. Női találékony-ság, finomság volt látható az aprólékoskodó rendben, amely uralkodott a különféle tárgyak ügyes elhelyezésében, néhány értékes tárgy elrendezésében, amely a multból megmaradt és a falon a családi arcképek nem látszottak többé olyan zavarodottnak és idegeneknek. Mostan egymásra ismertek itten. A marquise, akinek toronymagas hajviselete volt, a szembenlevő hajporos marquisnak, aki rózsaszín hajtókájú, sűrke tengerészruhában volt, mintha mondotta volna:

— Tehát újra számüzve vagyunk!

És valóban számüzött volt az a kicsiny nő, aki itten ült ebben az öreg, himzett karszékben. Finom és karcsú volt egyszerű, tiszta pongyolájában, csinos fejét figyelmesen lecsüggesztette és térdein egy csomó fehér selyem és csipke volt.

Senki sem merte volna remélni, hogy Quantin asszony olyan hamar és egészen helyreáll. Úgy látszott, hogy az ifjúkor megtette a magáét, amennyiben nem csak az erőket hozta vissza, hanem a szépséget is, a teljes virágzás azon pompájával, amelyet az első anyaság gyakran hoz magával.

— Szabad fölkelnie, de nem szabad még dol-

goznia — jegyezte meg Alexandrina nővér, hogy megnyugtassa lelkiismerétét.

Azután leült és szelíden kérdezte:

— Ugyan mit csinál, ha nem vagyok nagyon kíváncsi?

— Két dolgot csinállok: leányom első öltözetét és kísérletet teszek. Látni akarom, hogy nem lettem-e nagyon ügyetlen annyi hónap óta, hogy nem foglalatoskodtam és hogy jó volnék-e valami gyakorlati munkára.

Komolyság rezgett Quantin asszony hangjában. Ez nem csupán a fiatal anya gyermekessége volt, aki a varrótűt és ollót újra kicsiny kezeibe fogja, amelyek még bizonytalanok. Új kívánság ébredt föl benne, amely elősegítette fölgógyulását, lecsillapította minden aggodalmát, minden fájalmát. Itten, közvetlen közelében, ebben a bölcsőben nyugodott a beteges csecsemő, akit olyan nehezen nevelhetne föl; de mostan megvolt a lehetőség, hogy fölnevelje és ez a remény elég volt neki.

A természet legyőzte a társadalmi korlátokat.

Habár tönkre ment, szegény és elhagyott volt, mégis fölvidította anyaságának öröme. S Alexandrina nővér, habár napról-napra szemlélte ezt a csodát, tovább is ugyanazon meghatottságot érezte.

Quantin asszony megmutatta a fehér csipkéket, amelyek az átlátszó selyemre voltak alkalmazva, amely hosszú hüvelyt alkotott és két apró ujja volt. És egészen büszkén, minden hátsó gondolat nélkül mondotta:

— Tudja, hogy miből szabtam ezt? Egy régi báli ruhából, egy leánykori ruhából.

A fehér selyemdarabok a földön heverték, egy virágdísz még oda volt tűzve a keskeny derékra. És Alexandrina nővér azt hitte, hogy Yvonnet újra olyannak látja, amilyennek kellett lennie

ebben a ruhában, még friss virágaival; Yvonne fiatal leány, legalább megvan neki a szerelemről és boldogságról alkotott ábrándképe.

Talán Quantin asszonynak is ez jutott mostan eszébe.

Lábával félrelökte a fölösleges hulladékokat, a hiábavaló emlékeket és ismételte:

— Gyakorlatinak kell lennem. Kell, hogy végre dolgozni kezdjek leányomért mostan, amikor bizonyos vagyok afelől, hogy magamnak kell érette dolgoznom.

Hangsúlyozva mondotta ezen utolsó szavakat.

Alexandrina nővér megértette.

— Hallott végre valami hírt?

Ez a kérdés többé nem vetődött föl majdnem egy hónap óta, Quantin úr azon különös eltűnése óta, amelyen felesége talán kevésbé csodálkozott, mint bárki más. Hozzászókot mindezek elviseléséhez és egész nyugodtan vett ki fiókjából egy levelet és azt fölnyitva, Alexandrina nővérnek nyujtotta:

— Elolvashatja. Olvassa el, kérem. Szükséges, hogy ön előtt ne legyenek titkaim.

Tiszta szemeit Alexandrina nővére vetette, míg ez átfutotta a levelet és mosolyogva visszaadta. Sajnos, nem lehetett szó félreértésről. Ez a levél a «Tökéletes Tanácsadó»-ból volt kiírva, ahonnan, úgy látszik, azok merítenek, akik kizsákmányolják a felebaráti szeretetet, a könyörületet, vagy a jóhiszeműséget s ösztönszerűleg fölkeresik még a hazugság mintáit is: az üres hosszadalmasságokat, hamis meghatottságokat, visszataszító mesterkélt-ségeket, hiában erőlködve az igazságot majmolni, a szenvedélyest játszani.

Quantin úr határozatlan szavakkal vádolta és mentegette magát. Összezavarta jogtalan cseleke-

deteit és az őt ért szerencsétlenségeket. Valami rendkívüli alkalomról beszélt, amely lehetővé teszi sorsa javítását, távoli száműzetésről, áldozatról beszélt, amelyet övéi érdekében kell hoznia, megsértett büszkeségről, amely akadályozza, hogy közelebbről nyilatkozzék.

Semmi valószínűség; még kevésbé volt benne egy szívből jövő szó. Hogy kikerülje az utánkérdezősködéseket, durva és nevetséges fortélyhoz nyult, amely még a leghiszékenyebbet sem vezethette félre.

— Velem együtt azt hiszi, nemde, hogy nem hagyta el Párizst? — mondotta a fiatal asszony nyugodtan.

— Csakugyan attól tartok.

— Annyi bizonyos, hogy nem akar ide visszatérni.

Egy kissé megállott és halkabban mondotta:

— Nem tudom, hogy mit gondoljak, nővér, vajjon szerencsétlenség ez, vagy jobb ez így. Nem tudom többé, hogy mi az én kötelességem... Mindig teljesítettem kötelességemet, esküszöm önnek. Egyetlen vétkem az volt, hogy így házasodtam; s én ezt jóvá tettem volna, ha ő akarta volna. Jobb hiányában annyi vonzalma, annyi föláldozást adtam volna!

Ez a szegény, kicsiny Yvonne azon asszonyok közé tartozott, akik szégyenlik érzelmüket. Fájdalmát, részvétét, haragját, mindent kiöntött, mielőtt föltárta volna tartózkodó szívét, ahol a kincsek még rejtve voltak. Alexandrina nővér mindezt csak ezen utolsó hetek bizalmasságában fedezte föl. Csak ma talált rá ezekre a kincsekre.

— Mindig olyan szükségét éreztem, hogy szeressek! — vette föl a szót a fiatal asszony ugyanazon halk és élénk hangon. — Szüleimet korán

elveszítettem. Zárdai tanítónőimet, társnőimet el kellett hagynom, pedig úgy ragaszkodtam hozzájuk és ez mindig csapás volt reám. Azután jött a nagy hullámcsapás, amint azt tudja... No, de azért szívem más módon oda akarta magát adni, de visszautasították. Amit szerettem volna, szerencsétlenségemre mindig eltűnt... És akarja-e tudni, hogy miért éledek föl? Mivel ez a gyermek még nem akadályozhat meg abban, hogy szeressem, sőt később talán beleegyezik, hogy szeressem... Lehetőséges, valószínű, nemde? Ő az én leányom. Belőlem is lehet benne valami. Én imádtam volna anyámat!..

A kis Jankát kezeibe vette, elhalmozta csókjaival. S Alexandrina nővér látván őket, nem félt többé attól, hogy a fiatal asszony gyöngé lesz, vagy elkedvetlenedik, hanem inkább attól félt, hogy ez a lappangó erő kitör; tartott attól az erőtől, amely buzgóságtól és élettől áradozott. Épen így növekedett aggodalma Quantin úr iránt. Lehetett-e még valamit remélni olyan embertől, akit nem indított meg olyan nagy jószág, akinek sikerült ilyen fokú önfeláldozást meghiúsítani?

— Hogyan tehette, hogy nem szerette őnt? — suttogta a nővér.

— Hagyján... De hogyan tehette, hogy nem szerette leányát?

A fiatal asszony kiegyenesedett, szemei lángoltak.

— Igen, a multat megbocsátanám neki; azt is megbocsátanám neki, amit épen most tett velem, amikor hidegen és gyáván elhagyott, mivel többé nem kell neki a teher, sem nem akarja elviselni a kellemetlen anyagi zavart; csak legalább előbb tette volna ezt. De azt nem bocsáthatom meg neki, hogy ide jött, látta a gyermekét, karjaiban tartotta és mégis eltávozott és nem tért vissza...

— Mindent meg kell bocsátani tudnunk — mondotta a nővér.

És amikor a fiatal asszony nem válaszolt, újra mondotta:

— Tudja-e, hogy hol van Quantin úr?

— Ó, fogalmam sincsen róla. Az ő élete az enyémtől mindig el volt különítve és sohasem kíséreltem meg, hogy abba belehatoljak, nem hanyagságból, ne higgye, nővér, hanem kötelességből, nem merem mondani: tiszteletből.

Alexandrina nővér újra sóhajtott. Kiengesztelési kísérleteit mégis tovább kellett folytatnia.

— És senkinek sincsen reá befolyása, aki visszavezethetné önhöz?

— Tudtommal senkinek. Házasságkötésem után szakított azzal a néhány rokonommal, akik még megmaradtak. Az övéivel már régen meghasonlott. Utolsó időben mindig távol volt, amint tudja. Hová ment? ... Én nem mehettem ki, én csak önt láttam. Mivel sohasem laktam Párizsban, nem volt itten ismeretségem, csupán nagynénemet, Du-Plessis asszonyt ismertem... azelőtt.

A fiatal asszony megállott.

Volt még valaki itten, egészen közel állott hozzá azon erkölcsi korlát mellett is, amely közöttük emelkedett. Valaki az ő családjából, az egyetlen rokon, aki számára megmaradt. Akit első és egyetlen szerelme egész hevével szeretett, de azután elátkozta és megvetette. Őszinte leányos képzelődésében el akarta őt felejteni, még az emlékével is szakítani akart. Nem kellett-e félni, hogy szerencsétlen asszonykorában tett tapasztalata kevésbé szigorúvá tette őt; hogy összehasonlítást tesz a vőlegény hűtlensége és a férj s atya árulása között és hogy ebből talán érdemtelenül, de egészen természetesen a vőlegény kimentése következik?

— Ha elkezdené ismét erre a szegény Róbertre gondolni! Ha a véletlen összehozná őket!... Ha Róbert meglátná őt mostani szépségében és ezen szerencsétlenségében! — gondolta magában Alexandrina nővér aggódva.

És azzal a buzgósággal, amelyet néha használt, kérdezte a nővér:

— Akarja-e, hogy megkiséreljem és Quantin urat megkeressem, vele beszéljek és visszahozzam? Elvégre a kis Jankának szüksége van atyjára...

A fiatal asszony a csecsemőt visszatette bölcsőjébe, ujjai ismét a csipkében dolgoztak és késlekedés nélkül, önzetlenül mondotta:

— Rossz atya lesz, bebizonyosodott, nemde? Az én kis Jankám szenvedne tőle, mint én szenvedtem. Ezt nem akarom. Jogom van hozzá, hogy ne akarjam. És azután nekem is szükségem van erőre és nyugalomra. Nekem mostan gyermekemért kell dolgoznom.

— A dolog nem lesz olyan könnyű, amint hiszi — mondotta magában Alexandrina nővér, midőn távozott ezen lakásból, amelyet még nem látott eléggé védettnek minden veszedelemtől. — Bármily keveset ér, ez a Quantin úr a férj, az atya, az elengedhetetlen védelmező. Csak tudnám, hogy hol csiphetem meg, ha mindjárt fülénél is!

És azután Quantin asszonyra gondolt.

— Ép olyan idős, mint Cecilia nővér; azt gondolná az ember, hogy idősebb nálánál. Mégis micsoda különbség van köztük!

Mostan Cecilia nővér foglalkoztatta, szívének ezen második gyermeke, aki olyan fiatal és már is meg van védve minden emberi szenvedélytől, hivatásának derült békéjében épen úgy horgonyt vetett, mint ő, a régi apáca, csakis húsz évére gondolt röstelkedve.

Cecilia nővér az ő csinos arcával, amelyet rövidre vágott arany haj vett körül, sokkal inkább figyelmet keltett, semhogy magában egykönnyen kimehetett volna, avagy csak el is kísérhette volna Alexandrina nővért útjaira...

Inkább otthon maradt és varrt, himzett, vezette a háztartást, ajkain mindig ott volt a mosoly és ezen este is bizonyára sokkal inkább, mint egyébkor. Alexandrina nővér előre is örült, hogy visszatértek ismét fölhalálja ezt a mosolygást.

Újabb csalódás! E napon a fogadtatás ép olyan volt, mint egyébkor, kedves és készséges, de Cecilia nővér arckifejezése megváltozott, hangja bizonytalan volt.

A nap hanyatlani kezdett. Alexandrina nővér a fiatal leányt az ablakhoz vonta és jól szemügyre vette.

— Ön sírt ma...

Cecilia nővér nem tudott hazudni. Hallgatott.

Alexandrina nővér lelkét fájdalom fogta el. Ez a kedves gyermek, akinek derült kedélyét még semmi sem ingatta meg, szintén megzavarodott volna? Meg fog-e állani erősen az akadályokkal szemben, amelyektől annyian megtántorodtak?

Cecilia nővér mindamellet úgy gondolta, hogy teljesen őszintének kellett lennie és engedelmeskednie kellett; azért így felelt:

— Sírtam... Nagyon helytelenül cselekedtem... mert hallottam, amint lenn két kis leány fölmondta leckéjét és ez eszembe juttatta az én kicsiny iskolásaimat. Elmondottam magamban, hogy többé nem lesz meg az én munkaköröm, amelyet szerettem, nem taníthatom a gyermekeket, nem nevelhetem őket a jó Isten számára. Egy kis fájdalmat éreztem... Elmúlt.

— Nem, még nem múlt el — mondotta Alexan-

drina nővér szomorúan — és nem is fog elmulni. Az ember sohasem vigasztalódik meg, ha megakadályozzák, hogy hivatását kövesse!

Bármily különböző is a magasztos és közönséges hivatás, a fájdalom egyenlő. A hivatás isteni vagy emberi szeretet szava, és megtörik minden szív, amely hivatásának nem engedelmeskedhetik.

Ezért halt meg Stefánia nővér; ezért kellett volna Quantin Yvonneknak meghalnia. Cecilia nővér angyali lelkét is ez támadta meg.

— Hát én — kérdezte önmagát Alexandrina nővér — vajjon nem attól halok-e meg, ha egyszer nem követhetem többé hivatásomat?

IX. A HATÁRIDŐ.

Egy Mindenszentek ködös előestéjén minden szomorú volt, még a virágok is. Úgy látszott, hogy csupán az volt a rendeltetésük, hogy elhervadjanak a temetőben; csupán szomorú gondolatokat ébresztettek ezek a krizantémek, amelyeket mindenütt ott lehetett látni, az üzletek kirakataiban épen úgy, mint a kis kocsikban, a kosarakban, a szegények, az öregek, a gyászruhás nők és azok kezében, akik egész éven át csak egyszer, ezen a napon vásároltak virágot.

És ez a szomorúság ellepte az arcokat, megdermesztette a lelkeket. Egy hideg szél meghozta a tél első hírét. Ez a tél végtelenül hosszúnak és keménynek ígérkezett, ilyennek lehetett sejteni kezdete után. Azok a nyomorúságos külsejű emberek, akikkel a hideg évszakban sokkal nagyobb számban lehet találkozni, a közelgő hidegtől már meghajolt háttal mentek végig az utcán. Nyomasztó nap volt ez és Alexandrina nővér hinni szerette volna, hogy ezek a külső benyomások csupán abból a gyöngeségből, abból a szokatlan fáradtságból származtak, amely őket elfogta.

— Nem szabad elcsüggedni — ismételtette magában — nincsen reá ok! Még csak tíz óra van. Egész nap van előttem. Majd csak kilábolok belőle.

Ismét megindult. Így topogott végig Párizs

kövezetén reggel, tegnap és tegnapelőtt, anélkül, hogy számlálta volna az elmúlt napokat és még magának fölhányta, hogy nem látott előbb dologhoz és hogy ma az utolsó napja van.

— Sohasem ért ennyi kellemetlenség — vallotta be. — Az emberek nincsenek otthon, vagy elutasítottak... Mit tegyek tehát?

Doynelék palotájából jött ki. Doynel úr daruvadászatra ment Skótországba és Doynel asszony, aki ezen időtöltést nagyon arisztokratikusnak találta, türelmesen didergett vele a tavak partján. A kirándulóknak még csak pontos címét sem adhatták meg.

— Hova menjek mostan? — kérdezte magában Alexandrina nővér, habozva a kövezeten, míg a szélroham az utca fái körül fölkavarta a lehullott leveleket.

De-Clamereux asszony egy osztrák kórházban gyógyíttatta magát. A jó Duché úr a vidéken komolyan megbetegedett és a halálhoz volt közel. A kastély urai, a vadászok, aki csak az arisztokráciához, vagy a sportüzökhöz tartozott, még falun tartózkodtak.

És némely házakban, ahol nem mondották lenn, hogy valamennyien elutaztak, fönn azt felelték, hogy mindnyájan sétára mentek. S ezt olyan kiengesztelhetetlen hangon mondották, amely sohasem szelidült meg, bármilyen órában jött vissza a látogató, hogy mondották volna:

— Visszaérkeztek.

— Mi lesz? De ugyan mi lesz? — ismételte magában Alexandrina nővér, érezvén, hogy a megszokott nehézségeken kívül szokatlan végzet nehezedik reá.

Az utcák végtelenségig nyultak fáradt lépései alatt, míg az órák a rendesnél gyorsabban multak.

Még megengedte magának azt a fényüzést, hogy villamos kocsira szálljon.

Csak a kocsi végén volt hely. Eddig hasonló esetben a kocsi belsejéből egy úr fölkelte volna, kérvén őt, hogy foglalja el a helyét. Ez alkalommal senki sem mozdult meg. Állva maradt, a kocsizökkenés szomszédjaihoz lökte, a szél arcába csapta a szivarfüstöt, kopottas kabátjában pedig reszketett a hidegtől.

— Ah — gondolta magában — csak nyári ruha van rajtam. Nincsen módomban, hogy más ruhát vegyek...

Cecilia nővér két hónap óta csodamód takarékoskodott, de az mind semmire olvadt le a jótékonyság folytán. Megtarthat-e az ember magának valamit, amikor látja, hogy annyian szenvednek körülötte?

Az a néhány nagylelkű ember, akik szép föl-buzdulásukban elhatározták, hogy az apácáknak segítségükre lesznek, belefáradtak, hogy ezen feneketlen örvénybe valamit dobjanak. Nem vetettek számot a szív szükségleteivel!

Még egymásnak sem lehettek kölcsönös segítségére. A «Gondviselés» nővéreinek legalább fele elhagyta Párizst és a többiek nehezen éledgéltek. Laurencia nővér a nélkülözések folytán mindinkább valami sivatagi önsanyargatóhoz hasonlított. Két öreg apáca kénytelen volt magát még egy fönmaradt apácazárdába fölvetetni. Akik ismét fölkeresték rokonaikat, habár gazdagok voltak is ezek, sem személyes vagyona, sem függetlenségre nem találtak.

És a nyomorúság talán sohasem volt siralmasabb. A pénzválság, amely minden politikai válságot nyomon követ, általánosságban azon üzletket érte, amelyek rosszul mentek és különösen

azokat a kisiparosokat, akikre néhány jelentékeny üzlet bezárása, az ezernyi apáca tönkremenése és elűzése amúgy is végzetes csapást mért.

Alexandrina nővér pártfogoltjai között ezenkívül a személyes csapások is megnövekedtek. Csupán a Rue de Buci házában egy gipszmunkás leesett az állványról és egy özvegyet és gyermekeket hagyott hátra segítség nélkül; egy mosónő gonosz mellbajt szerzett; Henry asszony betegsége, amely sokáig egy állapotban volt, egyszerre rosszabbra fordult, anélkül, hogy a szegények orvosa valamit tett volna. Épen úgy nem sokat törődött Bréchet apó csúzával. Legfőlebb annyira vitte nála, hogy az a csapszékbe vonszolhatta magát.

— Mintha nem lett volna jobb, ha ágyában hagyta volna! — mormogta Regina.

Mindennek az lett az eredménye, hogy Cottard asszony az utolsó október tizenötödikén nyugtatóványai nagy részét kifizetetlenül kapta vissza. És lehet, hogy egyedül ez az egyöntetűség tartotta vissza, hogy rögtön végrehajtáshoz nyuljon, mert ez házát körülbelül kiüresítette volna. Tizenöt napi halasztást engedett a hátralékosoknak, mely engedménnyel jóvá tette az állandó napirenden levő jeleneteket és szidalmazásokat. Földszinti barlangjában, mint valami házórző eb, mindig készen volt, hogy előugorjék házikójából és ugasson, vagy harapjon. S Henry asszony anyja többé nem bátorkodott előtte elmenni, csak ha okvetlenül mennie kellett a pékhez, vagy gyógyszerért.

Ez az utolsó határidő november elsejére esett, másnap járt le és sok szem sok éjen át nem csukódott le. Itten száz, ottan ötven frank kellett, legalább is ötszáz frank kellett összesen, hogy le lehessen csillapítani a dühös boszorkányt és hogy negyvennyolc óra múlva ne kelljen látni a végre-

hajtót, ne kelljen vaktában ide-oda bolyongani, aggódva keresni más födelet; hogy ne vegyék el a bútorokat, azokat a szegényes bútorokat, amelyeket nehezen vásároltak és amelyekre büszkék voltak, amelyek annyi munkát képviseltek, amelyekkel együtt néha a bátorság és jóakarát is odavesz. A munkás és becsületes élet elveszett tanúit olyan nehéz ismét visszaszerezni! A törvényszolga kalapácsa, amely reá ütött a diófa-, vagy fenyőfaszekrényekre, a szalmafonatú székekre, a varrógép vasára, a diszes porcellánkészletre és a vörös szegélyű abroszra — hány munkácsoládnak, hány tisztességes és boldog sorsnak húzta meg a lélekharangját! És melyik lesz az az igazán szabad-elvű és népbarát kormány, amely ezt a kegyetlen törvényt megszünteti, amely arra fog inkább vállalkozni, hogy a szegénynek legnélkülözhetetlenebb holmiját megmentse, semhogy eget-földet igérjen neki?

— És ez a szegény Quantin asszony szintén! — gondolta magában a nővér, a villamos kocsi állóhelyén, a csipős ködtől reszketve...

A fiatal asszony bátorsága azonban semmitől sem riadt vissza. Minden nap, minden este gyakran éjfélig varrt. Habár sokáig tartott és rosszul fizették ezt a munkát, mégis annyian nyultak utána, olyanok is, akik nem születtek arra a robotmunkára. És mivel az a neveltséges kereset nem volt elegendő kettőjük fönntartására, a gyöngye gyermek gondozására, nem ijedt vissza még attól sem, ami többbe került neki, mint a fáradság, az éjszakázások, amihez nem lett volna ereje, ha csak magáról lett volna szó — írt gyámjának.

Micsoda feleletet kapott! Alexandrina nővér újra elgondolkozott azon szavak fölött, amelyek ép oly elkeserítőek voltak, mint Quantin úr szavai,

de még gorombábbak. Összetévesztette a férjet a feleséggel, hogy az előbbi hibáját a másikra tolhassa és fősvénységét a méltatlankodás mögé rejtse.

És Quantin asszony a tollat újra bátran a kezébe vette, hogy ekként visszautasított kérésével más-hova forduljon; de mindenütt ugyanolyan fogadtatásban részesült. Quantin úr már mindenhová fordult kölcsönkéréssel, koldulással, megcsalt mindenkit, fölhalmozta a sérelmeket, amelyek mostan egy ártatlanra hullottak. A nagylelkűbbek valami nevetséges segítséget küldöttek és joguk volt mondani:

— Többé ne forduljon hozzánk!

Ezek a fájó alamizsnák, amelyek megélhetéséhez hozzájárultak, még csak a házbér kilizetésére sem voltak elegendők, és előző este, mikor a kis Janka nyugtalanzkodott és köhécselt bölcsőjében, Yvonne az ő lázas, nagy szemével egyszerre így szólott az apácahoz:

— Mielőtt megérném, hogy ezt a gyermeket innen kitegyék, nem tudom, hogy mit teszek...

És mind izgatottabban mondotta:

— Várni fogok a legvégsőig, de ha a végrehajtók itten vannak, gyermekemért szükség esetén semmi sem lesz többé sok... Irni fogok annak, aki egyedül nem fog visszautasítani... Borzasztó ugyan, de nem tesz semmit. A rokonság még mindig főnnáll. Mondani fogom: «Én nem létezem többé. Az ön anyja nevében, az én gyermekemért van ez»... De azt hiszem, hogy ezután meghalnék a székelyentől...

Elkezdett zokogni és hiában igyekezett a nővér őt más tárgyra terelni.

— Ne gyötörje magát úgy... Hozzám fog jönni.

Yvonne fejét rázta. Talán úgy találta, hogy Alexandrina nővér sorsa sem biztosabb, mint az övé.

— És igaza van — vallotta be a maga részéről Alexandrina nővér. — Nagyon meglehet, hogy a jövő hónapban engem is kiűznek. Ah, megszoktam. Az a fő, hogy a többieket ne tegyék ki. Megígértem nekik, hogy ettől megmentem őket.

Azok számítottak erre az ígéretre. Még ma is reméltek mindnyájan.

— Talán későn jövök segítségükre? — kérdezte magában ijedten a nővér.

Tizenegy óra. A villamos kocsí a Boulevard Saint-Germainen tette le. Némi babonás remény vezette újra vissza az ő városrészébe. De nem volt többé ideje kísérletezni; biztosra kellett mennie. Régóta nem járt útírányt vett, befordult a Rue du Bacba, a Rue de Grenellebe kanyarodott, ahol már az előző napon járt, megállott azon kapu előtt, amelyen a múlt évben néhányszor még átlépett, utoljára egy szomorú napon; azután elszántan belépett.

A XVI. Lajos korabeli kis palota az udvar háttérében megőrizte csöndes külsejét. Az örökös krizantémek, amelyeket e napon mindenütt lehetett látni, itten egy kerek kosárban a lépcső előtt állottak.

— Semmi sem változott meg.

Ajtót nyitottak; a nővér belépett.

— Du-Plessis Róbert úr itthon van?

Egy fiatal komornyik, aki az öreg Ferencz helyét foglalta el, jól szemügyre vette a belépőt.

— A gróf úr épen mostan távozott.

— A házmester azt mondta, hogy itthon van. Kérdezze meg, hogy vajjon akar-e fogadni. Nincsen

névjegyem. Mondja meg, hogy Alexandrina nővér van itten.

— Alexandrina nővér! — ismételte a komornyik elcsodálkozva és végignézett a fekete ruhán, kalapon és selyem keztyűkön...

Több okból őrizte meg emlékezetében Alexandrina nővér az ő mult nyári látogatója képmását. Midőn viszontlátta, némi változást vett rajta észre. A deauvillei tartózkodás nem használt neki.

Ami Róbertet illeti, ő is ugyanazt az érzést, amelyet az előbb nyilvánított komornyikja, finomabb alakban juttatta kifejezésre. Alexandrina nővérnek az alakja fátyollal, főkötővel, széles ráncú ruhán lefüggő olvasóval élt emlékezetében. Ez a jó asszony, aki dolgozószobája diszes keretében olyan közönségesnek és szegényesnek látszott, semmit sem idézett vissza emlékezetébe és meg kellett azt erőltetnie. A törvény, a rendeletek, a kiüzetés, az üldözések, anyjának összekötetései a «Gondviselés»-sel... minden elmosódott, a már nem létező dolgok között foglaltak helyet, amelyek csak mintegy ködben jelennek meg.

Különös eszme volt az apácától, hogy ilyen váratlanul berontott hozzá, egy magános fiatalemberhez!

Még szerencse, hogy a nővér leült abba a zsöllyeszékbe, amelyet a fiatalember oda tolt neki s hátat fordított Fragonard metszetének, amely Du-Plessis asszony halála óta a falon függött, valamint néhány arckép egy év óta folyton ottan feküdt az íróasztalon.

Különben az apácát ezek a részletek csöppet sem hozták zavarba, talán azért, mert más dolog foglalkoztatta. Mindjárt az első szóval lerajzolta a helyzetet:

— Ön bizonyára csodálkozik egy kevésbé,

uram, hogy én ide jöttem önnek visszaadni azt a látogatást, amelyet ön nekem akart tenni három hónap előtt zárdánkban. Többé nem jöhet vissza a «Gondviselés»-be. Házunkat bezárták, bizonyára tudja?

Du-Plessis Róbert nem akarta bevallani, hogy habár nagyban-egészben méltatlankodott a végbevitt gyalázatosságok fölött, nem vett magának fáradságot, hogy a részleteket szemügyre vegye.

— Igen, nagy sajnálkozással hallottam felőle... Micsoda időt élünk, nagy Isten! És hol fognak még megállni!

Kellemes, választékos hangon beszélt, de kissé hidegen. Úgy fejezte ki magát, amint kellett, mindazonáltal nem tért el a hétköznapiasságtól. Bizonyos, hogy «finom» úr volt, őseitől volt még benne némi lelki finomság és nevelésből származó jóízlés; de meleg meggyőződését és szilárd elveit fölcserélte a modern kétkedéssel, amellyel az ember magának és másoknak is csak fájdalmat okoz.

Alexandrina nővér átlátott rajta már Quantin Yvonne bizalmas közléseiből is. És úgy találta, hogy véleménye megerősítést nyert, midőn a szürke téli megvilágításban a fiatalember arcát közelebbről szemügyre vette, amely az erőltetett mosolygás mellett is szomorú és fáradt volt; midőn figyelemmel kísérte kezének ideges mozdulatát, amely szőke bajuszát sodorgatta, azután lehanyatlott. Meglátszott, hogy ez a szegény fiatalember sem nem boldog, sem meg nem bízott önmagában. Onnan volt-e ez, hogy életében valami üresség vagy sajnálkozás maradt vissza? Talán elhibázott volt élete?

Róbert nem kételkedett, hogy a látogató nő nagyon jól olvas az ő lelkében, míg a társalgás nehezen tovább folyt:

— Nem minket kell legjobban sajnálni, uram. A legszánandóbbak szegényeink. Kiszárították jövedelmi forrásainkat, amelyek az övéik voltak. Megbocsásson, hogy róluk beszélek. Ön bebizonyította, hogy érdeklődik irántuk.

A fiatalember meghajtotta magát, félt a panaszkodástól és csalódást érzett. Alexandrina nővér eltalálta a gondolatát.

— Hogy újra itten lát engemet, talán sajnálja, amit tett értük. Igaz, nem kellett volna ide jönnöm; de uram, minden viszonylagos. Olyan szenvedéseket láttam magam körül, és eltökéltem, hogy nem törődöm azzal, ha önt, vagy magamat veszélyezem...

Úgy fejezte ki magát, mint egy nagyvilági hölgy. Róbertet ez meglepte. De ez a hatás elmúlt. Egy kocsis robogott be az udvarra, ami eszébe juttatta, hogy találkat ígért egy barátjának.

— Istenem, nővér, sajnálatomra nincs módomban adakoznom. Ha kötelességemnek tartottam évi alamizsnáimat az ön kezeihez juttatni, még pedig egyszerre, ez azért történt, hogy azokat biztosítsam a költségvetésemet érhető meglepetések ellen. A faluról egészen kifosztva tértem vissza. Az adók, a javítások, a munkálatok és a bérlők, akik nem fizetnek!

Ez a pásztorköltemény jólesően hatott rá.

A fiatalember csak nem mondhatta meg, hogy pénztárcáját mint üresítette ki a Dauville árnyiban való puszta nyaralás.

És ugyancsak jókor érkezett meg barátja, aki érette jött. Ebben a pillanatban az előszobában beszélgetett és bármily együgyű volt is Péter, remélte, hogy lesz annyi esze és benyit.

Alexandrina nővér előrelátta ezt a fogást. S amint Du Plessis Róbert mellénye zsebében szóltanul

kotorászott, hogy egy darab aranyat keressen, mondotta:

— Uram, jobbnak találom, hogy önnek megmondjam, mint állanak a dolgok. Nem futólagos segítséget jöttem öntől kérni; jelentékeny áldozatról van szó, amellyel azonban sok jót tesz. Uram, nem kevesebb, mint ötszáz frankra van szükségem ma estére, hogy a házbéreket kifizessem, különben négy családot tesznek ki lakásaikból. Olyan sok derék ember, akik akarnának dolgozni, de nem tudnak, öregek, betegek, gyermekek. Ez azután a nyomorúság, biztosítom önt és én ismerem azt, uram. Olyan végső nyomor ez, amelyhez hasonlót nem láttam negyven év óta, amióta szegényekkel foglalkozom. Mi képtelenek vagyunk segíteni, azt jól tudja. A világi embereknek kell helyünkbe lépniök, akiknek megvan a szabadságuk és a szükséges pénz. El kell viselniök annak az igazságtalanságnak egy részét, amely alatt mi összerogyunk, jóvá kell tenniök azt a bajt, amelynek ugyan nem ők az okai, de tehetnek róla; mint keresztényeknek, mint jó franciáknak meg kell fizetniök, amivel felebarátaiknak, amivel Franciaországnak tartoznak.

Saját fölindulása megindította. De Róbert semmit sem érzett ezen fölindulásból.

— Ötszáz frank!... Nem tehetem!

Igaza volt. Még ezen este vissza kellett fizetnie azt a kétezer frankot, amelyet előző napon sziveségből kölcsönzött neki barátja, akinek lépései az előszobában hallatszottak.

Alexandrina nővér kénytelen volt a végső erőfeszítéshez nyulni.

— Ez a nyomorúság önt, uram, közelebbről érinti, semmint hiszi. Ezen szerencsétlen emberek között az ön társadalmi osztályából, az ön világá-

ból is vannak. Van egy húszéves nő, akit elhagyott ura, övéi, egyedül van egy háromhónapos kis leánnyal, átél minden szenvedést, amelyet ön megérthet és fölfoghat. Az ön anyja segítette volna.

Kicsiny hija, hogy Yvonne neve nem jött ajkaira. De nem, itten nem, ebben a szobában nem, ahol az elárult szerelem gondolata is mintha elröppent volna, hogy más gondolatoknak adjon helyet.

— Néha mindenkinek kell áldozatot hoznia, még pedig saját érdekében, hogy Isten és maga előtt jóvá tegyen valami hibát, amelytől senki sem ment. Biztos vagyok afelől, hogy gyakran volt ön bőkezű, amikor kevésbé volt szükséges. Amikor ilyen kicsiny összegről van szó, mostan vonakodik ön?

— Biztosítom, hogy lehetetlen...

Félénken tartott ujjai között egy darab aranyat. Alexandrina nővér úgy tett, mintha nem látta volna.

— Sajnálom, uram... Ah, ha tudná, hogy mennyire sajnálom, ön miatt is, mert később meg fogja ön bánni...

A mondat befejezetlen maradt. Nem Róbert hibája volt, hogy nem tudta meg, amit az apáca nem mondhatott meg neki. És mégis az apácával szemtől-szemben hogyan feledkezhetett meg arról a szerencsétlenségről, amelynek ő volt a fő okozója, amelyért neki kellett volna felelősnek lenni! Az apáca szemei találkoztak a fiatalember szemeivel. Ez anélkül, hogy tudta volna az okát, elpirult, midőn az apáca röviden búcsút mondott neki.

A nővér eltávozott s találkozott a belépő barátal, aki Róbertet álló helyzetben, izgatott arccal találta.

— Micsoda furcsa képet vágysz? Kicsoda ez a nő?

— Egy apáca.

— Te a jelen viszonyok között apácát fogadsz?

Du-Plessis hirtelen az ablakhoz ment. Senki sem volt az udvarban. Erre a csöngetyűhöz rohant.

— Péter, eltávozott már ez a hölgy? Vissza lehet hívni?

— Az utcán van, uram.

— De mi lelt téged? Mi baj van? — kérdezte ismételen a látogató.

— Semmi. Egy gondolat villant meg fejemben. Jó, hogy elment ez a derék apáca.

Ez a gondolat azonban nem hagyta el. Tehát egész életére így maradjon, mint valami gonosztevő, aki mindenfelől lelkimardosást lát föl-támadni? Valahányszor egy szerencsétlen fiatal asszonyról fognak beszélni, azt fogja gondolni, hogy arról van szó, akit ő tett szerencsétlenné?

Nem régen hallotta, hogy eladták a De Virolles-kastélyt. Tudakozódott a tulajdonosok felől, amennyire lehetett, közvetve, anélkül, hogy elárulta volna különös érdeklődését, amely sorsuk iránt elfogta és véletlenül tudomására adták azon sok hazugság egyikét is, amelyet Yvonne férje dobott a nyilvánosság elé.

Quantin de Virolles úr eszerint nagyszerű állást kapott volna Canadában és elutazott feleségével.

— Kétségtelenül összeszokott férjével; talán boldog ott lenn. Engem mindenestre elfelejtett. Megérdemeltem — ismételte Róbert nem egyszer azzal a jogtalan, képtelen keserőséggel, amelyet nem tudott magától elűzni.

Mindig következetlen volt, aminek egész élete magán hordta a bélyegét.

Aki miatt elhagyta Yvonnet, még csak emléket sem hagyott hátra, az elhagyatott nő emléke pedig

megmaradt, mindig mélyebb lett, jóllehet minden uton-módon igyekezett tőle megszabadulni. Minden őt juttatta eszébe annyira, hogy az alamizsnagyűjtő cselfogása, az a «majd megbánja» majdnem lépre vitte, majdnem eltalálta az a nyíl, amelyet az apáca véletlenül a szivére és zsebére irányzott.

Ez a nyíl kárbaveszett!

X. A VISSZATÉRÉS.

A társaskocsi, amelyre az állomáson szállott, csörömpölve gördült tova egy országuton; és Alexandrina nővér, az ajtóhoz támaszkodva, a ködben igyekezett kivenni a fakoronákat, a magánosan álló házakat, amelyek határozatlan körvonalakban tűntek föl. Nemsokára egészen beesteledett. Erre visszahuzódott a kocsi sarkába és becsukott szemekkel átadta magát azon gondolatnak, hogy többé nincsen Párizsban, azon különös gondolatnak, hogy mostan itten van.

Sohasem gondolta volna, hogy vissza kell ide térnie. Még aznap reggel sem gondolta volna; nem hitte volna, hogy ereje lesz ezen megpróbáltatás elviseléséhez.

Csak akkor támadt ez a gondolata, amikor kijött a Du-Plessis-palotából. Miután látta, hogy olyan sok ajtó zárva van előtte és hiában igyekezett néhány más ajtón kopogtatni, végre eszébe jutott az az egyetlen ház a világon, ahol biztos volt a jó fogadtatásról, ahol kérését majd sietve, szívesen teljesítik, ahol szérényen viszonozzák azt a nagyszerű ajándékot, amelyet egykor kaptak. Reá nézve azonban önlegyőzés és áldozat ez. Tehette-e, hogy kivonja magát, amikor szegényeinek nem volt más segédforrásuk? Tehetett-e úgy, mint a világiak, akik «lehetetlennek» tartják, ami reájuk nézve fáradságos vagy áldozatba kerül?

A halasztás másnap lejár. Épen csak eléd ideje volt, hogy Arcillybe menjen és onnan visszatérjen. És mivel nem akarta előbb meghánynivetni a dolgot, ezt a kocsit választotta, amely két óra alatt vitte ki egészen a vidékre, erre a kis állomásra, Chartres környékére, ahol az ember azt hihette, hogy száz mértföldnyire van Párizstól.

Az állomástól a kastély húsz percnyire volt. A kocsi közeledett. A köd esőre vált. Alexandrina nővér többé semmit sem látott. De a levegő, amely arcát érte, egész sereg emléket idézett föl. Megismerte a levegőt, jóllehet már olyan sok-sok esztendeje nem szívta be. A szülőföld levegője volt ez és gondolata, mikor végig futott ezen a sötét országuton, fölfedezte azt, amit a homály még elrejtett szemei elől: a nagy réteket, ahol szénát gyűjtöttek; a kis utat két sövényfal között, amely télen fagyos volt, de tavasszal virágba volt borítva.

— Tavasz volt, midőn távoztam. Mindenütt orgonafákat és galagonya-bokrokat láttam.

A kocsi befordult a fásorba.

— Mennyire elcsodálkoznak majd, ha meglátnak. Valóságos mesebeli személy vagyok rájuk nézve. Nem ismerem őket; aligis tudom, hogy kikből áll a család. Egy házaspár, amely még fiatal lehet és valószínűleg gyermekek is vannak — gondolta Alexandrina nővér, meg rázkódva a rosszullettől, amely minden kerékfordulatnál növekedett.

Egy rácsos kapun mentek át. Pázsit mentén, egy liget hosszában haladtak el, amelyet hirtelen egy fehér tömeg szakított meg, oda tévedt egy titkos holdsugár.

— A galambház!

Alexandrina nővér ismét odatámaszkodott az

ajtóhoz. Világosság támadt és nem kellett emlékezetében előbb fölépítenie azt a házat, amely még árnyékba volt borítva. Itten vannak a könyvtár ablakai, amottan az ebédlőszoba ablakai. Egészen fönn a toronyszoba ablaka. A világosság alulról jött.

Meghallották a kocsidübörgést. Midőn megállott a főkapu előtt, két villamoskörte fölgyúlt és megvilágította a kastély kockakövel kirakott homlokzatát. Egy háziszolga lépett elő és óvatosan szemügyre vette a kocsit, és a leszálló utast. Az eső szakadt. Alexandrina nővér minden kérdés nélkül belépett.

A nappali fényességű előcsarnokban megállott. Sáros nagy cipőivel nem mert a márvány kövezeten menni, pedig olyan jól ismerte. Egyebet nem ismert föl. Ezek a színes ablaküvegek, ezek a szőnyegek, ezek a világos kárpitok, ezek az új divatú szekrények és butorok csecsebecsékkel megrakva, ezek a külföldi növények, amelyek a melegházi mérsékelt levegőben kinyíltak, semmi-
ben sem emlékeztették arra a rideg és hideg ünnepeiségre, amely az ő idejében uralkodott ottan. A fehér selyemmel elfüggönyözött üvegajtó, amely a díszterem üvegajtóját helyettesítette, nem zárta el eléggé a családi élet bensőségét. Ez a bensőség különben előmlött a széles előszobában is, amely csarnokká volt átalakítva s ahol a különös alakú székek családiasan el voltak helyezve az asztalok körül.

Igy tehát minden kényelmes, talán előkelő, talán egy kissé közönséges is lett. Jelentett ez valamit? Ebben a házban talán megváltozott a szellem is, mint a külső dolgok? Onnan volt ez, hogy az öreg ház ebben a félszázadban már kétszer változtatott gazdát, az idősebb ágról az

ifjabb ágra szállott át; azután ezen ág utolsó sarjától, amely jelenleg kihalt, házasság révén egy unokaöccsre ment át, aki az eredeti tulajdonosokkal csak távoli és bizonytalan rokonságban állott.

Alexandrina nővér sohasem állott vele összeköttetésben. Véletlenül közvetve tudta meg, hogy ő örökölte Arcillyt és ez a tény őt egészen közönbösen hagyta. Azt mondták, hogy az örökség jó kezekbe jutott. Ez elég volt.

Ma, amikor a pontosabb értesítésnek nagy hasznát vette volna, sem ideje, sem alkalmá nem volt, hogy valamit megtudjon. Lenn az állomáson pedig tovább úzte őt gyermekes félelme, hogy fölismerik.

Nyugtalanúsága lecsöndesedhetett. Kiléteiről semmit sem sejtett a komornyik, aki az előszobába bebocsátotta, aki előtte nem nyitotta meg valamennyi ajtót. És amikor a szolgálta várt, a nővér kérdezte:

— De-Prielle úr és úrnő itthon vannak?

A szolgálta végig nézte.

— A bárónő két éve meghalt.

Az apáca elgondolta, hogy micsoda különös benyomást kelthetett.

— Szeretnék De-Prielle úrral beszélni.

— A báró úr nincsen itthon.

— Mikor jön vissza?

— Nem lehet tudni, asszonyom. Egy hónap óta uton van.

Alexandrina nővér el volt készülve kellemetlenségekre; de ilyen szerencsétlenséget nem látott előre.

De a házban laktak.

— Van itten valaki a családból? — kérdezte.

— Igen, a kisasszonyok.

— Beszélhetek velük?

Mindinkább belegabalyodott s ezzel elárulta, hogy az embereket és viszonyokat nem ismeri, ez által pedig bizalmatlanságot keltett.

— A kisasszonyok leckeórán vannak.

Tehát kicsiny leányokról volt szó, akik nem tudtak fölvilágosítást adni és segítséget nyújtani. S az ujonnan érkezett nő fáradt arca olyan csalódást tükrözött vissza, hogy a komornyikot egészen lefegyverezte. Még ha koldus volna is, ezen korához képest hosszú utért megérdemelne némi szivességet.

— Ha óhajt Stern asszonnyal beszélni — tanácsolta neki.

— Kicsoda az a Stern asszony?

— A kisasszonyok nevelőnője.

Alexandrina nővér habozott, azután bólintott. Minden terve dugába dőlt. Egyedül a ház urai segíthettek rajta. Ha másokhoz fordul, csupán üres csodálkozást idéz elő.

Jobb lenne visszatérnie. Utolsó pillantást vetett maga körül. Abban a régi időben, amelynek nyomát hiában kereste, a vendéglátás itten egyszerűbb és szivesebb volt. Akkor, még ha egy koldust, még ha idegent jelentettek volna is, a kastély ura megjelent volna jobbra a könyvtár, az ő kedvelt menedékhelye küszöbén. Azon mosollyal, amely fehér hajjal árnyékolt komoly arcát földerítette, mondotta volna:

— Tessék belépni!...

Ezen mosoly mintegy megvilágította Alexandrina nővér ifjúságát és ez talán onnan volt, mert csodálta ezen megboldogultban a sok lovagias erényt, mert tőle nyerte azokat a nagyon magasztos és igen tiszta tanításokat, amelyekből a világban meg nem valósítható eszményt alkotott ma-

gának és amit a hősi álmodozás az atyai házban megkezdett, folytatódnia kellett annak a felebaráti szeretet harcmezején.

De azért, hogy lemondott az örökségről, sőt a hőn szeretett atya nevééről is, mégis csak az ő leánya maradt és mosolygásának fénye mégis végigcsont az öreg nő arcán, aki a csukott ajtót szemlélte.

Ez az ajtó egyszerre megnyílt. Valaki kilépett rajta és egyenesen Alexandrina nővérhez lépett. Egy kicsiny vékony nő volt, aki fejét fönn hordta; tekintélyes alakot igyekezett magára öltetni, hogy nagyképűsködésével álcázza személyiségének kicsinységét és helyzete szerénységét. Stern asszony volt, a nevelőnő.

— Mi az? Kit keres, asszonyom?

Erősen idegenszerű kiejtéssel beszélt. Parancsoló arkifejezéssel és gyanakodó szemekkel nézte végig az ujonnan jöttet.

— Azt hittem, hogy itthon találok De-Prielle urat. Hallom, hogy nincs itthon...

— Nem helyettesíthetném én?

— Nem, asszonyom. Köszönöm. Családi ügyről volna szó...

— Ó, én alaposan ismerem a családi ügyeket — jelentette ki Stern asszony már hidegen.

Némi kíváncsiság vegyült parancsoló tekintetébe. Hogy ezen látogatás titkát földerítse, nemkülönben, hogy tekintélyét biztosítsa, mondotta:

— Kell, hogy mindennel foglalkozzam, mert egyedül vagyok a gyermekek mellett, szegény anyjukat helyettesítem, akit én neveltem.

Tanítványával jött e házba, ahová De-Prielle asszony is csak házassága révén került, ahol férje is csak véletlenül jutott örökséghez. A mult mindinkább háttérbe szorult. Semmi sem kötötte hozzá

Arcilly jelenlegi lakóit. A nevelőnő alaposan ismerhette a család minden ügyét anélkül, hogy valamit tudott volna arról a másik családról, amely itten megelőzte a Prielleket és azok őseit. Tudták, hogy a birtokot egy nagybácsi hagyta rájuk, de nem kutatták, hogy ez a nagybácsi kitől vette azt át.

— Lesz szives névjegyét vagy nevét itten hagyni? — kérdezte Stern asszony.

Nem tagadhatta meg, hogy meg ne mondja nevét:

— Alexandrina nővér.

A nevelőnő zárkózott arcát semmi fény sem világította meg. Ez a név semmi fölvilágosítást nem adott. Miként Du-Plessis Róbert tette reggel, szemügyre vette a régi fekete ruházatot és a kalapot.

— Rendemet fölöszlatták. Többé nem viselhetem a szerzetes ruhát — magyarázta kedvesen Alexandrina nővér.

— Ah úgy, tudom! Itten is elvilágiasították az iskolát és szabad iskolát nyitottunk, amelyet elvilágiasított szerzetesek vezetnek, a báró úr tartja fönn.

Azok az áldozatok, amelyeket a báró hozott, bizonyára megóvják újabb folyamódásoktól.

Stern asszony mégis, midőn látta a látogató huzódó vonakodását, megkínálta egy amerikai zsöllyeszékkel és maga is leült az asztal másik oldalán; s folytatta kérdezősködéseit:

— Nincsen semmi egyéb mondanivalója a báró úr részére?

— Nincsen. Hová írhatnék neki?

A nevelőnő vonakodott. Szeretett nehézségeket támasztani, hogy szerepe fontosságát nagyítsa. Végre udvariasan mondotta:

— A báró úr ide-oda utazik barátaival. A jövő héten Gibraltárban fog tartózkodni.

Tíz-tizenöt nap előtt nem lehet választ remélni, pedig az utolsó halaszték másnap volt! Alexandrina nővér mosolyogva kelt föl.

— Az ügy sürgős volna? — faggatódzott Stern asszony. — Ön egyenesen ezért jött messziről?

— Párizsból.

— Sajnálom... Szívesen állottam volna rendelkezésére, de mindig időre van szükségem, hogy értesítsem a báró urat. Én nagyon titoktartó vagyok. Jóllehet teljes meghatalmazásom van, szabállyá tettem, hogy semmit sem veszek magamra. Ha pénzbeli dologról van szó, legrövidebben menne, ha a báró úr titkárához fordulna Chartresba.

Alexandrina nővér fölöslegesnek találta a további beszélgetést. Ezen kellemetlen utazásnak, ennek a szinte emberfölötti megerőltetésnek az volt az eredménye, hogy megismerkedett Stern asszonnyal.

Szegény, szorongatott szive mégsem tudott elfojtani egy utolsó kívánságot.

— Mielőtt elutaznám, szeretném látni a kicsinyeket.

— Meglehetősen későre jár már az idő és igazán nem tudom...

Stern asszony még aggodalmaskodott egy kicsit. De lehetetlen volt fölfedeznie azt a veszélyeztetést, amelyet az ő jelenlétében növendékeinek okozhatott volna azzal, ha egy percre belép hozzájuk ezzel az öreg nővel; azért kelletlenül mondotta:

— Végre is, ha épen belépni tetszik... De ne nagyon zavarja meg őket munkájukban... A gyermekek nagyon hajlandók elszórakozni!

— Oh, én ismerem a gyermekeket...

A könyvtár-szoba ajtaja ismét megnyílott. Az asztali lámpák kellemes fénye világította meg a szobát. Úgyszólván semmi sem változott ebben a szobában, amely egykor a legkényelmesebb volt, ma pedig a legszerényebb. Köröskörül szekrények voltak a könyvek számára, fönny nagy emberek képmetszetei és mellszobrai; oldalvást régi arcképek, még pedig nagyobb számban, mint azelőtt. Nagyon összeszorultak itt, mert kizárattak a fogadóteremből, együttesen száműzettek ezen másodrendű szobába. A régi tulajdonosok ősei voltak, akik kénytelenek voltak engedni egy új családnak. Megtartották őket régiségük miatt, de többé nem igen ismerték és következésképp nem is szerették őket többé.

Abban a pillanatban, hogy belépett Alexandrina nővér, a kandallóból kicsapott egy élénk láng és megvilágította a falon egy szőke fürtű fiatal leány arcképét és a három szőke fejet szintén, amelyek az asztal fölé hajoltak.

A láng kialudt. Alexandrina nővér nem látott és nem akart többé mást látni, mint azt a három eleven főt.

— Milyen szorgalmasan dolgoznak! — mondotta halkán.

A három fő fölemelkedett. Rózsás arcok, tiszta szemek, piros szájacskák tűntek föl előtte: öt év, hat év, hét év, teljes gyermekies virágzásukban voltak.

Stern asszony pedig hallgatott. A pillantás, amelyet a látogatóra vetett, nem keltett semmi vonzóerőt. Egy kicsit vadak voltak a gyermekek, hiszen mindig falun laktak. Nagyon örültek, hogy megszabadulhattak egy «jó napot»-tól és kézcsóktól. A fők gyorsan lehajlottak. Az angyalkák

arca eltűnt. Egyedül a szőke fürtök, amelyek a széles fehér gallérokra omlottak le, csábították az ismeretlen látogatót, hogy reszkető kezekkel megcirógassa őket.

Az a keserűség, hogy ezt a látogatást elhagyhatta volna, már is szájalomra vált. Nem találkoztak-e ezek a gyermekek már az első lépésnél is, amelyet az életben tettek, a szerencsétlenséggel, jóllehet pályájuk olyan simának látszott? Ez a három kis leány nem volt-e megfosztva anyjától? Istennek úgy tetszett, hogy ez az öreg ház, amely annyi erénytől, annyi nemes hagyománytól volt áthatva, kegyes legyen hozzájuk, megvédje gyöngeségüket. A dolgok jól voltak így.

Alexandrina nővér az ősök képeihez fordult, hogy búcsút vegyen tőlük. Szemeit rajta nyugtatta valamennyin, azután közönbösen érintette az aranyhajú fiatal leányt, aki 1869-iki divat szerint volt öltözködve. Ezt épen úgy, mint a többit, sőt még inkább, a halottak közé kellett számítani. Maga akarta, hogy szőke haja, fiatalos ragyogása, főuri kedvessége, mindez megsemmisüljön. Nem illő ékességek ezek, haszontalan járulékok, amelyek visszatartják a lelket röptében.

Stern asszony megfigyelte Alexandrina nővért s ha a valóságot nem sejtette is, homályosan mégis érezte, hogy viselkedése nem volt megfelelő. Talán ezért jutott eszébe a vendéglátás gondolata, amely lassú járású elméjében végre is megfoganzott.

— Fáradt lehet, asszonyom, ezen utazás után. Szabad megkínálnom, hogy pihenje ki és frissítse föl magát egy kicsit?

— Köszönöm, de csak annyi időm van, hogy a hétórás vonathoz az állomásra érjek. Nagy súlyt helyezek reá, hogy ma este visszaérkezzem Párizsba.

— Akkor nem bátorkodom tolakodni... De sajnálom, hogy önt ekként és ebben a rossz időben visszatérni látom.

...A szélroham csapdosta az üvegeket és a rosszul záródó ajtókon behatolt a kocsi belsejébe s nagy nedves foltokat vetett Alexandrina nővér ruháira.

A kocsi belsejében ismét fölvette mozdulatlan testtartását. Miért igyekezett volna még tájékozódni, vagy magát kiismerni? Az ifjú évek fölidézett költészete nem lengte őt többé körül. Ez a visszatérése, azt lehet mondani, megsemmisítette a multat. A mult képe, bármily kegyelettél őrizte is, mostantól fogva összezavarodott azzal a másik képpel, amelyet ezen este magával hozott. Azért jött, hogy ellenszolgálat nélkül odaadja azok utolsó kincsét, akik magukat megfosztották minden egyébtől: az emlékezés szent ereklyéit.

A harmadosztályú szakaszban, amelybe hirtelen betaszították abban a pillanatban, amelyben a vonat elindult, a legnagyobb lemondás ezen gondolata tovább üldözte. Úgy tetszett neki, hogy ő senki, sohasem is volt valami, kísértet, amely hiában igyekszik újra megjelenni, senki és sehol nem ismerik, sehol sem ébreszt félelmet, szánalmat, még csak csodálkozást sem.

És nemcsak régi személyisége tűnt el. Nem-sokára Alexandrina nővér is megszűnik majd létezni. Akarata a befejezett tényekkel szemben nem fog sokáig küzdeni. A tömeg sohasem értené meg, hogy a hivatás megmaradt, amikor annak gyakorlását megtiltották. Mint apáca még akkor is, amikor másokhoz fordult, megőrizte velük szemben előjogait. Sem alamizsna, sem visszautasítás nem érintette személyében és nem kibébihtette őt.

Mostan, elszigeteltségében, mindez elérte. Mivel mindig tudott alázatos lenni, meg kellett tanulnia megalázottnak lenni, magát csalódottnak, gyanusnak és még egyébként érezni.

— Nevetséges voltam ma este, amint reggel is — gondolta magában, amint visszaidézte napját, mert a megpróbáltatások ezen egymásutánja egész napot tett ki.

Még ez a nap sem mult el. Amint a vonat közelebb ért Párizshoz, újra elővette és gyötörte elméjét az a nyomoruság, amelyhez ismét közeledett.

— Mit törődöm én a kinevettetéssel és a többivel, csak szerencsével jártam volna!

De a kudarc teljes volt és nem lehetett többé helyrehozni. A halasztási idő utolsó órái haszon nélkül multak el.

— Nem is számítva, hogy mibe került ez az utazás! — sóhajtott Alexandrina nővér. — Húsz franknál többet dobtam ki hiában!...

Nem késett elgondolni, hogy harminc év előtt egy fiatal leány utazott ugyanezen uton, amely ma olyan szomorú reá nézve, lemondván fölséges fölbuzdulásában földi szeretetről, boldogságról, becsvágyról, maga mögött hagyván egy vagyont, amelyet nemeslelkűen másoknak engedett át, egy házat, amelyben azok az ő helyét foglalták el... Amit elajándékozott, el van ajándékozva... A dolgok természetes folyása szerint, az adomány kézzel-kézre ment és az évek őt elfeledtették. Nem csodálkozott ezen és nem is zúgolódott miatta, s a sors egyszerű gúnyolódása folytán egy alárendelt, egy idegen ügyelt föl ma a régi udvarház kapujára, vonakodott fogadni az ismeretlent, habozott neki följánlani a vendéglátás kenyerét, Alexandrina nővér részéről némi büszkeség volt,

hogy visszautasította azt a kenyeret, amelyre szük-sége lett volna és amely az ő búzájából volt sütve.

Korán reggelizett és meglehetősen szerény volt reggelije és semmit sem ebédelt. Megérkezvén a Saint-Lazar-állomásra, úgy érezte, hogy a feje szédül. Mégsem akart kocsit fogadni. Ma úgylis elég volt a hiábavaló kiadásokból.

Az idő ismét kiderült, de a gázlámpákat nedves köd fődte be s a kereskedések kirakatait elhomályosította. A nedves gyalogjáró-utakon, a sáros utcákban a rendesnél nagyobb sötétség uralkodott. Az emberek siettek. Alexandrina nővér szintén úgy akart tenni, mint azok. Nem tehetette, nehéz fuldoklás fogta el. Nem egyszer meg is kellett állania, hogy lélekzetet vehessen. És miután végigment a Rue Auberen, az Opera-téren kellett volna keresztülmennie. Szédülést érzett, amely minden pillanatban visszatért s azért egészen egyedül nem mert a kocsik végtelen sorai között nekivágni, hanem a gyalogjáró szélén várt, hogy csoport képződjék. Épen több ember közeledett, akik együtt jöttek ki egy kávéházból. Szédülése egyszerre elmúlt. Bátor, alázatos lelke, amely mindig mással volt elfoglalva, fölülkerekedett.

Nem remélt, talán egyetlen alkalom kínálkozott itten, hogy a felebaráti szeretetre kísérletet tegyen. Alexandrina nővér megismerte azt az embert, aki elment mellette, nyakát meghajtva, kabátja fölhajtott gallérja rosszul rejtette el azon arcok egyikét, amelyeket nem lehet elfelejteni.

Miután aggódva kérdezte magában, hogy vajon nem volna-e ostobaság, ha azt elillanni hagyná, mikor megtalálta, utána sietett és amikor az őt nem látta meg, avagy inkább nem ismerte föl, bátran megszólította:

— Quantin úr!

Ez megállott. Társai tovább mentek.

— Mi az? Ki ön? — kérdezte s szemei fakószinű arcában még bárgyúbban forogtak, mint egyébkor.

Reggel óta harmadszor kellett mondania:

— Alexandrina nővér vagyok.

Yvonne férje meglepetésében hallgatott.

— Quantin úr, talán tolakodónak látszom. De hivatásom hozza ezt magával. Nem lehet másoknak segítségére lenni anélkül, hogy az ember egy kissé bele ne avatkozzék dolgaikba. Ne vegye rossz néven, ha arról beszélek, amivel akarata ellenére önnek kellene törődnie. Bizonyos vagyok felőle, hogy ön örülni fog, ha híreket hall feleségéről és gyermekéről...

Quantin úr megtartotta zavarodott arckifejezését, míg választ keresett. Nem talált más választ, mint aminőt azok adnak, akik nem tudják, hogy mit mondjanak.

Állkapcái egyszerre összehúzódtak és haragra lobbant:

— Nem akarok többé semmiről sem hallani. Feleségem között és közöttem minden megszakadt. Senkinek sem tartozom számadással. Önnek nincsen joga tőlem számot kérni...

— Igen, jogom van, amelyet ön maga adott nekem azon a napon, amelyen eltávozott, mikor elhagyta beteg feleségét és újszülött gyermekét, akkor reám rakta a róluk való gondoskodás terhét, reám hagyta, hogy teljesítsem azokat a kötelességeket, amelyek elvégre is az önéi voltak! Ezen a napon megengedte ön, hogy beleavatkozzam. Meg kell ezt engednie ma is, annál inkább, mert én épen úgy az ön érdekében cselekszem, mint a többiek érdekében.

Quantin úr már nem talált több választ.

— Miért távoztam el?... Eh, mások érdekében, mint ön mondta.

Valami össze nem függő és durva hazugság született meg nagynehezen ebben a fáradt agyban. Ezekben az utolsó hónapokban, hogy megmenekült azon védelem alól, amelyet Yvonne jelenléte mégis csak nyújtott neki, Quantin úr ijesztő haladást tett a lejtőn lefelé. Anyagi és erkölcsi végromlás volt ez és egy Alexandrina nővérnek kellett annak lennie, aki megkísérelje ezt az embert még lábra állítani.

Rászánta magát a vitatkozásra.

— Hogyan volt az feleségének és gyermekének érdeke, hogy őket elhagyja?...

— Nem fogja föl, hogy ekként teljes jogot adtam nekik az általános könyörületre?

— Hogyan könyörülnének rajtuk mások, mikor ön, a férj, az atya, nem könyörült meg rajtuk?

— Nekem megvan a magam büszkesége... Bajos azt megmagyarázni... Vannak bizonyos dolgok feleségem között és közöttem!

— Micsoda dolgok, kérem?

A nővér méltatlankodva vette szemügyre Quantin urat, aki megváltoztatta hangját. Ezen szent nő előtt nem merészelt egy tisztességes asszonyt megrágalmazni.

— Semmi rosszat sem mondok Quantin asszonyról; nem mondhatok róla...

— Akkor miért engedi, hogy mások rosszat gondoljanak felőle az ön távozása miatt? Miért nem tér hozzá vissza, aki önnek mindig megbocsátott, aki még megbocsátana önnek és akiben végül, hogy önt magához láncolja, a jóságtól a kecsességig megvan minden?

— Nem mondom — ismételte öntudatlanul.

— És a kis leánya? Ha látná! Mostan egész-

séges; csinos, kis szemei élénkek, már mosolyog. Néhány hónap múlva járni fog, beszél, ön felé tartja karjait. Meg akarja magát fosztani mindezen boldogságtól?

Quantin úr arcvonásai bárgyúságukban mozdulatlanul maradtak. S midőn elfordult azon világos szándékkal, hogy végett vessen a beszélgetésnek és társaihoz csatlakozzék, Alexandrina nővér tovább kérte:

— Gondolkozzék afölött, amit mondtam. Lesz szives címét átadni?

És egy elutasító mozdulatra mondotta:

— Vegye az enyémet. Egyik vagy másik napon jobb indulat fogja el önt. Ön eljön hozzám, hogy azt megmondja és mindent gyorsan elrendezünk... Számítok reá...

Quantin úr a címet gépiesen eltette. Azután izgatottságában, amely elfoghatta, midőn magához tért, búcsuzásképen gúnyosan mondotta:

— Ön nincsen többé a zárdában, ön többé nem apáca. Miért folytatja a prédikálást?...

Quantin úr nem fog visszatérni. Nem hallgatta meg őt és épen maga mondotta, hogy miért. Mivel többé nem volt a zárdájában, elveszítette azon jogát, hogy meghallgassák egy-egy jó szavát, hogy legalább tiszteljék, ha nem is fogadnak neki szót.

Az apáca-főkötőkkel és fátylakkal egy jótékony befolyás tűnt el a világból. A hagyományok, erények ezen összességével, amelyeket egy szerzetesrend képvisel, az erkölcsnemesítés egy hatalmas eszköze tört bennük össze, amelyet egyesek minden erőmegfeszítése, minden áldozata nem képes helyrehozni.

Alexandrina nővér ma ezen veszteség egész mélységére lelátott; és amikor végre haza ért,

ahol a kis Cecilia nővér hosszas elmaradása miatt aggódva várt reá, mondotta:

— Semmi célt nem értem, gyermekem; semmit sem hozok ezeknek a szegény embereknek. Sokkal későbbre jár az idő, hogysem ma este megmondhatnám nekik. Majd holnap.

Ezen holnapba tekintve, nagy könnycseppek áztatták meg szemeit.

A kis Cecilia nővér, egészen halványan, lehajolt és végezetül átölelte őt. Ezek a könnyek fájtak neki. Azóta, hogy Stefánia nővért sírni látta, mostan többé nem tudott sirást nézni.

XI. A VÉGREHAJTÁS.

A végrehajtó és a törvénytisztogatók fölmentek.

Cottard asszony letről hallgatta lépéseik zaját a lépcsőházban. Ő hívatta őket. Ő fogadta őket ugyanazzal a barátságos szemhunyorítással, amellyel azelőtt a rendőröket is fogadta, akikhez ezek is hasonlítottak egy keveset, mert ezek is egy önkényeskedő hatalomnak a birtokosai, de az volt a különbség közöttük, hogy nemcsak a kormány szolgálatában állottak, hanem egyes emberek is fölhasználhatták őket alacsony munkákra.

És amikor elgondolta, hogy ártó hatalommal rendelkezik, Cottard asszony az igazi szájhősök aljas örömét érezte afölött, hogy helyet foglal a zsarnokok között.

Erre a jóleső diadalmaskodásra valóban szükség volt, hogy kárpótolja magát a kegyetlen csalódásokért. Eddig minden lakáspénzt megfizettek neki, késlekedéssel, nehézségek között, szemrehányások között fizették ugyan, de végre is megfizették. Minden év végén beszédte a hét-nyolc százalékot, amelyet ezen korhadt ház jövedelme képviselt, amelyet azelőtt úgyszólván ingyen vásárolt és azóta soha semmit sem költött a javítására.

Cottard asszony ezen évben fedezet nélkül maradt. Legfőlegben ezen pénztelenek ingóságainak az eladásával fedezi azokat a költségeket, ame-

lyeket azok maguknak csináltak. Meg kellett elégednie az erkölcsi elégtétellel. Cottard asszony ma boszút állott... miért?... mások nyomorúsága miatt. És a sötét lépcsőházban leselkedve, gyönyörűséggel kísérte figyelemmel emberei cselekedeteit és mozdulatait.

Henry asszonynál voltak. Hogy meginduljanak, nála kezdették. Itten nem lesz olyan nehéz a dolguk, mint Bréchetéknél.

Cottard asszony hiában hegyezte füleit. Semmi heves vitatkozás. Semmi nesz nem volt fönn. Ezek a nők kétségtelenül beérték azzal, hogy zárt ajtó mögött jajveszékelenek és esdekellenek.

Ah, az ajtó végre megnyilt. A jajveszékélések visszhangzottak. Azután a lépcsőházban rohanva jött le valaki, könnyedén, mintha kutya vagy macska csúszott volna le a lépcsőn.

Főkötője fonákjául volt, szürke haja lobogott, kicsiny öreg arca könnyben úszott. Így ment el Henry asszony anyja a tulajdonosnő előtt anélkül, hogy látta volna és berohant a nyitva maradt földszinti lakásba, remegő hangon és dadogva szólított:

— Cottard asszony! Cottard asszony!

Kiálthatott, kereshette... Siránkozva jött ki, hogy azután az udvarba menjen és ismételje szólítgatását, megkérdezzen mindenkit. Büszkeségét ez egyszer annyira legyőzte, hogy senki előtt sem titkolta el szerencsétlenségét.

Kiűzni készültek őket. Szegény leánya, akinek épen válságos rohamai voltak, bizonyosan belepusztulna. Cottard asszony nem akarhatja ezt. Az ember kemény lehet a pénzért anélkül, hogy gyilkos legyen. De hát hol van Cottard asszony, hogy meg lehessen neki magyarázni a dolgokat, hogy könnyöretre lehessen birni?...

— Jó orrom volt, hogy elrejtőzködtem! — mondotta magában a ház tulajdonosnője nevetve rejtekhelye mélyén.

Egyedül attól félt, hogy fölfedezik. Mihelyt Henry asszony anyja nyilsebességgel visszatért, hogy lássa, vajjon leánya odafönt meghalt-e, Cottard asszony visszament lakásába és ekkor eltortaszolta magát. Azért tette ezt, mert mindenki ellene volt és a dolog még komollyá válhatott. Ezek a Brécheték nem engednek maguknál szeliden végrehajtani. Pokoli zajra lehetett számítani.

A nagy Regina, ragyogó szemeivel és görcsös ökleivel, kellemetlenül hatott képzeletére és azért a biztonsági reteszt megigazította s beérte azzal, hogy az ablaktól a kulcslyukhoz ment, hogy a történézőket szemmeltartsa.

A végrehajtó befejezte dolgát Henryéknél. A leltár gyorsan elkészült s a két szerencsétlen asszony bizonyosan azzal foglalkozott, hogy kihurcolják azt a keveset, amit a törvény nekik meghagyott: ágyaikat, némi eleségkészletet, de semmi ruhakészletet. Derék emberek voltak, nem voltak képesek reá, hogy valamit elvegyenek abból, ami zár alatt volt. Cottard asszony ebben igazságot szolgáltatott nekik és nem nyugtalanzkodott.

Látta, amint Legrand úr vértől aláfutott arccal, gyors menéssel távozott, mint aki magát türtőzteti. Ez a könyvelő talán pártját fogná mostan a rossz fizetőknek? Különben nem volt többé könyvelő és nem sikerült ismét az lenni. Ha még sokáig maradna állás nélkül, ő is belekerülne a dagasztóteknőbe és kíméletesen bánnék másokkal, különben vele sem bánnának úgy.

Ebben a viszonylagos csöndben egyszerre retentő zaj hangzott vissza a házban és betöltötte

azt egészen. A mosónők lenn összefutottak, még Quantin asszony is ijedten lépett ki küszöbén.

Csak a ház tulajdonosnője nem rezzent össze; ő várta ezt a lármát.

A Bréchetéknél leltároztak, ez az egész.

Reginát, a szegény leányt, az előzetes figyelmeztetések mellett is készületlenül találták.

Egészen kicsiny korá óta, amikor még szüleitől verést kapott és az utca szeméjében civakodott a magafajtájú kis férgekkel, alapjában véve csupa szemrehányásokból, bántalmazásokból, kölcsönös fenyegetőzésekből állott a hozzája hasonlókkal való érintkezése. Innen-onnan főbe ütötték; a pék megtagadta a kenyeret, a gyermekek éhség vagy hideg miatt kiabáltak: ilyenek voltak a mellékeseemények, amelyek fekete nyomot hagytak szomorú életében. De eddig, azt lehet mondani, legalább nem érte nagyobb szerencsétlenség. Nyomorúságban születvén, nem ismert félelmet, ha valamit feje fölött összeomolni látott. Mindig megmaradt az a kilátása, hogy az egyszerű baj napjait legfőlebb is az éhínség napjai váltják majd föl.

De mostan semmi remény. Ma este az utcára kerül a kicsinyekkel. Merre forduljon? Mit csináljon ezzel a csomó gyermekkel és ezzel a meg-rögzött boriszákkal? De meg hogyan is dolgozzék, hogy őket táplálja, amikor többé nem lesz szobája, ahol tartózkodhatnak, széke, hogy leülhessen? Jobb volna, ha valamennyien rögtön elpusztulnának...

És ordítózva, lobogó hajjal vetette rá magát azokra az emberekre, akiket hóhérainak tekintett, arcukba szórta mindazokat a durva sértéseket, aljas szavakat, amelyeket tizenhét év alatt az utcán összeszedett. Azután, midőn azok nem jöttek indu-

latba, mert a megszokás folytán föl voltak már vértelve és feleletre sem méltatták, megragadta azt a széket, amelyen órákon át mozdulatlanul és türelmesen varrt s oda röpítette a szobába. Utána az erőszakoskodáshoz kedvet kapván, tovább kiabált, toporzékolt, össze-vissza dobálta a bútorokat, mint valami dühöngő. Körülvette őt a gyermekek rikácsoló csapata, támogatta Bréchet apónak örült átkozódása, aki egészen közel volt az örültségi rohamhoz.

Az összefutott szomszédok közbevetették magukat és igyekeztek őt észretéríteni. Még jobban dühöngött azok karjai között, akik visszatartották. A törvényszolgák szemeinek akart ugrani, arcukba akart köpni; és amikor kimutatták az ilyen kijelentések hiábavalóságát és veszedelmességét, kiáltotta:

— Ugyan mit csinálhatnak nekem! Csukjanak be mindnyájunkat, ha akarnak; ez volna reánk nézve a legjobb...

A végrehajtó hidegvérrel nyitogatta tovább a fali szekrényeket. A zálogház azonban megelőzte őt ebben és már kiüresítette azokat. Számptalan lím-lom, repedezett vagy törött háztartási eszközök, ez volt a fehér fa-szekrényel és asztallal a legértékesebb holmi. Az ágyakat nem volt szabad bántani.

— De sok ágybetét van itten — jegyezte meg a szolgálattelvő tisztviselő szigorúan.

Regina újra fölugrott.

— Sok ez nyolcunknak? Ha itten vannak is ezek az ágybetétek, senkinek sem tartozunk értük. A nővérek adták nekünk, amikor kiűzték őket, amint kiűznek minket. És hogyha őket békében hagyták volna, nem jutottunk volna idáig. De nincsen többé igazság. A kormány, a rendőrség,

a bírák, a végrehajtók mind korhely népség, akik összeesküdnek a munkások ellen. A nővérek fizettek helyettünk, mikor nekünk hiányzott a pénzünk. Alexandrina nővér gondozta Magdolnát...

Egy kedvező elérékenyülés lehetővé tette, hogy a szobából kutaszítsák. Bréchet apó, aki ingadozott, már elvezettette magát. A kicsinyek jajgató csoportját előtte hajtották. A végrehajtó utolsónak maradt és a záron egyet fordított. Régi lakásuk bezáródott. Ki voltak úzve.

Midőn Regina a befejezett tény tudatára ébredt, mint valami nőstény-oroszlán megfordult, az ajtóra vetette magát, rázta azt, be akarta zúzni. Midőn valamennyien vissza akarták tartani ezen újabb erőszakoskodástól és mikor Quantin asszony is lejött gyermekével a karján, hogy néhány csillapító szót pazaroljon reá, a nagy leány egyszerre lecsillapodott, hátravetette hosszú szőke hajfürtjeit, amelyek dült arcára lehullottak, megigazította álkagyló-hajtűit és mély hangon, amely rekedt volt az ordítástól, mondotta:

— Menjünk!

Előrement s ez egyszer megfeledkezett arról, hogy kezet nyujtson Magdolnának, aki csak tipegett gyöngye lábain. Legrand asszony, aki szerencsétlensége óta különös részvétet mutatott, fölvette őt. A málházó legényei Bréchet apót támogatták, aki köszvénye miatt majdnem egészen tehetetlen volt.

A többi gyermek félénken követte, csodálkoztak a szokatlan figyelmesség miatt, amelyben őket részesítették s nem találtak szót a feleletre.

Midőn az egész nyomorúságos csapat az udvarban volt, összegyülekeztek azok is, akik leginkább szánakoztak rajta. Mikor meglátták őket, fészük-

ből kidobott bagolyfiókákat emelegettek, amelyek a világosságra tételve, föltárják rútságukat.

Akiknek eszükbe juthatott volna az a nemes gondolat, hogy őket összeszedjék, azok tudni sem akartak róla.

Különben is nyolc személy sok volt.

Regina megértette annak a csöndnek a jelentését, amely körülötte egyszerre támadt. Elkezdett idegesen nevetni, miközben hajfonatának összemolott épületét gépies taglejtéssel megigazította, és atyjára mutatott, aki az udvar közepén egy ládára rogyva nyögdecselt, hat gyermekével maga körül:

— Mit lehet ezekkel csinálni? ... Mibe kezdjünk?

Azután reszketett vörös gyapjú felsőruhájában.

— És a hideg, amely küszöbön van! Itt van a tél!

Szomorúan ment előre ebben a gyászos keretben, amelyet a sötét ég alatt, szürke falak között a négyszögletes utcakövek, a régi szökőkút zöldes kőkávája és a rozoga ház alkottak. Aranyos hajával, vörös ruhájával és a szemei mélyén megmaradt fénnel szokatlan benyomást tett a segédekre, akiket már a végbement jelenet is megindított. Talán maga is tudatában volt már annak a változásnak, amelyet a körülmények kényszerítő ereje benne és életében végbevitték. Ez ugyan még rosszabb volna, de ez legalább nem volna többé «mindig ugyanaz», amint azt Alexandrina nővérnek mondotta.

— Cottard asszony félt és kereket oldott, hogy az emberek meg ne mondhassák neki a véleményüket, mielőtt elmennek... Semmi sem veszett el, vén boszorkány, visszajövünk! — mormogta Regina.

De mielőtt visszajöhetett volna, távoznia kellett. A végrehajtó újra lement s másokhoz nem is ment. Bizonyára későbbre halasztotta a többiek végrehajtását és arra szorított, hogy mára befejezze a megkezdett munkát. Az udvart ki kellett üresíteni, még pedig gyorsan, különben csakhamar megjön a rendőrbiztos.

Bréchet apó fölemelkedett. De mielőtt ez a jelenet befejeződött volna, más dráma játszódott le. Egy betegszállító kocsi állott meg a kapu előtt. A betegápolók megjelentek, beléptek, fölmentek.

— Ugyan kiért jönnek?

A betegápolók ismét lejöttek, Henry asszonyt hozták, aki halotthalvány volt, majdnem magánkívül.

Míg itten lenn tomboltak és lármáztak, addig fönn csöndben, megadással, anélkül, hogy más zavarna, végét járta Henry asszony. Csak Legrand úr ment orvosért és az orvos a beteget sürgősen a kórházba vitette.

— Az én szegény leányom, aki annyira remélte, hogy saját lakásában hal meg! — zokogta Henry asszony öreg anyja s kísért a menetet, amelyben többé semmi szerepe nem volt.

Az ő leánya, az ő betege, akit annyi éven át gondozott szeretettel, megszűnt az övé lenni, törvényesen átvette a közkórház.

Föl akart szállani a kocsira. A betegápolók visszataszították. Nem engedték be a kórházba, őt nem! A következő csütörtökön meglátogathatja leányát.

Azután megkísérelte a fehér kocsi után futni, amelyen a genfi vöröskeresztes zászló lobogott. Öreg lábai két perc mulva megtagadták a szolgálatot. Mint valami örült, visszatért a házba,

fölkapaszkodott negyedik emeletére, utoljára visszatért szobájába és Henry asszony zsöllyeszékére fölállott, a szegény zsöllyeszékre, amelyet a leltárba fölvettek, és levette az egyetlen értékes tárgyat, amelyet a törvény birtokukban hagyott: a szegény megboldogult képét.

Úgy-ahogyan lehozta karja alatt. Quantin Yvonne, aki lesben állott, mert ő is várta a végzetes látogatást, látta őt elmenni és visszahívta, de ő vissza sem fordult. Valahogyan lejutott, magával cipelte ezt a keretet, amely majdnem olyan nagy volt, mint ő és meg sem állott, míg a házból ki nem jutott az utcára. A képet letette a földre és ott maradt anélkül, hogy fogalma lett volna arról, hogy mitevő legyen, vagy mi lesz belőle, midőn egy kéz nehezedett vállára.

Alexandrina nővér egész délután aggódva kóborolt a városrészben, de nem mert mutatkozni, mert attól félt, hogy jelenléte Cottard asszonyt kérlelhetetlenebbé teszi. Azért jött, hogy a Brécheteknek segítségükre legyen és távozásukkor ajánlja szolgálatát Reginának, de az nagy ingerültségében visszautasította azt.

Csak ez az elhagyatott öreg asszony maradt meg neki. Szó nélkül segített neki a képet vinni és mindketten megindultak. De, amikor Alexandrina nővér lakása felé indult, makacsul megállott. Volt neki Bercyben egy öccse, aki őt befogadná, akinél a szegény megboldogult biztos helyen volna. Csupán azt kérte, hogy Alexandrina nővér segítse föl a villamos kocsira.

Talán igaza volt. Mostan, hogy a «Gondviselés» nem létezett többé, hogy a szegényeknek állandó menhelyet, biztos segítséget nyújtson, jobb volt őket a saját érdekükben a maguk lábára hagyni. És mégis...

— Tudja-e nővér, hogy ez a rettenetes Cottard asszony mit merészelt nekem mondani? — beszélt néhány nap mulva Quantin Yvonne, méltatlankodásában és iszonyodásában sírva. — Csodálkoztam, hogy velem szemben elnéző. Megmagyarázta: «Önnek még lehet hitelezni, önnek vannak megfelelő bútorai; és én úgy gondolom, ön sokkal csinosabb és eszebb nő, hogysem sokáig zavarban maradjon!»

XII. CHARITAS.

Alexandra nővér még nem heverte ki utazását; látszott rajta, hogy egészsége meg van támadva. Akár a hideg, akár fáradtság vagy fölindultság volt, annyi bizonyos, hogy Arcillyből romboló csirát hozott magával, amely lassan dolgozott benne s megtámadta hol az egyik, hol a másik szervét. Szívdobogása és szédülése után állandó köhögés fogta el, amelytől a «Gondviselés»-nek még olyan hatásos gyógyszerei sem tudták megszabadítani.

— Levegőváltásra van önnek szüksége — ismételte Cecilia nővér szelid határozottsággal.

Talán Cecilia nővér is érezte ennek szükségét, habár maga sem tudott róla. Az ő falusi természetének nem felelt meg az az élet, amelyet azóta folytatott, hogy elhagyták a «Gondviselés»-t. Ő nem törődött vele, hogy úgyszólván állandóan bezárva marad egy többé-kevésbé egészségtelen öreg házban, kézimunkákkal foglalatoskodva anélkül, hogy testi vagy szellemi szórakozása lett volna, anélkül, hogy az élet érdekelte volna. Sohasem panaszkodott; de lesóványodott és különben üde arca néha elefántcsont-fehérséget öltött.

— Nem mondok nemet. Rajta leszünk, hogy tavasszal néhány napra vidékre menjünk — felelte Alexandrina nővér.

— Tengerpartra?

A kicsiny normand leány kék szemei föllángoltak, a kék ég tükröződött vissza bennük.

— Miért ne legyen meg a szegény gyermeknek az az öröme, hogy újra láthassa szülőföldjét, amikor azt még szeretheti? — gondolta búsan Alexandrina nővér. — És mire vagyok én itten jó?

Szegény pártfogoltjainak kiűzése sebet ejtett szívéen. Bármily fáradt volt, mostan mégis talált reá módot, hogy meglátogassa Bréchetéket, akik a Saint-Antoine városrész egy omladozó házában vonták meg magukat, amely csavargók menedék-helye volt, ahol a kicsinyek teste-lelke teljesen megromlott.

Henry asszony anyja, akit bátyja ugyan befogadott, de sógornője nem szívesen látott, elveszítette egész lényét, elfelejtette szólásgyűjteményét. De azért kitartott azon föltett szándéka mellett, hogy csütörtökönként elmegy a kórházba, ahol leányát lassankint haldokolni látta, az pedig észrevette őrajta, hogy nagyon gyorsan visszaesik a gyermekkorba. Minden látogatáskor a két szerencsétlennek eleget kellett sírni egymás fölött a következő látogatásig.

Legrand úr mint könyvelő nem találván állást, kénytelen volt egy kis kereskedésben alacsonyabb állást elfoglalni. Lehorgasztott fővel távozott hazulról minden reggel, hogy este még kedvetlenebbül térjen vissza. S az ezüstkanalak, amelyekkel Legrand asszony olyan büszkén szolgálta föl vasárnaponként barátnőinek a teát, már elhagyták tartójukat.

Yvonne kétségbeesett tetterővel védelmezte tovább magát és gyermekét a nyomorúság ellen. Végre kapott némi festeni- és írnavalót, naponként tíz-tizenkét órát dolgozott, s azonkívül gondozta gyermekét, vezette háztartását. Szenvedett minden egyes idege, mert Cottard asszony gyalázatos

ajánlatai ostorcsapásként hatottak rá. De nem sokáig bírja ki ezt az életmódot. Erői egyszerre majd fölmondják a szolgálatot s akkor mi lesz belőle és kicsiny Jankájából?

— És én nem leszek képes segítségére lenni! — mondogatta magában Alexandrina nővér, mert a jövőbe vetett szép bizodalma már elhagyta.

Habár elrejtteni igyekezett ezt a levertséget, szégyenei megérezték azt. És az önzés és emberi gyávaság ezen ösztönszerű megmozdulása folytán, mivel többé nem kapaszkodhattak bele, mint valami biztos támaszba, lassankint elpártoltak tőle. Igaz, betegjei megmaradtak neki; mindig kellett virrasztania, kellemetlen és kínos szolgálatokat teljesítenie; de micsoda keserűség érte itt is a betegágyak mellett, mikor minden hiányzott és nem lehetett, mint azetőtt, a zárdából lepedőket, meleg takarókat, gyógyszereket, táplálékot, «kis nyalánkságot» hozni; mindig vissza kellett térni erre a nótára:

— Ah, ha a «Gondviselés»-t nem zárták volna be!...

Más dolog is maradt elég; de ezek a dolgok is szenvedtek a jelen helyzet miatt, nem tudtak segíteni a pártfogoltakon és még kevésbé gondolhatott azok növelésére. Első pillanatra a magánjótékonyság jóhízemüleg ígérkezett reá, hogy az apácák tevékenységét helyettesíti. De amikor megkísérelte vállaira venni a terhet, amelyet az apácák letettek, érezte annak súlyát. Elkérdezték, hogy ők miként voltak képesek azt elviselni, és be kellett vallaniok, hogy képtelenek ugyanazt megtenni, mint az apácák. Csak a szabad iskolák emelésénél és vezetésénél is szinte legyőzhetetlen akadályokba ütköztek s ezeket is csak az elvilágiasított szerzetesek segítségével győzték le.

— Onnek van oklevele, önnek is azt kellene tennie, amit sokan közülünk, állást kellene elvállalnia valamely iskolánál — mondotta egy napon Alexandrina nővér kis társnőjének.

Ez elpirult. Már maga is gondolt arra, hogy kövesse hivatását egyik-másik alakban és egyúttal engedjen veleszületett hajlamának, hogy faluban éljen, csöndben oktasson kis gyermekeket. De azért mégis határozottsággal felelte:

— Én önt sohasem hagyom el.

— És ha önnel mennék?

— Ó, akkor kész vagyok menni.

Alexandrina nővér kapott ezen a beleegyezésen. Ha már meg kell lennie, most eltávoznék Párizsból. Cecilia nővér fiatal volt, még tudott dolgozni, jól tenni. Az ő ideje lejárt, amint azt naponkint mindjobban érezte.

November hó vége felé mégis meglepetés érte. Egy napon, amint lassankint bandukolt a Boulevard Saint-Germainen, egy igen előkelően öltözött, erősen illatszerezett fiatal nő állott meg előtte.

— Nővér, nem emlékszik reám?

Az eleven, göndör haj árnyékolta arc, amely egy nagy prémgallérból előkandikált, Alexandrina nővérben fölkelte ugyan némi emléket, de olyan bizonytalan volt ez, hogy be kellett ismernie:

— Megbocsásson, de nem ismertem föl egészen.

— Mert három év alatt megváltoztam.

A fiatal asszony szemmelláthatólag örült, hogy e tekintetben megváltozott. Azután egy szóval megadta a rejtély kulcsát:

— Nem ismeri föl Matildot?

— Kicsikém, lehetséges, hogy ön az?

Alexandrina nővér megfogta kezét. Igen, mostan fölismerte ezt a fölcicomázott és nevető arcot, amelyet azelőtt halványnak és soványnak ismert;

amelyet annyi órán át figyelt aggódva, amikor ez a kis Matild olyan betegen feküdt dolgozószobájában, a Rue de l'Échaudé-Saint-Germainben és akinek életéről akkoriban már egészen lemondott. Mindamellett életerejének segítségével kimentették a bajból és hogy egészségének helyreállítását megkönnyítsék, a Délvidékre küldötték, egy jó lélek elhelyezte őt Nizzában, a Bockay-féle nagy szabóüzlet egy fióküzletében. Alexandrina nővér azóta semmit sem tudott felőle és Matild váratlan jóléte nyugtalaníthatta volna.

De a kicsike jóra való, szorgalmas nő volt és eléggé szilárd volt elveiben, hogy sértetlenül járja végig Párizs műtermeit. És az a mód, ahogyan régi jótevőjével beszélt, a legjobb cáfolat volt a gyanúsításokra.

Miután még jól mulatott a nővér csodálkozása fölött, a jó gyermek természetességével mondotta:

— Nagy nyomorúságban voltam, ma Bockayné vagyok.

Egyszerű szavakkal elbeszélte történetét. Az üzlettulajdonos, aki özvegy ember volt, udvarolt neki és mivel előzékenységeire nem hallgatott, végre házasságról beszélt, s ő szaván fogta és két év óta, hogy megesküdték, a háztartás és az üzlet napról-napra jobban megy. A télnek egy részét Párizsban töltötte, tízezer frankos lakása volt a Rue du Quatre-Septembre nagykereskedései fölött, eljárt a városligetbe, a színházba, szépen öltözködött, csinosította magát, járt-kelt, hogy tessék az ő szabóférijének és hogy az üzlet hírét emelje. Különben nem volt gögös, gyakorlatias és őszinte lélek volt.

— Sokszor gondoltam önre és azon gondoskodására, amelyben engem részesített, amely nélkül talán nem is élnék már! — mondotta ked-

vesen. — Ezért ismertem meg önt, pedig ön is nagyon megváltozott.

Első neveltetése nem tanította meg alakoskodásra.

— Csak tehetnék életemben valamit, ami önnek kellemes volna...

— Talán tehet valamit. Mindig vannak pártfogoltjaim.

— Készséggel állok rendelkezésére. Én is az ön pártfogoltjai között voltam.

Alexandrina nővér már is tudta, hogy használja föl ezt a jóakaratot. Matild eszébe juttatott egy hozzá hasonlót, egy ép olyan szerencsétlent, amelyen szerencsés volt ez, akinek sürgősen kellett segédkezet nyújtani.

— Önnek nagy varróműhelye van. Lesz szives egy szegény leánynak némi munkát adni, aki a legidősebb hét gyermek között?

Bockayné asszony értelmes asszony volt. Két szóval időzött a dolognál és az ügyet rögtön elintézte:

— Küldje el hozzám azt a kiasszonyt holnap reggel nyolc órára. Amint látja, koránkelő maradtam. Majd meglátom, hogy mit lehet vele csinálni. Mindenesetre adok neki munkát. Ha az ember szerencsés, néha másokat is kell abban a szerencsében részesíteni.

Ezen szives szavak után Bockayné búcsut vett. Bármily nyiltan beszélt, egy szó mégis ajkain maradt. Mikor a nővért fáradt arcával és szegényes ruháival távozni látta, megbánta tartózkodó viselkedését és utána futott:

— Nővér, önt kitaszították lakásából, önt nyomorba döntötték. Ha valaha zavarba jönne, jusson eszébe, hogy én azt megértem, hogy ön nekem segítségemre volt... és ne szégyenkezzék...

Alexandrina nővér gyöngén összereszt.

— Kedves gyermekem, köszönöm; de az én számomra nincsen szükségem semmire.

Bockay asszony eltávozott; illatnyomot hagyott maga után és kezében lógatta aranyfonalú kis táskáját, amely ugyancsak tömött lehetett.

Alexandrina nővér zsebében néhány sou csengett még. E pillanatban elég volt. Elegendő volt, hogy társaskocsira üljön és a Saint-Antoine városrészbe menjen, hogy megvigye Reginának a jó hírt. A szerencsétleneknél a bátorság és remény sohasem tér vissza eléggé gyorsan.

Brécheték padlásszobájában Alexandrina nővér elé váratlan kép tárult. Az atya melegítette a levest. Egyik fiúgyermek tartotta térdén a kis Magdolnát és igyekezett őt elhallgattatni. A kis Lajos a földön ült és bambán játszott a régi dobozzal, amelyben a nagy leány cérnagombolyagjai, tűi, ollói voltak, amelyeket olyan sokszor elrejtett öccse elől.

Uj üresség, új rendetlenség volt itten.

— Hát Regina hol van?

Bréchet apó ostoba arcot vágott:

— Ah, nem látja őt többé... Elég volt neki belőle. Itt hagyott bennünket faképnél, még csak azt sem mondotta: beföllegzett! Tovább állott... tegnāpelőtt... Magam sem tudom, hogy kivel.

Alexandrina nővér némán állott a dolgok félelmetes láncolata, a rossznak végtelen kiterjedése, a jogtalanságok, a nyomorúságok, a balesetek előtt, amelyeket némelyek maguknak szereztek.

Mivel a nővéreket elűzték és kifosztották, a szegények az ő részükről is kifosztva és elűzve látták magukat. Az irgalmasság hatalmas gépezete nem működött többé szabályosan a fáradhatatlan munkások keze alatt s így a szerencsétlenek el-

veszítették bizalmukat, elveszítették türelmüket, másfelé fordultak, a rossz felé!

Mit ért, hogy a segítség megjött, ha nagyon későn jött, mint ma!

Alexandrina nővére ez volt az utolsó csapás. És amikor a következő héten a plébánián egy lelkész átadta neki egy másik lelkész, a szegény limousini plébános levelét, amelyben fölkeri, hogy keressen faluja számára egy állás nélkül való tanítónőt, többé nem habozott:

— Tisztelendő úr, ez Cecilia nővér ügye... Gyermekem, ezt önnek el kell fogadnia. Évenként hatszáz frank, lakáspénz nélkül, egy hegyvidéki faluban, két és fél órányira az állomástól, ezen föltételeket egyetlen egy világi sem fogadná el, pedig mégis csak kell, hogy azok a kis leányok is keresztény nevelésben részesüljenek.

— De a tanítást az év vége előtt meg kell kezdeni. Közvetlen választ várnak és rögtön el kell utaznunk. Készen vagyunk?

Alexandrina nővér megértette azt a kötelezettséget, amely a többes számba bele volt foglalva és nem igyekezett magát többé kivonni.

— Készen vagyunk.

Elhatározása azonban mégsem volt egészen készsége. Azon néhány nap alatt, amíg a tárgyalások tartottak, még küzdött a belső ellenkezés ellen, amely fölött sem értelme, sem akarata nem győzött és amely nem engedte, hogy határozzon. Ugy tetszett neki néha, hogy az önzés némi maradéka bontakozik ki belőle; néha attól félt, hogy ez egy félreismert kötelesség érzete vagy isteni sugallat, amely ellentmondásban van a saját bölcsességével. Pályáját mindig olyan tisztán látta kijelölve és most megdöbben, hogy többé nem ismer önmagára. Reggel a szentmise

alatt hosszasan imádkozott, hogy Istentől fölvilágosítást kérjen és a nap folyamán is visszatér a templomba, hogy újra imádkozzék. De a sötétség csak tartott lelkében. Akihez fordult, akik tanácsot adtak vagy bátorították, vagy elvették a kedvét, mindnyájan csak növelték lelkének ezen nyugtalanságát. Mikor első izben célzott ezen elutazásra, Quantin Yvonnet, akit a dolog váratlanul érintett, valóságos kétségbeesési roham fogta el.

— Ön eltávozik? Nem lesz többé itt velem! Mikor így is olyan elhagyatott vagyok, mi marad nekem?

— De én olyan keveset számítok.

— Ön?...

Fejét öreg barátnője vállára hajtotta, az ő gyermekes kifejezésével, amely őt olyan meghatóvá tette, s a fiatal asszony olyan dolgokat mondott, aminőket az ember mindennapi bizalmas beszélgetés közben ritkán mond el és amelyek a fölindulás óráiban egyszerre maguktól jönnek.

— Ha ön elutazik, ne utazzék el anélkül, hogy megtudja, mi volt ön nekem. Olyan pillanatban jött ön, amikor körülöttem minden kétségbeejtett; amikor sohasem gondoltam volna arra, hogy valakihez forduljak, mert senki sem jöhetett segítségemre. Egyedül ön tehetette meg azt, amit megtett, mert ön nem ebből a világból való. Habár számúzve voltam körömből; habár mint feleség gyalázásoknak voltam kitéve, ön előtt nem szégyenkeztem. Ön nem úgy nézte a dolgokat, amint az emberek nézik a világban. A szenvedést, bármilyen is az, ön nem utálja, ellenkezőleg: ez önt vonzza, ön szereti azt. És azoknak, akik szenvednek, mindenekelőtt arra van szükségük, hogy azok, akik támogatni akarják, elsősorban szeresék; enélkül a segítség, amelyben az ember

részesül, nem támogatás, hanem a szenvedésnek egy más alakja, ez az egész! És ön engem olyan nagyon szeretett, mert tudta magát velem azonosítani. Ön az én koromba illeszkedett, magára vette az én természetemet, hogy megérthessen, megítélhessen engem, hogy elnéző lehessen... Mert ön mindent tud rólam, még azt is, amit nem mondtam el. Ön tudja, hogy az én szerencsétlenségem nemcsak a szegénységtől, sem külső körülményektől származik, hanem hogy van valaki még a szívemben és ön ezt a bajt épen úgy gyógyította, mint a többit. Talán egy kicsit nagyon is szerencsétlen voltam és olyan tapasztalatlan vagyok. Hogy alkalmam van gyermekemet bálványozni, ez nem elegendő, hogy szívem megteljen. Érzem azt, aki akaratom ellenére nyomomban van és hogy őt visszatartsam, nincsen egyebem az ön szereteténél. Példát keresek, hogy bátorságot öntsön belém, hogy megmutassa, milyen gyöngé és gyáva vagyok. Elmondom magamban: ő fiatal volt, ép olyan kedves természete volt, mint nekem. Abból a szeretetből, amelyből mások maguknak boldogságot teremtenek, vagy mintegy mentegetőzve megtartják maguknak, ő szent dolgot művelt, irgalmaságot gyakorolt, mert csak a szeretettel lehet azt tenni, amit az irgalmas tesz. Azért van olyan kevés irgalmasság, mert úgyszólván senki sincsen, aki szívét nem magának vagy más, övéi számára tartaná meg, hanem a közös kincstárba szolgáltatná, odaadná mindenkinek.

— Kedves kicsikém, ez a legbiztosabb hely, amely egyszersmind néha nagy kamatokat is hoz. Lássa, milyen nagy hasznom volt önnél.

Alexandrina nővér térdeire vette a kis Jankát és egy nagyanya gyöngédségével ringatta.

— Tehát azt hiszi, hogy én sohasem voltam gyöngye?... Valóban az öntől való elválás gondolata olyan kemény, hogy még nem adtam meg magamat, habár kötelességem másfelé hív. Szeretném mindkettőjüket magammal vinni ezen elhagyatott vidékre. Az élet ottan nem olyan drága, igaz, csakhogy ottan nem lehet kenyeret keresni. Lám, ezért még jobb önnek, ha itten marad, ahol talál munkát, ahol remélheti, hogy ajánlják, pártfogolják; ahol végül egy kötelesség tartja vissza, amennyiben megvan a reménye, hogy férjét visszatérni látja.

— Micsoda? Azt hiszi, hogy visszatérhet még?

A fiatal nő hangja legyőzhetetlen félelmet, ellenkezést árult el.

— Semmit sem tudok felőle... De végre is, Yvonne, az ön férje ő! Épen az imént beszélt ön irgalmasságról. Nos, ha nem tudja őt többé szeretni, legyen egy kis irgalommal iránta, már leánya miatt is. Amikor elutazom, magammal kell vinnem ezen ígéretét.

Alexandrina nővér nemcsak arra gondolt, hogy a vétkes számára biztosítsa a bocsánatot. Az óhajtott ígéret különösen védelmezné is Yvonnét. Amíg lehetséges lenne neki a házasesetet újra fölvenni, az ő finom női becsülete elúzne minden veszedelmes emléket, minden álmodozást. Yvonne érezte ezt és vonakodott szavát adni.

— Ezen ígéret nélkül nem utazom el! — mondotta Alexandrina nővér határozottan.

— Ez volna az, amit akarnék, hogy ne utazék el!...

A nővér egy mozdulattal visszatette bölcsőjébe a kis Jankát és az ablakhoz ment, kinyitotta, kihajolt, hogy levegőt szívjon. Amikor visszatért

Yvonne, változást vett észre vonásain, amely már régen föltünhetett volna neki.

Az emberek megszokták, hogy Alexandrina nővér gondolja és eltartsa őket és elfelejtették, hogy már öreg és nagyon megpróbáltatott, mások szolgálatában nagyon kimerült, ő is szenved ezen nyers párizsi életmód miatt, amelybe már Yvonne is belefáradt. Nyugalomra volt szüksége, még pedig nem volt szabad sokáig késni vele.

— De — mondotta végre Yvonne — amit öntől kérek, azt tulajdonképen azért kérem, hogy önnek visszaszolgáljak valamit abból, amit ön tett értem. Azt akarja, hogy ígéretet tegyek? Önnek igaza van. Megigérem. Nyugodtan elutazhatik. Melyik napon utazik el?

— Cecília nővérnek pénteken kell ott lennie. Csütörtökön utazunk egy esti vonattal.

A csütörtök elérkezett. Alexandrina nővér sok ingadozás közt végre is rábizta magát a dolgok folyására, amelyben nem ismert többé magára, ő is, meg Cecília nővér is megtették rövid előkészületeiket, búcsút vettek egykori társnőiktől, elvégezték imádságukat a temető sarkában, ahol a «Gondviselés» nővérei pihentek és mellettük Stefánia nővér.

Még remélte, hogy ettől a sírtól fölvilágosítást nyer; de semmi sem világította meg ezen lelki zavarát, semmi sem jött számára, csak az a szomorú gondolat, hogy egy napon majd ide fogják őt kihozni; hogy a közös élet, közte és nővérei között, fölbontva marad mindhalálig...

Lehorgasztott fővel tért vissza a nagyszámú és élénk gyalogjárók között.

Karácsony és újév között voltak és ez a tiszta és hideg szép idő, amely a járást-kelest és látogatásokat megkönnyítette, előmozdította az általános közlekedést.

— Szegény Párizsom, kedves Párizsom! — gondolta magában Alexandrina nővér, amint nehezen szedte lábait, mintha minden egyes ködarab visszatartotta volna.

Pedig neki sohasem volt része Párizs örömeiben, fényűzésében, ellenben sokat adott itten. Valószínűleg ez tartotta vissza.

Visszatért lakására, egy kocsi jött a csomagért.

— Szegény Párizs, kedves Párizs! — ismételtette magában az öreg apáca s végignézett még a küszöbről a fekete házakon és a sötét utcán, amelyet csak a csillagok világítottak meg.

A kis Cecilia nővér ösztönszerű kiméletességéből hallgatott; ő nem értett az egészből semmit. Ha nem tartóztatta volna magát, örvendezett volna; olyan boldognak érezte magát, hogy lemegy oda és hivatását újra fölleli.

Midőn a kocsiba fölszállani készültek, egy ember közeledett, aki megijesztette. Különös volt a külseje és a viselkedése még inkább. Észrevétlenül egészen a két nőhöz lépett és halkán mondotta:

— Alexandrina nővér?

Ez megfordult. Sokkal tapasztaltabb volt, mint fiatal társnője, s így nem ijedt meg, de fölébredt óvatossága. Cecilia nővérnek intett, hogy szálljon föl a bérkocsira és két lépésnyire távozva, meghallgatta, amit az ember halkán mondott neki.

— Ah, Istenem! — kiáltott föl.

— Igen, siessen. Rögtön kéri önt...

— De előbb Quantin asszonyt kell értesíteni...

— Nem. Nem akarja, hogy felesége jöjjön.

Még két-három szót váltottak.

— Lekésünk a vonatról! — mondotta magában Cecilia nővér aggódva.

Alexandrina nővér visszatért. Fölnyitotta az ajtót.

— Szegény kicsikém, nem lesz ugyan kedvére,

de lehetetlen ma este elutaznom. De ön azért nem lehet hűtelen ígéretéhez. Hozza meg azt az áldozatot, hogy egyedül utazik el. Isten akarja ezt. Kötelességből megy ön le és engemet más kötelesség küld, amely visszatart itten.

Alexandrina nővér becsukta az ajtót. Eltűnt dédelgetett gyermekének a kedves arca, annak az arca, aki az ő támasza és öröme volt. Elgondolta, hogy sohasem fogja őt viszontlátni. Ami benne emberi volt, mindaz megremégett benne és fáj. De lelke magasabb részében végtelen édesség ömlött el. A bizonytalanság megszűnt kísérteni; minden újra tiszta lett. A mennyei fényesség visszatért. Isten megmutatta neki, hogy mit vár tőle, titokzatos jel által, amelyben igazán meg lehet látni a Gondviselés akaratának megnyilatkozását.

Ez a tönkrement, nyomoruságos ember, aki a baj első támadására összerogyott, olyan mélyre süllyedt, hogy saját feleségét sem merte magához kéretni. Az öreg apáca segíthetett rajta csak és ő megemlékezett róla. Mikor őt magához kérette, engedelmeskedett a haldoklók ösztönének. Az apácában megvolt az anyák minden joga, minden sértetlensége, azoknak minden megfontolatlan vak önmegtagadása. Csak az apáca nem fogja őt elkárhozottnak tekinteni, egyedül ő akar és tud neki segíteni meghalni.

Ezt az éjszakát, amelyen az ő kedves leánya egészen egyedül ment egy ismeretlen vidék felé, Alexandrina nővér a tékozló fiú ágyánál töltötte, akinek nagyobb szüksége volt még a segítségére, mert az örökkévalóság felé tartott. A nővér nem sajnálta az áldozatot, amelyet ezzel hozott és nem gondolt arra, hogy mérlegelje annak nagyságát. Semmi sem riasztotta vissza, semmi sem félemlí-

tette meg. Hasonló béke sohasem ömlött el lelkében; és ez a béke végre beszállott ama lélekbe is, amely végső halálgyötremlék között vergődött.

Akiknek Alexandrina nővér segítségökre volt, azok nem voltak többé teljesen szerencsétlenek. Bármily zaklatott volt is életük, végüket megvilágította egy sugár...

Vyonnenak ezen éjszaka rettenetes álmai voltak. Tegnap búsuzása Alexandrina nővértől bizonyosan hozzájárult ideges állapotához, amelyben ma reggel volt. Úgy tetszett neki, hogy egyetlen támasza eltűnt, míg ellenben ismeretlen veszedelem közeledik és a kis Janka öntudatlanul hasonló benyomást érzett, mert minden pillanatban hánykolódott és sírt.

Még jó korán volt, mikor Alexandrina nővér kopogtatás nélkül belépett.

— Hogyan, nővér, ön nem utazott el?

— Nem, kedves gyermekem, nem utazhatam el.

Első ízben történt, hogy Alexandrina nővér nem mosolygott és Quantin asszony rögtön valami szerencsétlenséget sejtet.

Alexandrina nővér szelíden, óvatosan tudtára adta, amit sokáig úgysem lehetett elrejtteni előtte. És a fiatal asszony szívének egész nemeslelkűségében milyen őszintén megsiratta azt, akinek jogtalan eljárását elfelejtette, akiben már csak gyermeke atyját látta; mennyire sírt amiatt is, hogy nem lehetett nála, hogy segítségére legyen és megvigye bocsánatát.

— Volt segítségben része. Tudta, hogy ön megbocsátott neki... És ezután — fejezte be Alexandrina nővér — a legnagyobb kegyelemben részesült, keresztény módon halt meg...

Miután a fiatal özvegy mellett fölemésztette kevés erejét, amely még volt, Alexandrina nővér visszatért elhagyott lakásába. Kicsiny társnője nem volt ott többé, hogy fogadja; elajándékozta őt is, amint elajándékozta mindenét szeretetből a szegényeknek, azoknak a tudatlan kicsiny gyermekeknek, akiket föl kellett nevelni Isten iránt való szeretetben.

Leült a tűzhely elé, amelyben nem égett tűz. Ezen éjszaka képei meglátogatták őt. Hideglelése újra elővette.

— Erősen hiszem — mondotta magában — hogy befejezem utolsó föladatomat...

Limousinban megérkezvén, Cecilia nővér írt, hogy először is megsürgesse várva-várt eljövetelet és hogy beszámoljon utazásáról és a benyomásokról.

A falu tulajdonképen csak nagyobb major volt, de kedves, már amennyire meglehetett itélni a hó alatt, amely a tökéletesen elhagyatott vidéket beborította, de nyáron elég csinos lehet. Az iskolaépület kényelmes, egy részét újra építették; az emberek majd csak barátságosak és szolgálatkészek lesznek, mihelyt jobban megismeri őket és a gyermekek idővel kimutatják képességüket. Egészben véve a kis nővér meg volt elégedve és csak Alexandrina nővérrre várt, hogy boldog legyen.

— Mostan többé nem megyek le, ez nem okoz többé gondot — mondotta Alexandrina nővér derült mosolygással. — Olyan korban vagyok, amelyet enyéim közül senki sem ért el.

Mióta Arcillyba utazott, gyakran gondolt övéire, nem többször ugyan, mint azelőtt, de másként. Úgy tetszett neki, hogy nincsenek olyan messze

tőle, mintha nemsokára találkoznék velük; és különös finomsággal tért vissza emlékezetébe ezernyi kis részlet, amely régen elhalaványodott. Különösen atyja életének utolsó napjai elevenedtek föl. Atyját több héten át kimondhatatlan rosszullét gyötörte, amelynek súlyos voltáról az orvosok ugyan hallani sem akartak, de ő nem ámította magát, mert minden lelki és anyagi ügyét már előzőleg rendbe hozta, midőn egy este elaludva találták, amint az gyakran történt vele, könyvtárának nagy zsöllyeszékében, de ez egyszer nem ébredt föl.

Alexandrina nővér is mintha érezte volna, hogy ugyanaz a betegség lepi meg, az a betegség, amelyett Arcillyből hozott magával; ő legálább azt hitte. Isten az ő kifürkészhetetlen terveiben talán úgy akarta, hogy ugyanott találja meg a halált, ahol vette az életet.

De azért továbbra is kijárt, hogy foglalkozzék szegényeivel. Ha egy nap szünetelne, másnap nem tudna fölkelni.

— Ugyancsak rossz színben van — mondták neki gyakran.

És Laurencia nővért, mikor meglátogatta, megijeszthette állapota, mert egyenesen fölajánlotta, hogy hozzája jön lakni. Alexandrina nővér nagyon szívesen vette ajánlkozását. A magánosság néha megfélemlítette. Megállapodtak, hogy Laurencia nővér másnap költözik hozzája.

— Nagyon fogok örülni, ha itten lesz — mondtotta magában Alexandrina nővér. — Szeretném, ha már itten volna az a holnap — gondolta magában ezen havas téli estén, miután visszatért látogatásáról, amelyet egy betegnél tett, aki talán nem volt nagyobb beteg, mint ő és miután szemügyre vette Cecilia nővér ágát, amely itten

maradt az övé mellett és amely néha fájdalmasan a távollevőt jutatta eszébe.

Hogy némi bátorságot merítsen, míg várakozik erre a másnapra, újra át akarta olvasni a levelet, amelyet épen előbb kapott. Ez a levél sokat vándorolt, messziről köldötték, egy kissé a véletlenre volt bízva és végre sok bolyongás után eljutott a címzetthez.

De-Prielle úrtól jött a levél. Stern asszony nagy későn értesítette őt a látogatásáról, amely távollétében érte, s ő visszaidézte emlékeit és kitalálta a látogató nevét. Sőt olyan nagyra volt e névvel, hogy a borítékra teljesen kiírta. Ez késeltette a levelet. Negyven év óta nem ismerték az apácát többé ezen a néven.

— Valóban kell, hogy egyszer újra fölleljék ezt a nevet — mondotta magában Alexandrina nővér. — Ma-holnap szükség lesz reá.

Asztaliókjába tette a levelet ama napra. Azután elgondolkozott mind a fölött, amit De-Prielle úr jónak tartott neki megírni, az ajánlatok fölött, amelyeket finom nemeslelkűséggel és egy jellemes és úri ember tökéletes tapintatosságával tett neki.

— Figyelmébe ajánlhatnám neki Yvonnét és gyermekét. De nem, ő még fiatal, özvegy ember, nem foglalkozhatik egy fiatal asszonnyal. Szegény kicsike, más védelmezőre volna szüksége! Istennem, ki tudja? Később visszatérhet még hozzá a boldogság. De itten leszek-e még? Nem, én nem leszek itten többé. Akkor ugyan ki segít neki, hogy helyzetét megjavítsa?

Nagy hideglelése, amely újra elővette, ágyba kényszerítette. De amikor ágyba feküdt, még inkább fázott, egészen betegnek érezte magát. Teste fájdalmasan elzsibbadt; különös volt, hogy

lelke ellenkezőleg soha nem ismert tevékenységgel működött. Egyszerre föltűnt lelkében a meghányt kérdések megoldása.

— Du-Plessis Róbertnek el kellett őt vennie. Ez az egyetlen elégtétel azért, amit Yvonne ellen vétett, a neki okozott balsorsért. Róbert gyenge, határozatlan. Hogy bánkódik, afelől biztos vagyok. Ha szólnának neki, jóvátenné, amit tehet és ami kötelessége; de kell, hogy szóljanak neki. Én nem fogok neki szólni. Nem, nem lesz többé időm, hogy szóljak neki. Meg fogom neki írni...

És lázában az a gondolata támadt, hogy ezt a levelet rögtön megírja neki, egy másikat pedig De-Prielle úrnak, hogy egyes jámbor ügyet ajánljon figyelmébe. Ki akarta nyújtani karját, hogy meggyujtsa viaszgyertyáját, de karja megtagadta a szolgálatot. Egész teste egyszerre mintha megdermedt volna, renyhe, nehéz volt, mint valami öntömeg. Egészen a torkáig, nyelvégig ilyen volt, amelyek nem működtek többé, amikor szólni akart. Sokkal többször volt betegek mellett, hogyses csalódásban lett volna ezen tünetek felől.

— Meghalok...

Agya és szive még éltek és ezen utolsó pillanatban ismét megjelent a múlt képe. De ez a visszapillantás az aggodalmak és sajnálkozások helyett csupán ismeretlen boldogságot, a menyeyei jutalmak előízét hozta meg. Menyasszonyi fehér díszben látta magát azon a napon, amelyen Istennek ajándékozta magát; amelyen megalapította a szegényekből, szenvedőkből, elhagyottakból álló nagy családját; amikor hősieen vállaira akarta venni a saját terhével mások nyomorúságának és gyöngeségének a terhét is. Soha-

sem egyezett bele, hogy ezen tehertől megváljon, hordozta egészen addig, amíg ma összeesett alatta és itten volt bizonyára az óhajtott vég. Ekként kellett meghalnia, hogy hű maradjon.

Kiúzva látta magát a «Gondviselés»-ből. Megfosztva öltönyétől, előjogaitól, jótékony befolyásától; némelyek üldözték, mások kiutasították, elűzték mindenünnen, még saját házából is és ő mosolygott reá, hogy ilyen tökéletesen megtartotta alázatossági és szegénységi fogadalmát.

Minden megváltoztatta külsejét. A fájdalmak már örömökre változtak, a nyomoruság megdi-csőülésre.

Közelebb lépett még hozzá az utolsó látomás, ama szerencsétlennek a képe, aki halálos ágyához hívta őt, aki ő általa keresett megmentést. És a látomás, amelyet az imént még szomorúnak látott, ragyogó és fényes lett.

— Ezt a művet még elvégezhettem. Talán ez volt a legjobb.

Szegényebb volt, mint a szükölködők, elhagyatottabb a bűnösöknél; neki, aki olyan sok haladklónak volt segítségére, senki sem volt ágyánál, semmi emberi segítséget nem szólíthatott. Jól volt ez így. Még mondogatta:

— Nekem semmire sincsen szükségem!

Egyedül azok miatt szomorkodott, akik másnap olyan keserű fájdalmat éreznek.

— Az én kedves kis Cecilia nővérem, szegény Yvonne!

De nem volt szabad ezen gondolatoknál sem időznie. Mostan Istenre, egyedül reá kellett gondolnia!

És ezen utolsó föllobbanásában a lélek, amely annyit szeretett itten a földön, édesen fölfelé vonzatta magát, fölszállott az örök szeretet felé.

XIII. AZ UTOLSÓ MŰ.

Bockaynél értesült Du-Plessis Róbert ezen haláláról, egészen véletlenül. Reggel elmenőben betért, hogy kifizessen egy számlát. Amidőn keresztülment az első emeleti termeken, Doynel asszony, aki ruhapróbáról jött, egy mintabáb mellett állt és beszélgetett Bockay asszonnyal.

Jóllehet az árúraktárban semmi dolga sem volt, Matild gyakran lejött. Mert mint gyakorlati asszony tudta, hogy az úrnő szeme még több, mint az úr szeme; nem tudott közönbös lenni olyan dolgok iránt, amelyek régi foglalkozására emlékeztették és ahol magát illetékesnek érezte. Újabb gyönyörűségét találta abban is, hogy érintkezhetik vevőivel. Ha valaki gazdag asszony, szeretne előkelő is lenni; de ehez nem elegendő, hogy vagyont szerzett és hogy férje van. Az arisztokrata világgal nyilvánosan érintkezhetett, s azért legokosabb volt a gazdag Bockay asszonyra nézve, ha igyekezett vele magán érintkezésbe is jutni és azért tartózkodott attól, hogy főnnhéjázó legyen és iparkodott kedvükben járni mindazoknak a hölgyeknek, akik ugyan nem bocsátották volna be fogadótermeikbe, de akik szinte meghítt beszélgetésekbe eredtek vele az ő termeiben, amelyek a maguk nemében fényesebbek voltak, mint a külvárosi fogadótermek.

Midőn Du-Plessis Róbert üdvözölte Doynel

asszonyt, akit ismert, Bockay asszony jóakaró fejbőlintással köszönt neki, de azért nem szakította félbe beszélgetését vevőjével.

— Ez a szegény Alexandrina nővér! — ismételte. — Szomorú, ha az ember elgondolja, hogy mint halt meg segítség nélkül ő, aki olyan sok embernek volt segítségére! Még nem régen találkoztam vele és már nagyon megváltozottnak találtam. Sokat átélt ő is. Akármily szép dolog apácának lenni, még is nehéz lehet elviselni, hogy az embert kiűzzék házából, kényszerítsék életmódja megváltoztatására, lemondjon mindenről, amit szeretett, lemondjon mindenről, amivel foglalkozott. Ez annyi volna, mintha tőlünk többiekől elvennék házunkat, férjünket, gyermekeinket...

Doynel asszony Du-Plessis Róberthez fordult, aki ottan maradt és láthatólag figyelt.

— A «Gondviselés» egy apácájáról beszélünk, akit halva találtak ágyában.

— Alexandrina nővérről van szó? Ismertem — mondotta a fiatalember — anyám nagyon szerette.

Az új érdeklődéssel, amelyet egy hallgató jelenléte keltett, a beszélgetés még jobban megereedt.

— Jelen voltam a kiüzetésnél; felejthetetlen látvány volt. Sohasem láttam hasonló néptömeget, sem hasonló tüntetést. Sőt mi több, verekedtek az utcán — beszélt Doynel asszony. — Nem különös-e, hogy előbb az emberek olyan ujjongva üdvözölték őket, olyan erélyesen tiltakoztak érdekükben, azután pedig elveszítik őket szemük elől, nem törődnek velük többé, csak azon a napon, amelyen megtudják, hogy meghaltak?

Észrevette, hogy voltaképen önmagát ítélte el, és a maga részéről legalább jóvá tenni óhajtotta azt a következetlen feledékenységet, amennyire azt mostan jóvátehetette.

— Azt mondja, Bockay asszony, hogy a temetés ma délelőtt lesz? Hol?

— Saint-Germain-des-Présben.

— Tudja-e, hogy hány óraker?

— Délben. Elmegyek.

Bockay asszony fölhasználta az alkalmat, hogy igen elegáns fekete ruháját érvényesítse, amely az üzlet egyik legjobban sikerült mintája volt.

Doynel asszony figyelme föl volt keltve. Észrevette a mintát, azután körülnézte magát, végignézett sötétszürke szövetruházatán.

— Én is elmennék szívesen. De nincsen időm, hogy ruhát váltsak.

— Ó, asszonyom, nem szükséges, hogy ruhát váltson — erősítette Bockay asszony az ő kereskedői tekintélyével. — Az olyan temetés, mint ez, nem olyan, mint előkelő ember temetése. Mindenféle ember lesz ottan, nem fogják a részleteket megjegyezni és aztán ki jegyezhetné meg? Nincsenek szülők...

— Az apácáknak mégis, mint másoknak, megvan a maguk családja — jegyezte meg Róbert, aki már régóta hallgatott, egy kicsit nyugtalanodott maga miatt, mert legkisebb fogalma sem volt, hogy mint távozhatik el.

Midőn a beszélgetésbe beleelegyedett, Bockay asszony följosogítva érezte magát, hogy hozzá forduljon.

— Alexandrina nővér igen jó családból származik, D'Arcilly kisasszony. Láttam a gyászjelentésen.

Róbert könnyed mozdulatot tett. Arra a napra

gondolt, amelyen a «jó asszonyt» fogadta és elutasította.

— Azok a D'Arcillyk ezek, akiké az a kastély Chartres mellett? Nagyszerű birtok, ahol igen gyakran vadásztam a Priellekkel — magyarázta, Doynel asszonyhoz fordulva.

— Igen, ezek azok a D'Arcillyk — erősítette Bockay asszony.

Ő ugyan semmit sem tudott felőle, de előnyösnek találta ezt a választ jötevéje emlékére — meg önmagára is, aki valóban mindig arisztokratákkal érintkezett, akinek már szegényes ifjúságában is, amikor szerény üzletét megkezdette a Rue de l'Échaudé-Saint-Germainben, egy előkelő hölgy volt az ápolónője, aki egy vidéki kastélyból származott, egy nagyszerű birtokról, amelyen hajtóvadászatot tartottak.

— Én elmegyek Saint-Germain-des-Présbe — mondotta Doynel asszony egészen határozottan. — Mivel ismerte a szegény nővért, nem óhajtja, hogy magammal vigyem, Du-Plessis úr? Férjem lenn vár rám és három hely van a kocsiban.

Róbert mindig azt látta, hogy az ember csak úgy határozza el magát, hogy egy bizonyos föllobbanásnak enged és még örült, ha ez a föllobbanás bizonyos gyakran kipróbált nemes ösztönzésekkel megegyezett, amelyek eléggé erősek, hogy megmozdítsák lelkiismeretét, de mégis gyengék ahhoz, hogy kiragadják szokásaiból, kitépjék abból az életből, amelyet ő szerzett magának.

Ellenkezés nélkül hagyta, hogy vezesse Doynel asszony. Alapjában talán jobban meg volt hatva, mint a fiatalasszony, aki Bockaytól távozóban végignézett a kiállított mintákon.

— Ez a köpeny igen izléses. Igen csinos az előrésze.

— Nézze csak a hátulját, asszonyom! — kiáltott föl Matild és utána ment, hogy megfordítsa a próbabábot.

Ezután, mindegyik a saját fogatán, elmentek Alexandrina nővér temetésére.

A temetés nagyon egyszerű volt. A szegények gyászkozsija állott Saint-Germain régi előcsarnoka előtt és a templom szőnyegtől megfosztott belsejében a szerény gyászravatal mögött, amely néhány kis koszorúval volt díszítve, mindenféle fajtájú emberek tömege állott, amint azt Bockay asszony előrelátta.

Ebben a tömegben kevés rendet és semmiféle osztályozást nem lehetett látni. Egy szertartásmester nagy zavarba jött volna itten. Kik voltak Alexandrina nővér legközelebbi rokonai? A betegek, a gyöngélkedők vagy a szűkölködők, az árvák vagy az elhagyott öregek?

Balra könnyen fölismerhető csoportot alkottak a «Gondviselés» egykori apácái, akik mind nagyon egyszerű öltözékben jelentek meg, némelyiké épen olyan szegény volt, mint Alexandrina nővér régi fekete ruhája. Ezek között a szegény kis Cecilia helye üres maradt, mert hatszáz frankja nem engedte meg, hogy még egyszer megtegye az utat. Azután voltak más régi arcok is, akik megmaradtak a «Gondviselés» nyugdíjaiból és alkalmazottjaiból, akiket a kórház vagy közös sír nem nyelt el; azután, szék-szék mellett ott tolongtak Alexandrina nővér barátai, a jótevők és pártfogoltak, akik közül az utóbbi időkben igen sokan feledékenyek voltak és akik egyszerre mindnyájan visszaemlékeztek és elégtételre kötelezve érezték magukat, mint Doynel asszony, mint

szomszédnője, az a magas hölgy, akinek haja már őszbe vegyült; mint másik szomszédnője, Henry asszony kicsiny öreg anyja. Fejét forgatta, mint aki nem igen tudja többé, hogy hol van. De azért mégis módját ejtette, hogy eljőjön és a gyászravatal szemlélésekor a legközelebbi temetésre gondolt, amelyet ő fog kísérni, leánya temetésére.

És az előkelő emberek és a szükölködők mögött, egyiknek is, másiknak is utat engedve, a városrész azon apáciai foglaltak helyet, akiket még nem töröltek el. Kötelességüknek tartották, hogy eljőjenek és elvezessék ide árváikat is. Főkötőik árnyékában elmélkedtek; elmondották magukban, hogy csakhamar rájuk is kerül a sor és ezen koporsó közelében bátorságot és példát kerestek.

Du-Plessis Róbert, aki az utolsók között érkezett meg, a hajó végében maradt és mivel már természeténél fogva érdeklődött lelki kérdések iránt, nem tartóztathatta meg magát, hogy megfigyelje a jellegzetes alakokat, a helyzeteket, hogy levonjon magának ezekből valami következtetést. Azután önmagát figyelte meg. Jobban ismerte természetének különös ellentmondását, mint más.

— Megtagadtam a szegény nőtől, amit tőlem kért. Kiutasítottam, legalább is majdnem. Ma eljöttem, hogy megadjam neki a tiszteletet és hogy úgyszólván bocsánatot kérjek tőle. Miért? Mert halott. A halál tehát teljesen megváltoztatja a dolgok külszinét? Ez annyit jelent, hogy ha a dolgokat a maguk valóságában akarjuk látni, akkor úgy kellene azokat szemlélnünk, mintha az egész világ halott volna és mintha az ember maga is meghalni készülne? Némelyek így gondolkodtak. Az apácáknak nincsen másként munkatervük és létjogosultságuk. Ilyen gondolkozás

mellett hagyta el az öreg Alexandrina nővér, amikor fiatal volt, Arcillyt és nem lelke állapotát kellett megváltoztatnia. Ha ő elviselte is a fájdalmakat, mégsem ismerte azt az önmagában való megbizhatatlanságot, amely talán minden erkölcsi megpróbáltatás között a legrosszabb. Nála még a halál sem zavart össze semmit. A halálra gondolt egész életén át. Igaza lett volna? Nem tudok róla semmit. Mindenesetre nem tévedett jobban, mint mások, mint például én. Érzem, hogy minden hibás bennem; semmihez sem ragaszkodom, semmi sem elégít ki; nem ragaszkodom az élethez és mégis félek a haláltól...

Ez a félelem járta át, mikor fölhangzottak a «Quando judex» hangjai.

— Semmi hasznom sem volt az életből — gondolkozott. — Még csak boldog sem vagyok. Talán a legboldogtalanabb lény vagyok e földön...

Tekintete végig futott a lehajtott fők sorain; azután megállapodott egy fátyolon, amely egy karcsú, fiatal alakot fődött be, aki heves zokogástól remegett.

— Van mégis egy nő, aki ugyancsak szerencsétlennak látszik! — gondolta. — Úgy hiszem, hogy a nők még szerencsétlenebbek, mint mi. Mi baja lehet? Mert végre is az ember egy apácát nem sirat ilyen kétségbeesetten és nem hord ilyen gyászt. Ez a gyász özvegyi gyász.

Tovább szemlélte az előkelő és gyöngé alakot.

— Testtartása Yvonneéhoz hasonlít.

Yvonne! Mindig ugyanaz az emlék. És mikor az az emlék nem jött magától, ő maga kereste föl újra. Hány nő vonzotta már, mert némi hasonlóságot talált köztük és Yvonne között. Az imént még Doynel asszony is reá emlékeztette

az ő kék szemeivel és sötét hajával. De neki közönséges arca volt, amely a futólagos hasonlóságot megsemmisítette és Róbert már máshol kereste újra ezt a hasonlóságot, mintha egy jogos bűnhődés folytán arra lett volna ítélve, hogy hiában, fájdalmasan járjon a boldogság árnyékában, amelyet elszalasztott.

— Annyi bizonyos, hogy ennek a fiatal asszonynak a termete olyan, mint Yvonneé!

Az istentisztelet tovább folyt. A román bolt-hajtás alatt az ének, imádság, szomorú, jámbor vagy szórakozott gondolatok egybefolyva hullámzottak Alexandrina nővér koporsója körül. Du-Plessis Róbert folyton a fodros fátyolszövetet nézte a második sorban az oltár előtt. Az emberek fölállottak, hogy a följánlásra menjenek. A gyászravatal mellett elmenvén, Róbert is rá gondolt a halottra. Sőt egy kis gyöngykoszorú még föl is keltette figyelmét. A szalagon szokatlan fölírás volt, amilyent sohasem lehetett még látni:

— Imádkozzál érettünk!

— Igazuk van az embereknek, akik imádságaiba ajánlják magukat. Szent nő volt! — mondotta Róbert magában.

És gépiesen tette hozzá:

— Imádkozzál érettünk!

Visszatért helyére, s elment a padsorok mellett, amelyek a női résztvevők számára voltak fönn tartva. A fátyolos fiatal nő szintén fölemelkedett. Ő nem látta Róbertet, de ez fölismerte őt. Sőt kalapján észrevette a fehér fátyolszövetet is, amelyet az özvegyek viselnek. Du-Plessis Róbert nem tért vissza a hajóba. A gyászravatal mellett maradt, egy embercsoportba vegyült. A halott már is imádkozott érette? Nem ő vezette-e ide?

— Egy napon meg fogja bánni!...

Mikor az apáca annak idején ezt a mondatot kiejtette, Yvonneról beszélt; de nem beszélt tisztán, mert akkor élt és az élők nem mernek mindent megmondani. A holtak bátrabbak lehetnek és a szegények egyszerű koporsóján és halotti leplén keresztül Alexandrina nővér szive szabadon fordult ahhoz a szívhez, amely ezen világban mintha megközelíthetetlen lett volna reá nézve. Szemére hányta Róbertnek, hogy szerelmét elárulta és megszejteltette és egyidejűleg hirdette neki azon szerelem hatalmát, amely őt egyedül volt képes kártalanítani. Bebizonyította neki, hogy az ő boldogsága azon a napon tűnt el, amelyen ő egy másiknak a boldogságát zúzta szét és csak akkor fogja a saját boldogságát megtalálni mikor azt a másikat visszaállítja. Megmondott neki mindent, amit meg akart mondani, most, amikor ajkai nem beszélhettek többé; mindazt, amit meg akart neki írni, amikor keze megmerevedett és azt jól mondotta meg, sokkal jobban megmondotta neki mostan, amikor kész volt őt meghallgatni és neki engedelmeskedni.

Egyszerre térdeire omlott és lehorgasztott fővel sírt a homályban.

— Csakugyan jóvá tehetek még mindent?

— Igen.

A láthatatlan hangja előretaszította. Ezen tiszta lángból, mint amilyen Alexandrina nővér lelke volt, még elegendő melegség áradt ki, hogy új életre keltse a bátorságot és akaratot, miután lánggra gyújtotta a megbánást.

Az emberek eltávoztak a templomból. A résztvevők tömege szétoszlott. Néhány bérkocsi egészen a temetőig kísérte el a gyászkocsit.

Midőn minden bevégződött, a szegény Yvonne is visszatért, elhagyta utolsó barátját. Fátyola alatt könnyeitől nem látott és a téli ködben nem ismerte meg annak vonásait, aki feléje közeledett. A férfiúnak szólnia kellett:

— Yvonne!

Ekkor megismerte őt. Annyira megijedt, hogy nem tudta, miként fogadja őt, sem hogy milyen érzés uralkodott szegény földúlt lelkében.

— Yvonne, Alexandrina nővér küld. Az ő nevében esedezem, hallgasson meg és legyen bizalma hozzám, ha még lehetséges az önnek. Csak azt mondja meg, hogy mi történt önnel, milyen sorsot szereztem én önnek...

Hogyha Alexandrina nővér nevét hívta segítségül, akkor nem hazudhatott Róbert, nem akarthatta őt újra megcsalni; és Yvonne nem tagadhatta meg a feleletet.

— Sokat szenvedtem. Most elfeledek mindent. Egy kis leányom van; ő lesz az én boldogságom ezen a világon...

— Én pedig sohasem leszek boldog ezen a világon.

Yvonnenak az ajkain volt, hogy megmondja Róbertnek, hogy nem is érdemelte meg a boldogságot. Büszkesége visszatartotta. Azután újra harag fogta el.

— Miért tér vissza? Nem akarom önt többé ismerni. Nem vagyok többé, ami voltam. Szegény özvegy, szegény anya vagyok és dolgozom, hogy fölneveljem gyermekemet.

Éppen a hevességben, amellyel Yvonne őt kiábrándítani igyekezett, megtalálta Róbert azt, amit keresett: annak bizonyítékát, hogy Yvonne nem feledte el őt.

Most, hogy szegény volt, hogy nem volt meg

benne az az első ifjúság, a fájdalomnak az a nem ismerése, amely Róbertet egykor elbűvölte, még jobban megigézte. Alexandrina nővér lelkéből nem ment-e át titkon valami ő reá? Nem kapott-e egy szikrányit abból a szeretetből, amely egyszersmind irgalom is és amelyet a szenvedés magához vonz és nemesít?

— Yvonne — mondotta Róbert — én sem vagyok többé, aki voltam. Ujra méltó leszek ön-höz. Érzem mostan, hogy képes vagyok erre. És akkor lehetséges, hogy ön egy napon megbocsát nekem... Alexandrina nővér nevében...

TARTALOM.

	Oldal
I. A Cottard-ház	3
II. A kis madarak	23
III. A jötevők	30
IV. A jutalom	42
V. Az igazságszolgáltatás... ..	59
VI. Másoknál	73
VII. Ketten vagy hárman	87
VIII. A következő nap	103
IX. A határidő	118
X. A visszatérés	132
XI. A végrehajtás	149
XII. Charitas	159
XIII. Az utolsó mű	179

XXVII. kötet.

Az ezer tó országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből ordította *Bán Aladár*.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta *Tarczai György*.

XXX. kötet.

A Károssó mellől. Elbeszélések. Irta *Neumayer K. Dezső*.

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta *Andor József*.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta *Tarczai Gy.*

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta *Enrico Castelnovo*. Ford. *M. Hrabovszky Julia*.

XXXVII. kötet.

A méltóságos asszony emberei. Elbeszélések. Irta *G. Büttner Julia*.

XXXVIII. és XXXIX. kötet.

Sampaolo grófné. Angol regény. Irta *Henry Harland*. Ford. *G. M.*

XL. kötet.

A zengő hegy. Bükkvidéki históriák. Irta *Tarczai György*.

XLI., XLII. és XLIII. kötet.

A műlovas leánya. Reg. három kötetben. Irta *bárá Brackel Ferdinándé*. Ford. *dr. Rada I.*

XLIV. kötet.

Az aranyópók és egyéb elbeszélések. Irta *Kiss Menyhért*.

XLV. kötet.

Női szívek. Elbeszélések. Irta *M. Hrabovszky Julia*.

XLVI. kötet.

Az egetverő hegy. Elbeszélések a Tátra vidékéről. Irta *Tarczai György*.

XLVII. kötet.

Geneviève megtérése. Elbeszélés. Irta *C. d. Lamiraudie*.

XLVIII. kötet.

Spanyol képek. Irta *D. Luis Coloma*. Fordította *Jándi B.*

XLIX. kötet.

Innen-onnan. Orosz elbeszélések. Fordította *Szemán István*.

L. kötet.

Ujabb elbeszélések. Irta *Andor József*.

LI. és LII.

Kis Dorrit. Irta *Dickens Károly*. Átdolgozta *Filó Károly*.

LIII—LIV. kötet.

A vértanu királynő. Irta *P. L. Coloma*. Ford. *Gerely Jolán*.

LV. kötet.

Ijjas Tamás végzete. Irta *Andor József*.

LVI. kötet.

Alexandrina nővér. Irta *Champol*. Ford. *Hodács Á.*

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
szines borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincses István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*. Fűzve 30 fillér.

Megrendelhető

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvkiadóhivatalában

könyvkereskedésében

Bpest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

Bpest, IV., Kecskeméti-u. 2.

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálunk.

STEPHANEUM KÖNYVKÖTÉSZETE